

I. Miskolci Gyógynövény Konferencia

(2024. november 15.)

Miskolci Egyetem Egészségtudományi Kar

Tanulmánykötet

MGYK
MISKOLCI GYÓGYNÖVÉNY KONFERENCIA

Lektorált kiadvány

ISBN 978-615-82214-6-7

Felelős szerkesztő:

Dr. Kiss-Tóth Emőke dékán

Szerkesztő:

Sipos Zsolt

Pásztk Norbert

Lektorálta:

Dr. habil Lukács Andrea, tudományos és nemzetközi dékánhelyettes, egyetemi docens

Szűcsné Dr. Markovics Klára, egyetemi docens

Andreica Szilvia, agrármérnök-tanár, óraadó oktató

Pásztk Norbert, egyetemi tanársegéd

Tartalomjegyzék

ANDREICA SZILVIA: AZ APITERÁPIA ÉS A GYÓGYNÖVÉNYEK KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI	4
BERCZIK ÁGNES RÉKA: A TEREPI NÖVÉNYISMERET OKTATÁS SZEREPE A GYÓGYNÖVÉNYISMERETI KÉPZÉSEKBEN	23
KRIZSÁNY ANNA: GYÓGYNÖVÉNYEK A „CSODAPATIKÁBAN”	25
PÁSZK NORBERT: A GYÓGYNÖVÉNYTURIZMUSBAN VALÓ RÉSZVÉTEL VIZSGÁLATA MAGYARORSZÁGON	29
DR. PÓLIN IRÉN – MOLNÁR FERENC – DR. SIMON GERGELY – DR. KOHUT ERZSÉBET: AZ ELTÉRŐ TÁPANYAGELLÁTÁS HATÁSA A KERTI KÖRÖMVIRÁG (<i>Calendula Officinalis</i>) ÉLETTANI ÉS PRODUKCIÓBIOLÓGIAI JELLEMZŐIRE	54
SÁNDOR HAJNALKA: GYÓGYNÖVÉNYEK SZEREPE A K-BEAUTY TERMÉKEKBEN ÉS A DÉL-KOREAI WELLNESS TURIZMUSBAN	70
PÁSZK NORBERT – SZŰCSNÉ DR. MARKOVICS KLÁRA: A GYÓGYNÖVÉNYTERMESZTŐ SZEKTOR STAKEHOLDER ELEMZÉSE	81

AZ APITERÁPIA ÉS A GYÓGYNÖVÉNYEK KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI

CONNECTION POINTS OF APITHERAPY AND MEDICINAL PLANTS

ANDREICA SZILVIA

(óraadó oktató, Miskolci Egyetem, Egészségtudományi Kar;

PhD hallgató, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar)

Összefoglaló: Jelen korunkban meggyengült az emberek immunrendszerének állapota. A közelmúlt eseményei alapján (Covid világjárvány) szükség és igény van a természetből származó gyógyhatású készítményekre. Az alábbi két terület is érintett lehet ebben a témában: az apiterápia (méhészeti termékekkel való gyógyítás), illetve a gyógynövények felhasználása. A két terület önmagában véve is jelentős, de ezeket kombinálva még hatékonyabbak lehetünk. Ismerni kell az apiterápiában alkalmazott méhészeti termékeket, azok gyógyhatásait, valamint a gyógynövények fajtáit, hatóanyagait, gyűjthető részeket, a gyűjtés és tartósítás szabályait, lehetőségeit. Cikkemben kitérek a két terület betegségenkénti kombinálhatóságaira és az ellenjavallatokra. Érdeemes foglalkozni a természet adta gyógyítás lehetőségeivel, azzal a két területtel, melyek az egyik legnépszerűbbek napjainkban.

Ennek a tevékenységnek anyagi vonzata is van a méhészetekben. A hozzáadott érték miatt a méhészeti termékeket emelt áron lehet értékesíteni, ez pedig maga után vonja a szakmai tudás kamatoztatását. Az ilyen jellegű tevékenységhez az alap méhészeti tudás bővítésére van szükség, mind az apiterápiás lehetőségek újabb vívmányait tekintve (pl.: apiterápiás ház) és a gyógynövények hatóanyagainak precíz, pontos ismeretében.

Kulcsszavak: immunrendszer, természetes alapanyagok, apiterápia, gyógynövények, hozzáadott érték, emelkedett árak

Summary: The state of the immune system of people in our society has weakened in our present age. based on recent events (Covid pandemic), there is a need and a demand for medicinal products derived from nature. Two areas can be involved in this topic: apitherapy (healing with bee products) and the use of medicinal herbs. The two areas are significant on their own, but by combining them we can be even more effective. It is necessary to know the beekeeping products used in apitherapy, their medicinal effects, as well as the types of herbs, their active ingredients, collectable

parts, the rules and possibilities of collection and preservation. In my article, I discuss the combinability of the two areas for each disease and the contraindications. It is worth dealing with the healing possibilities provided by nature, the two areas that are popular in our society.

This activity also has a financial impact on apiaries. Due to the added value, bee-keeping products can be sold at a higher price, and this entails the utilization of professional knowledge.

Keywords: immune system, natural ingredients, apitherapy, herbs, added value, increased prices

Bevezetés

Cikkemben a méhészet és a gyógynövények kerültek a központba. 2011-ben kerültem közelebbi kapcsolatba a méhek társadalmával, ekkor lettem szakképzett méhész. Sikerült belelátnom a szakma fortélyába, a méhészeti termékek előállításának folyamataiba. Rá kellett jönnöm, hogy mennyire érdekes és egyedi egy méhkolónia. Eddig azt se tudtam, hogy képesek meg nem termékenyített petéből is kifejlődni, ilyenek a herék. A család zömét mégis a nőivarú egyedek teszik ki, a dolgozók és a méhanya. A kaptár lakói közül az egyetlen kifejlett nőivarú egyed a méhanya. Az ő feladata a család összetartása, amelyet a teste által kibocsátott illatanyaggal, a feromonnal ér el. Másik fontos tevékenysége a peterakás, amely napi szinten elérheti akár (hibridek esetében) a 2500 – 3000 pete/nap mennyiséget is. Nem lehet igazából azt mondani, hogy csupán a dolgozók jelentik a lényegét a méhészeti termékek előállításában. Ahhoz, hogy a méhcsalád megfelelően „működjön” mindhárom kaszt együttes működése szükséges.

A gyűjtőméhek végzik a munka érdemi részét, ők fedezik fel a méhlegelőket, és közlik a többiekkel merre jártak és mit találtak ott (méhek tánca). Mindeközben a méhanya petézik. A heréknek csupán egyetlen nagyon fontos feladatuk van a szűzanyák megtermékenyítése.

Ezután a rövid szakmai áttekintés után foglalkoznunk kell egy kicsit a méhlegelőkkel is. A méhek által látogatott növények óriási számban fellelhetők környezetünkben. Megtalálhatók erdőön – mezőkön, valamint a mezőgazdasági termelésben is a szántóföldeken. Pont ez a fajgazdagság jelenik meg például a mézek küllemében és tartalmi értékeiben. Ugyanez a változatosság a mikroelemek, nyomelemek, vitaminok, ásványi anyagok tekintetében a virágpороknál is fellelhető.

Saját tapasztalataim alapján is nagyon aktuális a fitoterápia, mint a természetből származó „gyógyszerek”, és ezen belül az apiterápia, mint a méhészeti termékekkel végzett gyógyítás. A méhek által előállított élelmiszerek szervezetre gyakorolt jótékony hatása már ősidők óta ismert. Mai korunk modern tudománya igyekszik feltárni

a pontos beltartalmi értékeket, de még mindig nem sikerült pontosan meghatározni az alkotórészeket és azok százalékos arányait sem.

A fitoterápia másik fontos ága a gyógynövények felhasználása az egészségünk védelme és megóvása céljából. Ez a tudomány is az ősidőktől nyúlik vissza, anyáról lányra, apáról fiúra száll. A népi gyógyászat két legalapvetőbb lehetősége volt az apiterápia és gyógynövények alkalmazása. Nem véletlen mondták mindig, hogy fűben – fában van az orvosság. Számtalan hatóanyag létezik, számtalan kombinációs lehetőséget kínálva. Ismerni kell, hogy egy adott gyógynövény esetében a különböző növényi részek milyen hatóanyagokat tartalmaznak, és azok milyen hatással vannak a szervezetünkre. Másik fontos dolog, hogy az adott hatóanyagokat hogyan lehet kinyerni a növényi részekből. Sok esetben nem akkor van szükségünk a gyógynövényekre, amikor annak szezonja van, hanem esetleg télen is, tehát tartósítani kell későbbi felhasználás céljából. Pontos, precíz ismereteket igényel a fitoterápia ezen ága is.

A két terület termékei önállóan is nagyon hatékonyak. Az emberi szervezet, pláne most a Covid világjárvány utáni időszakban nagyon sérülékeny. Az immunrendszerünk legyengült, könnyen fertőzik meg kórokozók, nehezebben alakul ki megfelelő immunválasz. Elsődleges célunk, hogy inkább a természetből válogassunk „gyógyszereket”, tehát a méhektől és a növényektől.

Jellemzően ez a két terület egymástól függetlenül szerepel a szakirodalomban. Az apiterápiában használt méhészeti termékek hatását fokozhatjuk a gyógynövények adta hatóanyagokkal. Ennek eredményeképpen a szervezetünk számára komplexebb gyógyhatású készítményeket tudunk biztosítani.

Tanulmányom célja e két tudományterület összeolvasztása, és annak népszerűsítése, hogy egy kombináltan alkalmazott terápia hatékonyságait tekintve egyes esetekben felérhet a gyógyszeripar adta mesterséges vegyületek gyógyhatásaival.

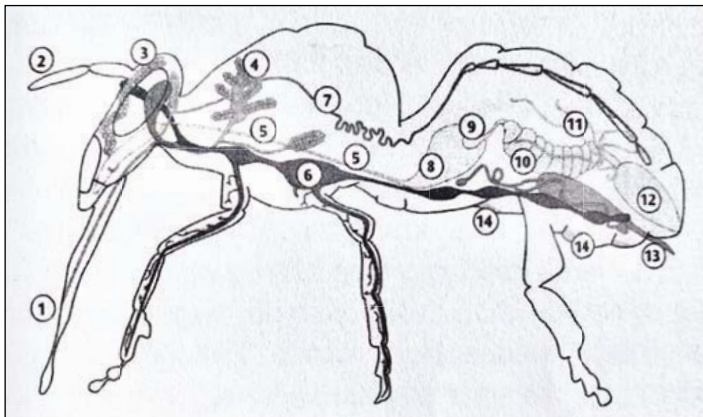
A következőkben leírtakhoz kevés szakirodalom áll rendelkezésemre, de az eddig szakmai tevékenységem jelentős információs alapot szolgáltatott a cikk megírásához. Célom bemutatni azt, hogy ez a lehetőség (kombinálhatóság a két szakterület adta termékek között) egy hozzáadott értéként jelenik meg, és ez milyen hatással lehet a méhészek bevételeinek alakulásához. Több egészségügyi problémát fogok érinteni a hozzáadott érték biztosította plusz bevételek tekintetében. Tudjuk jól, hogy a nyersanyagok feldolgozás után nagyobb értéket képviselnek, azaz plusz bevételi forrást biztosítanak, és ezáltal jobb megélhetéshez vezetnek.

Szakirodalmi áttekintés és tapasztalatok összefoglalása

Az apiterápia fogalma a svéd természettudóstól, Linnétől ered, aki a méhet tudományosan *Apis Mellifera* – nak nevezte el. Miután rájött arra, hogy a méhek mekkora szerepe van a méz előállításában, módosította az elnevezést *Apis mellifica* – ra. Ma Magyarországon mindkét elnevezés használatos, de az első maradt fenn.

„A méz gyógyító hatását tükrözi az apiterápia elnevezés, amely ma már a méhek által készített és gyűjtött termékek összességét foglalja magába.” (Gillich, 2023.)

A méhészeti termékek nem csupán a természetből gyűjtött anyagok tiszta állapotukban, hanem a méhek mirigyváladékaik segítségével egy bizonyos szintű enzimaktivitást is generálnak például a mézben is. A méhek belső szerveik (1. ábra) összetettsége kapcsán tudják ezt a pozitív élettani hatással járó tevékenységet végezni (Akác, 1983).

1. ábra: A méh belső szerveinek elnevezése és elhelyezkedése
(Gillich, 2023.)

Az apiterápiában felhasznált méhészeti termékek fogalma:

Azok a méhek által előállított anyagok, melyek alkalmazásával különböző tüneteket enyhíthetünk, betegségek, sőt krónikus megbetegedések kiegészítő terápiájaként is, igen jelentős javulás érhető el segítségükkel. Számos modern gyógyszer- és szépségipari termék tartalmaz méhtermékeket, és a tudósok világszerte folyamatosan kutatják egészségügyi felhasználásuk előnyeit.

A méhek 9 fontos terméket szolgáltatnak:

- méhpempőt
- propoliszt
- pollent (virágport)
- méhkenyeret
- méhmérget
- mézet
- méhviaszt
- kaptárlevegőt
- heretejet

- **Méz** – lehetőleg apiterápiás tisztaságú méz. A különböző mézeknek más-más jótékony hatása van attól függően, hogy melyik növényből származnak.
- **Propolisz** – egy csodás tulajdonságokkal bíró anyag, amelyet a méhek a rügyeken található gyanták és balzsamok felhasználásával állítanak elő.
- **Virágorpor** – a különböző virágokról származó, a méhek által begyűjtött és részben átalakított virágorpor tisztán egy növénytől származó vagy vegyes többféle virágorpor keveréke, számtalan tápláló és gyógyhatású összetevőt tartalmaz.
- **Méhkenyér** – valójában fermentációval tartósított virágorpor, amelyet a méhek készítenek és raktároznak a sejtekben.
- **Méhempő** – az anya tápláléka, amit a fiatal méhek garatmirigyük segítségével állítanak elő. Komplex szerkezet számos jótékony hatással.
- **Heretej** – A hímnemű méhek, a herék fogyasztják, amely a méhpempőhöz hasonlóan nagyon gazdag ásványi anyagokban, nyomelemekben, de több benne a férfi előhormon.
- **Méhméreg** – ami a méregmirigy terméke, és amit a fullánkjukkal juttatnak az áldozatuk testébe. A méhméreg egy nagyon erős és értékes anyag, nagyon gyakran használjuk az apiterápiában.
- **Méhviasz** – akárcsak a méhpempő és a méhméreg, nem egy a természetből begyűjtött termék, hanem a méhek viaszmirigyei termelik.
- **Kaptárlevegő.** – talán az egyik legújabb méhészeti gyógykezelés. A múlt század közepén jöttek rá jótékony hatására és azóta egyre népszerűbb elsősorban Európában (Szalay, 1992).

A méz egy speciális természetes édesítő. A méhek elsősorban a növények nektármirigyéből gyűjtik a nektárt, ami egy magas egyszerű cukortartalmú édes folyadék, magas víztartalommal. Amikor a gyűjtő méh megérkezik a kaptárba, átadja a társának, aki szintén tovább adja egy másik méhnek. Így jár szájról – szájra a behozott nektár, ezáltal gyarapszik a benne található enzimek mennyisége. A folyamat végén belekerül a sejtbe, és a „belső szolgálaton” lévő fiatal egyedek szárnyaik rezegtetésével besűrítik, majd pedig lefedik viasszal. Ekkor mondhatjuk azt, hogy a méz megfelelő állagú lesz, korlátlan ideig eltarthatóvá válik.

190 féle olyan aktív tényezőt tartalmaz, amire az emberi szervezetnek szüksége van: 11 féle vitamint (pl.: C, B-komplex, D, E, K), több tucatnyi ásványi anyagot (pl.: K, Ca, P, S, Cl, Mg, Cu, Mn, Zn, Co, Se, Cr, Ni, Si), 19 féle aminosavat. A méz jótékony hatása a szív- és érrendszeri betegségek esetében is kimutatható. Az allergiaszezon előtti időszakban tartott mézkúra csökkenti az irritáció tüneteit. Vírus- és baktériumölő, gennyeltávolító és gyulladáscsökkentő hatásánál fogva kiváló segítség a felső légúti megbetegedéseknél (pl. mandulagyulladás kezelése mézzel) és szájbetegségeknél (pl. garatgyulladás kezelése mézzel) (Rudnay-Beliczay, 1987).

Különböző fajtamézeket különböztetünk meg, ilyenek például az alábbiak:

- **AKÁC MÉZ:** Harmonikusan lágy ízű és kevésbé savas, akácvirág illatú, és jellegzetes nem kristályosodó szerkezetű. Színe a származási helytől függően a víztisztától a halvány sárgáig terjed. Cukorbetegeknek a legjobb választás az alacsony szacharóz tartalma miatt. Jó fertőtlenítő, köhögéscsillapító hatású, tisztítja a májat és a beleket. Egyik legkevesebb virágpport tartalmazó mézfajták egyike, ezért allergiásoknak is ajánlható. Hungarikummá minősítették. A fogyasztók szerint ilyen az „igazi” méz, ami mindig folyékony marad. Értékesítési árát tekintve (kivéve az erdei mézet) a vegyes virágmézhez képest dupla áron lehet eladni 0,7 dl-es kiszerelésben.
- **REPCE MÉZ:** Folyékonyan világos barnás, okkersárga színű, kikristályosodva vajfehér színű lesz. A legkevésbé savas méz, ezért gyomorsav túltermelés miatti emésztési zavarok enyhítésére is alkalmas. Apróbb kristályok keletkeznek benne, ezért is alkalmas a krémméz készítésére. Lúgosítja a szervezetet. A vásárlók nem keresik, mert hamar kristályosodik.
- **NAPRAFORGÓ MÉZ:** Enyhén savanykás – citrusos, kellemes ízű, magas szőlőcukor tartalmának köszönhetően gyorsan kristályosodik. Kiváló fertőtlenítő és gyulladáscsökkentő hatással bír, így megfázás, nátha esetén kifejezetten ajánlott a fogyasztása. Nagyobb kristályok keletkeznek benne, amelyek „kaparják” a torkot.
- **VEGYESVIRÁG MÉZ:** Nem fajtaméz. Többféle virág nektárjából tevődik össze, ezért tápérték szempontjából a legértékesebb mézünk. Emiatt színe és íze is sokféle lehet. Gyorsan kristályosodik. A felvásárlási ára a legalacsonyabb, pedig az egyik legértékesebb beltartalommal bír.
- **HÁRS MÉZ:** Aranysárga színű, erősen aromás méz. A hársméz rendelkezik a legerősebb gyulladáscsökkentő hatással. Gátolja az érelmeszesedést, enyhíti a lázas betegségek tüneteit. Köhögés, hörghurut, idegesség, álmatlanság esetén is jótékony hatással van a szervezetre, ráadásul görcsoldó hatású. Hamar kristályosodik. Ebből a mézfajtából kevesebb van a piacon, mert kevés az egybefüggő hárserdő, ahol ezt a fajtamézet lehet a méhekkel termeltetni.
„Ellenjavallat: A terhesség utolsó szakaszában, mivel összetevői hígíthatják a vért, ami a szülés után vérzékenységet okozhat. Krónikus szívbetegeknek vagy vérszegénység esetén (mivel korlátozhatja a vas felszívódását). Hivatásos járművezetőknek, mivel álmoságot okozhat. Ez természetesen egyéni szinten változó lehet, érdemes ezt kitapasztalni.” (Hevesi, 2021.)
- **SOLIDAGO MÉZ:** Ízletes és lágy, gyakran mentás utóízű, mivel egy időben nyílik a mentával. Aranyszínű, mint az aranyvessző nyári virágpompája az érintetlen természetvédelmi területeken, a patakok partján és az erdők szélén. Nálunk a Balaton környékén, ártéri erdőkben fellelhető a legnagyobb mennyiségben. A Solidago fajok invazív növényeknek számítanak, tehát mezőgazdasági tekintetben nagyon kártékonyak.

- **SELYEMFŰ MÉZ:** Igen erős, jellegzetesen fűszeres, kissé vaníliás ízű illatos méz. Lassan kristályosodik, alacsony a virágpórtartalma. Nyers ételek, pácok különleges ízesítője. Ez a méz szintén hungarikum. A selyemkóró vagy vaddohány nevű gyomnövényből származik, amely szintén életmódját tekintve invazívnek számít, mégis összefüggő területei vannak a Kiskunság homoktalajain.
- **ERDEI MÉZ:** Nagyon sötét, szinte fekete színű, enyhe illatú, markáns ízű méz. Az erdei méz, más néven mézharmat a levéltetvek által kiválasztott anyagcsere termék, melyet a méhek a levelekről összegyűjtenek. Ásványi anyag tartalma, különleges aromája egyedülálló a mézfajták között. Pont az előbb említett tulajdonságai miatt az egyik legértékesebb méznek számít.
- **FACÉLIA MÉZ:** Világos színárnyalatú, nagyon finom aromájú, lassan kristályosodó mézfajta. Megszünteti a gyenge ásványi anyag ellátottságból eredő hiánytüneteket. Jól alkalmazható a vashiányból származó vérszegénység kezelésére. Mezőgazdasági területeken termesztik, kifejezetten méhlegelőnek vetik.

A cikk témájához kapcsolódva vannak kifejezetten speciális esetek, amikor a méhek gyógynövényekről gyűjtik a nektárt. Ez az egyik legkülönlegesebb mézféleség, és a legmagasabb áron értékesíthető különlegesség.

- A gyógynövények nektárjairól gyűjtött mézben pl.: a somkóró, a selyemfű, a zsálya, a nadálytő és a macskagyökér vagy bármilyen más azonos helyen, együttesen jelenlévők gyógyító hatása összegezve érvényesül több más gyógynövény mellett. Szobahőmérsékleten lassan kristályosodik.
- A somkórót véralvadástgátló hatása miatt a trombózisok megelőzésére használják. Egyéb pozitív hatásai a szervezetre: májregeneráló, gyomor- és bélgyulladás csökkentő.
- A selyemfű vagy vaddohány növényről különlegesen illatos és intenzív ízű méz gyűjthető. Alacsony pollentartalmú, gyulladáscsökkentő, vérnyomás szabályozó és szervezeterősítő. Klinikai kísérletek szerint gyulladáscsökkentés tekintetében a selyemfű méz a második leghatásosabb mézfajta.
- A zsálya gyulladáscsökkentő hatással rendelkezik. A légzőszervi megbetegedésekre a zsálya az egyik legjobb gyógynövény.
- A nadálytőt a gyógyászatban sokféle módon használják, hatásos a reuma és ízületi gyulladások kezelésére, nektárja nagyon ízletes.
- A macskagyökér idegnyugtató hatása miatt stresszoldásra, gyors szívdobogásra, fulladásra szokták alkalmazni (népi gyógyászati felhasználás szerint).

A méz erős antibakteriális és vírusellenes, valamint hámosító hatása, ami a hegesedés, a sebgyógyulás elősegítésében és az elfertőződés megelőzésében jelentős szerepet tölt be. Ugyanis magas cukortartalma akadályozza a baktériumok további szaporodását, a benne lévő vitaminok és ásványi anyagok pedig a sebek állapotromlását hátráltatják.

A méz nem várt hatást válthat ki:

- pajzsmirigy túltengésnél
- az agyalapi mirigy túlműködésekor
- a mellékvesekéreg túlműködésekor
- nemi mirigyek túlműködésénél

(Gillich, 2023.)

A mézet például az alábbi esetekben alkalmazhatjuk terápiás kezelésként:

- vérszegénységkor: napi egy – két kanál erősen sötét színű mézet fogyasszunk (magasabb a vastartalma)
- méregtelenítéskor: ételmérgezések után fogyasztva növeli a toleranciaképességet, leköti a mérgek egy részét (glükonsav – ciánt, morfiumot, kloroformot köti meg)
- meghűlés, köhögés, nátha esetén: hörghurutra ajánlott a fokhagymás méz napi kétszer egy mokkáskanállal.
- szívbetegségeknel: fontos dietetikai szer, javítja a szívizom összehúzódását, tágtítja a koszorúereket, napi két – három evőkanál mézet fogyasszunk egy – két hónapon keresztül.
- húgyúti panaszok esetében: a méznek van káliumtartalma, ami megköti a vizet, ezzel tehermentesíti a veséket és a húgyutakat, így a gyulladásoos tünetek hamarabb elmúlnak. Este lefekvés előtt egy kiskanál mézet fogyasszunk.
- alvászavarok: este lefekvés előtt egy kanál méz elfogyasztása javasolt.
- sebek és sérülések esetén: tisztán alkalmazható lábszárfekély, tályog, égések és felfekvés esetén is. Sebkenőcs készítése: méz + zabliszt + olivajolaj 1:1:1, szeplő ellen: útifűpépes mézzel kenjük a bőrt.
- görcsök esetén: szemhéjvibrálás, láb- és lábfejjizmok görcseikor, a kálium, kalcium, magnézium és a vas hiánya idézheti elő, minden étkezéskor két teáskanál mézet is fogyasszunk.
- emésztési zavaroknál: gyomorégésre a legjobb a repce és az akácméz fogyasztása.
- afrodiziákumok: intenzív nemi serkentők a mézes torma, a rozmaringos méz, a mézes útifű szirup, a mézes petrezselyem, a hagymás méz, a mézes dió is (Gillich, 2023).

Sok kombinációs lehetőséget dolgoztak ki már különböző egészségügyi problémákra a méz és a gyógynövények segítségével. Már említettem, hogy a méhek a gyógynövények nektárját gyűjthetik, és ebből készíthetnek mézet, de nagyon speciális eset, hogy tiszta fajamézet pergethessünk, ezért kidolgozásra került egy másik módszer, a gyógynövényeket mézben áztatjuk, hogy a hatóanyagaik beleoldódjanak a méz már egyébként is hasznos összetevői közé.

1. Nyugtató hatásúak: levendula, citromfű, 2-4 gramm szárított vagy 20 – 50 gramm friss növény vagy fűszerek (fahéj, vanília, ánizs) kerüljenek 1 kg folyékony mézhez

- (akác), fogyasszuk kúraszerűen, egy – két hétig reggel és este étkezés után egy – egy kanállal, majd még 20 csepp propolisz tinktúrát is igyunk elkeverve mézben.
2. Csokis méz: a kakaónak nagyon kedvező élettani hatásai vannak, tartalmaz magnéziumot, polifenolokat, ezáltal javítja az agy vérellátását, csökkenti a sztrók veszélyét, a depressziót, stimulálja az immunrendszert és segít a testsúly csökkentésében, és nem mellesleg a mézben található egyszerű cukrok táplálékkul szolgálnak az agy sejtjeinek is (Hevesi, 2021).
 3. Csalánleveles méz: erősítő, hetente két – háromszor fogyasszuk egy – két evőkanállal.
 4. Darált mákos méz: jó hatással van a vérszegénységre, terhes anyáknak, gyermekeknek, idősebb hölgyeknek pedig a csontritkulás eredményes kezelésére szolgál.
 5. Meghülés, köhögés és nátha kezelésére: hörghurutra fokhagymás méz, hársmézhez hársfavirág, kakukkfű, bodzavirág, lándzsás útifű levél áztatva mézben, erős meghülésre reszelt torma és méz 1:1 arányú keverékéből egy kávéskanálnyi ajánlott elfogyasztani (jó szív- és idegerősítő is).
 6. Asztmára: zúzott fokhagyma + reszelt torma + méz + vaj, keverési arány: 100:70:500:100 az összekeverés után hűsük le.
 7. Kapos méz: cukorbetegeknek ajánlott a fogyasztása, mert a kapor természetes inzulint tartalmaz.
 8. Fekete retek + méz: a fekete retek közepét kivájjuk, majd teleöntjük akácmézzel, az itt keletkező oldatot naponta kétszer egy-egy kiskanállal fogyasszuk.
 9. Égési sebekre: ½ pohár reszelt burgonya + ½ bögre méz, kenjük be az égett bőrfelületet, csökkenti a gyulladási tüneteket, enyhíti az égő érzést, fertőtleníti, táplálja a bőrt (Gillich, 2023).
 10. Álmatlanságra: komló, macskagyökér, ragadós galaj mézben áztatva. Naponta lefekvés előtt egy órával ajánlott a fogyasztása 1-2 kiskanállal szükség szerint.
 11. Gyomorvérzésre: pástortáska, orbáncfű, kukoricabajusz 1:1:1 arányú keverékét áztassuk mézbe és fogyasszuk kúraszerűen étkezések előtt naponta kétszer 1 kiskanállal.
 12. Cukorra, epére, vesére: fehér babhéj, fekete áfonya levél, kukoricabajusz, sztívia mézbe áztatva, naponta kétszer étkezések előtt fogyasztva egy-egy kiskanállal.
 13. Étvágytalanság, emésztésserkentés: angyalgyökér, boróka, cickafark, diófavél, fodormenta 1:1 arányú keverékük, mézben áztatva, ajánlott fogyasztása kúraszerűen, étkezések előtt egy-egy kiskanállal fogyasztani.
 14. Érendszerre és koleszterinszintre: galagonya virág, tyúkhúr, veronikafű, komló, galagonya termés mézben áztatva, fogyasszuk kúraszerűen, naponta kétszer egy-egy kiskanállal.
 15. Fogyókúrára: rozmarin, édesgyökér, nyírfavél, mályvavél, katángkóró gyökere 1:1 arányban keverve mézben áztatva, ajánlott fogyasztása a fogyókúra ideje alatt naponta két kiskanállal.

16. Memória javítására: páfrányfenyő (Ginkgo biloba) levele, ázsiai ginzeng gyökere mézbe áztatva, serkenti az agyi vérkeringést, javítja a memóriát.
17. Rákos megbetegedések kezelésére: ½ kg akácméz + két – három Aloe vera levél + féldeci propolisztinktúra, ezeket összekeverjük, és naponta kétszer fogyasztjuk egy-egy evőkanállal, mézben áztatott feketeberkenye ajánlott fogyasztása naponta egy-egy kiskanállal reggel és este (Makay, 1997).

A virágporról: a porzó a virág hím ivarszerve, egy porzószálból és az annak csúcsán elhelyezkedő portokból áll. Négy hosszúkás tok alkotja, amelyek belsejében a virágpor található. Amikor a portok megérik, kinyílik és több millió pollenszem száll ki belőle. Minden pollen, minden virágpor egyedülálló a világon, olyan, mint a virág digitális lenyomata, és csak azt a virágfajt jellemzi. Minden szem egy biológiai egység, tartalmaz mindent, ami a növény következő életszakaszához szükséges: protein, lipid, ásványi sók, mikroelemek, vitaminok, hormonok, enzimek. A legfrissebb kutatási eredmények szerint, ha valaki néhány hónapig csak virágport fogyasztana, nem jelentkezne semmiféle hiánybetegség sem, mert minden megtalálható benne, amire az emberi szervezetnek szüksége van. Jelentős mennyiségű csírasetet is tartalmaz, és emiatt még fontosabb táplálékunk lett.

A virágpor egészében javítja a szervezet állapotát, serkenti a szellemi frissességet, segít legyőzni a fáradtságot, ellenállóbbá teszi a szervezetet és javítja az étvágyat, pozitív hatása van az idegrendszerre is, aminosav-tartalmának köszönhetően szabályozza az idegműködést és kiegyensúlyozza a pszichés működést.

A virágpornak vérszegénység kialakulását gátló hatása is ismert, ugyanis erősíti a lép működését és növeli a vörösvérsejtek számát. Segíti a prosztatata-megnagyobbodás kialakulásának megelőzését csakúgy, mint a gyógyulását. Anorexiás tünetek esetén is alkalmazhatjuk.

A virágporban DNS és RNS található, azaz genetikai információ hordozói. Amikor a virágok megtermékenyülnek, a virágpor új aktív anyagokat hoz létre, amelyek közül a legkülönlegesebb a szuper-oxid-dimutáz, egy enzim, amely az emberi sejtekben is működik, védve azokat a káros hatásoktól: sejtmeújító hatású, véd az öregedéstől, és megvédi a gyulladásoktól is, csontritkulástól, a különféle daganatos megbetegedésektől. Úgy tűnik, hogy ez az enzim arra is képes, hogy csökkentse a vér zsírszintjét, a koleszterolt és a triglicerideket.

Virágpor fogyasztása javasolt sportolóknak és kismamáknak egyaránt, az izomzat aktivitásán keresztül a méhizomzat összehúzódásainak erősségét javítja.

Serkenti az emlékezetet, és fokozza a koncentráció erejét (glutaminsav). A pszichofiziológiás vizsgálatok a figyelem jelentős javulását tanúsítják: csökken a tévedések és hibák száma, és egyértelműen nő az izomforma. Külön ajánlott idős személyek, iskoláskorú gyermekek, vagy középiskolai és egyetemi diákok számára, a vizsgákra való felkészüléshez.

A galagonya virágpora speciális, (nehezen gyűjthető tiszta virágpor) javítja a szív állapotát, kifejezetten a szívbillentyűkre fejt ki hatását, de mellette ajánlott vegyes virágport is fogyasztani, mert regenerálja az érfalat és tisztítja az ereket.

A virágpor eredményesen használható a rákos beteg utókezelésében, valamint sugárterhelés esetén, vagy olyan munkakörben dolgozó személyek számára is ajánlott, akik ilyen helyeken dolgoznak, vagy sugárzási baleset ért.

Jóteknony hatással van a máj minden funkciójára, illetve a máj egyéb megbetegedéseiben, mint akut vagy krónikus májgyulladás (hepatitisz), epekő, májelégtelenség, májzsugor (májcirózis) esetén is. Napi két – három teáskanállal kell fogyasztani.

A férfiak megelőzhetik, illetve enyhíthetik a prosztatata jóindulatú megnagyobbodását (hipertrófia), a prosztatagyulladást (prostatitisz) és a prosztatata rákos megbetegedéseit is, ha az 50. életévük betöltése után napi rendszerességgel fogyasztanak virágport: 25–30 g friss virágport (vagy 30–40 g száraz virágport) kezelés közben, majd azt követően napi 15 grammot szinten tartás és megelőzés céljából. A prosztatata állapotának javítására a legjobb a fűz virágpor, (népi gyógyászati tapasztalatokból, méhészek beszámolóí alapján)

Méhkenyér fogalma: a méhek virágporból, propoliszból, méhviaszból, némi mézből és saját mirigyváladékaikból (emésztőenzimeik segítségével) erjesztik a kaptár öreg, akár több éves lépeinek sejtjeiben. Pergának is nevezik. Az egyetlen olyan méhészeti termék, amelynek természetes fermentálással (anaerob körülmények között, baktériumok végzik) történik a tartósítása. A tavaszi álcák legfontosabb fehérjeforrása. Több, mint 150 bioaktív összetevőből áll, különösen fontos a magas flavonoid tartalma, és a K-vitamin tartalma is. A méhkenyérből felnőtteknek naponta egy evőkanállal, míg a gyerekeknek egy teáskanálnyi fogyasztása javasolt. Probiotikus tartalma miatt javasolt még emésztőrendszeri problémákra, méregtelenítésre, magas vérnyomásra és koleszterinszintre, daganatellenes hatása is van, valamint antioxidáns is (Pedrotti, 2008).

Propolisz (méhszurok) fogalma és jelentősége: A propoliszt a méhek a fák és cserjék leveleiről, rügyeiről, kérgéről gyűjtik, gyantászerű, ragadós, sárgásbarna, kellemes illatú anyag. A méhek a kaptár belsőfalát és minden eszközt, tárgyat, amely a kaptárban található bekenik vele. Amennyiben huzatot éreznek, a réseket is propoliszsal tömik be. Nagyon fontos konzerváló anyag, természetes antibiotikus hatása van, nagy jelentőséggel a kaptár higiéniai állapotának fenntartásában. Ragasztónak is használják, a kereteket is ezzel rögzítik.

Leggyakrabban fűz, nyár, fenyő, tölgy, bükk és égerfákról gyűjtik, majd a garatmirigyük váladékával, némi virágporral és viasszal keverik, 120 féle vegyületet tartalmaz.

A propolisz általános hatása:

- vérnyomáscsökkentő
- vírusellenes, baktériumölő
- görcsoldó és fájdalomcsillapító
- gyulladáscsökkentő
- vizelethajtó
- epehajtó
- immunrendszer erősítő
- regeneráló
- fekélyesedés elleni
- antioxidáns
- citosztatikus (daganatellenes)
- gombaölő (Candidára is eredményes)

Ellenjavallatok: Akik allergiások a méhészeti termékekre, vagy véralvadástgátló gyógyszereket szednek kockázatos a fogyasztása. Orvossal egyeztessünk a használatáról terhesség és szoptatás ideje alatt (Pedrotti, 2008).

Propoliszból készült termékek:

- propoliszos méz: erősíti az immunrendszert, fokozza a szellemi és fizikai teljesítőképességet, segíti a légúti megbetegedések gyógyulását, a húgyúti fertőzéseknel is hatásos, csökkenti a vérnyomást. Torokgyulladásra napi 2-3 kiskanállal javasolt fogyasztani.
- propolisz tinktúra: minél sötétebb a tinktúra, annál magasabb a hatóanyagtartalma, az immunrendszer erősítésére napi 1 – 2 alkalommal 20 csepp éhgyomorra, étkezés előtt negyedórával, 1 ml 25 cseppnek felel meg. Erősebb tüneteknél napi 3 alkalommal akár 50 cseppig is emelkedhet az adag.

Az apitoxin, azaz a méhméreg gyógyhatásai: A mézelő méhméreg értékes termék, számos kedvező biológiai hatással rendelkezik, és felhasználása gyorsan terjed az apiterápiában. A méhek potrohában található méreghólyagban gyúlik össze, a méregmirigyben termelődik. A méhcsalád védelmére használják, a betolakodókat tartják távol. Színtelen savas folyadék, amely számos biológiailag aktív anyagból, többek között peptidekből, enzimekből, aminosavakból, foszfolipidekből, ásványi anyagokból, szénhidrátokból, valamint néhány illékony komponensből áll. A melittin és a foszfolipáz a legfontosabb összetevői, amelyek a tudományos kutatások szerint daganatellenes, antimikrobiális, gyulladáscsökkentő, ízületi gyulladás elleni és egyéb gyógyító potenciállal rendelkeznek.

A népgyógyászatban a méhmérget évszázadok óta alkalmazzák ízületi gyulladás, reuma, hátfájás gyógyítására.

Gyűjtését már modernebb technológiákkal végzik, úgynevezett méhméreg gyűjtő

impulzusgenerátorral. Ennek előnye az eddig használt eszközökhöz képest, hogy stimulálja a méheket a szúrásra, és nem pusztulnak el a méhméreg ürülése után. Természetes közegükben, ha a méhek szúrnak, és emlős a célpontjuk, akkor a fullánk kitüremkedik a méh potrohából és mivel „horgok” található rajta, ezért a puha bőrfelületből nem tudja kihúzni. Ennek következtében a méh potrohából kiszakad a méreghólyag és a potroh egy része. A méhnek nyitott vérkeringése van, tehát a seben keresztül a hemolimfa távozik, a méhecske elpusztul.

A melittin, ami egy 26 aminosavból álló vegyület a méreg száraz tömegének mintegy felét teszi ki, és egyes vizsgálatok szerint vírusellenes, antibakteriális és rákellenes hatású, de gyulladáscsökkentő hatásának sejtszintű mechanizmusai még nem teljesen tisztázottak.

Egyre szélesebb körben alkalmazzák a méhméregből készült kozmetikai termékeknel, pl.: testápolók, tapaszok, pasztillák. Az egyik legrégebben alkalmazott terápia a méh akupunktúra. Legújabb kutatások szerint kis mértékben alkalmazva stimulálja a nyirokkeringést, az immunválaszt, és csökkenti a gyulladáshoz tartozó tüneteket (Schmidt, 2021).

A méhpempő jótékony hatásai: A méhpempő a méhek garatmirigyében termelődő fehéres, tejszerű, sárgás színű, savanykás, szúrós illatú anyag, mely megfelelő tárolási körülmények nélkül megbarnul, és hamar elveszíti bioaktív hatását. A méhpempő a fedetlen fiasítás egyetlen tápláléka. Megkülönböztetünk dolgozónak szánt, herének szánt méhpempőt, de az anyának szánt álcának más összetételű méhpempőt készítenek. Mindegyik féle a maga módján nagyon értékes, de a legkedvezőbb összetétele mégis az anyapempőnek van. Az anya él a legtovább a kasztok közül, és az ő feladata a peterakás is, ami a kifejlett belső nemi szervek miatt van, és ez hatalmas energiákat mozgat meg a méhanya szervezetében. A zselatinos anyagú méhpempő fehérjetartalmát a globulinok és albuminok képezik. Az albuminok az emberi szervezetben a legjelentősebb fehérjéknek számítanak, transzport-szállító szerepet töltenek be. A globulinok olyan egyszerű fehérjék, melyek legfőbb feladata a betegségek elleni védelem. A tiszta méhpempő aminosava között ott van 8, az emberi szervezet számára nélkülözhetetlen esszenciális aminosav. Szervezetünk az esszenciális aminosavakat nem képes előállítani, így a méhpempő értékét és hatásait felértékeli, mivel tartalmazza ezeket.

Jelentős mértékben tartalmaz táplálék ásványi anyagokat és nyomelemeket, mint a kálium, a kalcium, a vas, a magnézium, a nátrium, a cink, a fluor, a jód vagy éppen a réz. A méhpempő pozitív hatásait nagyrészt az acetilkolin és 10-HDA savnak köszönheti. A 10-HDA sav vírusölő tulajdonságú antibakteriális hatóanyag, amely segít a kóros elváltozásokat okozó szabadgyökök felszámolásában, az acetilkolin pedig elengedhetetlen az egészséges agyi működés fenntartásában, ingerületátvivőként működik. Rendkívül magas vitamintartalommal bír, A, C, D, E, H, K, P és B-komplex, nyugtatóan hat a szervezetünkre. A tudomány mai állása szerint még mindig nincs minden összetevő beazonosítva.

A TISZTA méhpempő szedésével, jelentős mértékben javul a hölgyek termékenysége és az urak megtermékenyítő képessége. A méhpempő használata növeli a tesztoszteron szintet a vérben, amelynek fontos terapeutikus hatása van az endokrin alapon meddőségben vagy impotenciában szenvedő férfiaknál. Klinikai kísérletek során azt is bebizonyították, hogy a méhpempő jó hatással van a női meddőség kezelésében, növeli a luteinizáló hormonok szintjét a vérben, ez a hormon elősegíti az ovulációt (Szalay, 1992).

A méhpempőben rejlő egyébként már jelentős meddőségi kezelési megoldások fokozhatóak a gyógynövények adta lehetőségekkel.

Ilyenek pl.:

- A cickafark, amely segíti a normál tüszőérést, a sárgatest hormon termelődését.
- A palástfű: rendszertelen ciklus esetén, ha peteérési problémákkal küzdenek, segíti a méhnyálkahártya felépítését, erősíti a méhet, és segíti a beágyazódást.
- A barátcserje: szabályossá válik a nemi ciklus, csökkenti a magas prolaktin szintet, mérsékli az alhasi görcsöket.
- A málnalevél: remek méregtelenítő, segíti a teherbe esést, a palástfűvel együtt alkalmazzák, segíti a peteérést, javítja a petesejt minőségét.

Női meddőség kezelésére 28 napos kúrát tartunk, 1-2 gramm méhpempőt fogyasztunk reggelente, éhgyomorral, 30 perccel étkezés előtt. A következő 28 nap tartunk szünetet, majd ismétljük meg. Rendszertelen ciklus esetén: folyamatosan fogyasszuk a méhpempőt, megszakítások nélkül. Férfiak pedig 60-90 napos kúrát tartanak, napi 1-2 grammos adaggal testsúlytól függően. A méhpempő nem tartalmaz mesterséges hormont, tehát nem kell attól tartani, hogy hosszabb ideig fogyasztva káros mellékhatása lenne.

Heretej – Apilarnil – A legkülönlegesebb méhészeti termék: Hazánkban kevésbé ismert, de Kínában, Oroszországban és Erdélyben a népgyógyászatban évszázadok óta használják, elsősorban neurovegetatív, ill. szexuális problémák kezelésére, de roboráló szerként is alkalmazzák. A herelárvákat 7 napos, de maximum 10 napos korukban begyűjtik a körülöttük levő táplálékkal együtt és nyersen vagy feldolgozva fogyasztják. A begyűjtött heretejet először összezúzzák, majd homogenizálják, és leszűrik. Nagyon romlandó, maximum 12 órát tartható szobahőmérsékleten. Hormon-elővegyületeket, 19 féle aminosavat, béta-karotint, A-, B1-, B2-, B6- és E-vitamint, ásványi anyagokat és nyomelemeket, fehérjéket, szénhidrátokat, lipideket tartalmaz. Virágporra és a propoliszra emlékeztető aromája van, íze édeskés, savanykás. Elsőnek kell megemlíteni a nemi szervekre és a szexuális életre kifejtett hatását. Növeli a tesztoszteron szintet és jótékony hatással van a férfiak szexuális életére. Nemcsak a férfiak használhatják sikeresen, hanem a nők esetében kedvező eredményeket lehet elérni például a premenstruációs szindróma kezelésében is (Szalay, 19992).

A méhviasz jótékony hatásai: A méhviasz a fiatal méhek váladékterméke, melyet a lépek építéséhez használnak fel. A fiatal dolgozók virágot fogyasztva állítják elő, és a potrohuk hasi oldalán lévő viaszmirigyből választják ki apró pelyhek formájában. A méhviasz a kiválasztódáskor teljesen áttetsző, majd miután a méhek rágással képlékennyé teszik, fehér színű lesz. Az általunk is ismert sárgás színét a pollenekben található olajoktól és a propolisztól kapja. A méhek a méhviaszból lépeket építenek, ide gyűjtik a polleneket és a nektárt, amiből mézet készítenek. A lép jellegzetes hatszögletű sejtekből áll, amit bátran nevezhetünk a természet csodájának. Egyrészt a szabályos hatszögletű szerkezet nagy stabilitást ad a lépnek, de nem ez az egyetlen érdekesség. Egy adott kerülethez az összes forma közül – ami lefedi a síkot – a hatszögletű tartozik a legnagyobb terület.

A méhviasz tulajdonságai:

- Rugalmas
- Vízlepergető
- Sárgás – barnás színű
- Zsíroldó szerekben oldódik
- Zsírokkal, olajokkal elegyedik
- Olvadáspontja 62-64 °C
- Filmképző hatású
- Emulziókban stabilizáló hatású
- Sejtregeneráló
- Vérkeringést serkentő
- Gyulladáscsökkentő
- Baktériumölő
- Bőrnyugtató
- Sebgyógyulást serkentő

A méhviasz, egyedi tulajdonságai miatt ideális összetevője a kozmetikumoknak és szappanoknak. Rendkívül magas az A-vitamin tartalma, amely ösztönzi az egészséges sejtek fejlődését. A méhviasz a bőrbe nem szívódik fel és nem gátolja a bőrlégzést sem. Egy finom védőréteget képez a bőrön, ami megakadályozza a bőr kiszáradását és véd az időjárás hatásaitól (Pedrotti, 2008).

Az apiterápiás ház lényege: A méhek belső munkájuk során szárnyaik rezegtetésével párologtatják a vizet a betárolt nektárból, ennek következményeképpen a kaptárban 90 %-os páratartalom és 35 Celsius fokos hőmérséklet uralkodik. A víz mellett illatanyagok, illóolajok, flavonoidok és fenolok keverednek. A kaptárlevegőnek gyógyító hatása van pl.: légúti allergiák, hörghurut, arc- és homloküreg-gyulladás, szív- és keringési betegségek, valamint krónikus fejfájás kezelésére használják.

A kaptárlevegős házak aljában méhek élnek kaptárakban, amelyek csak kifelé repül-

nek, befelé védett a tér, így csak a koncentrált kaptárlevegőt és a méhek által keltett rezgést és zümmögést, a biorezonanciát lehet élvezni, amit szorongás és alvászavar esetén is érdemes kipróbálni.

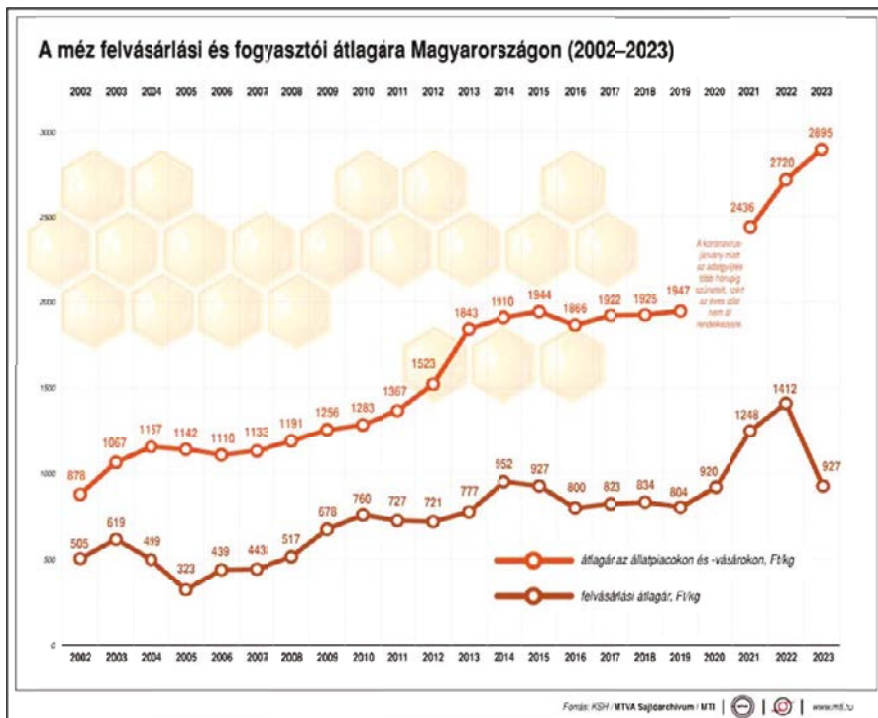
Magyarországon a méhesház terjed a kaptárlevegőt alkalmazó apiterápiás módszerek közül, mert ez a megoldás kíméletes a méhcsaládokkal, nem zavarja őket az életükben, és ami a legfontosabb, hogy a méhesházban a kaptárak felett helyezkedünk el és hat ránk a méhcsaládok biorezonanciája és a szárnyuk által keltett mikrorezgések is, amik megsokszorozzák a gyógyító hatást.

Bronchitis, krupp, asztma, allergiák, különös eredetű köhögések, depresszió, szívgyengeség, stroke utáni lábadozás, agyvérzésből származó bénulások, szív- és érrendszeri betegségek, egyes ízületi gyulladások, prosztata problémák, hörgőgyulladás, dohánytüdő, emfizéma (tüdőtágulat), post - covid, fejleszti a gyerekek kognitív képességét, és beszédfejlesztését.

Fontos: A méhkaptárlevegő kezelés csak kaptárlevegővel és nem méhméreggel történik. Semmilyen ismert veszélyei nincsenek a kezelésnek! Már 3 éves kortól ajánlható.

Az apiterápiás ház egyébként is jótékony hatásait lehet még fokozni a gyógynövényekből nyert illóolajok használatával. A kialakult tünetek ismeretében kell összeállítani a megfelelő hatóanyagokból a felhasználható illóolaj keveréket, amelyet az apiterápiás házban helyezünk el középtájon, biztosítva az egyenletes eloszlást a ház levegőjében.

A hazai méhészeteknek számos olyan lehetőség áll rendelkezésére, amellyel az aktuális anyagi helyzetükön tudnak javítani. A 2. ábra adataiból kiderül, hogy a méz felvásárlási ára néhány évet leszámítva fokozatosan emelkedik. Ha megvizsgáljuk a két lehetőséget, amelyet az ábra is remekül szemléltet, akkor a kimért, kiüvegezett mézek ára jóval magasabb, mint a felvásárló cégek által adott összeg kilónként.

2. ábra: A méz felvásárlási és fogyasztói árának alakulása Magyarországon 2002 és 2023 között (forrás: <https://agrotrend.hu/birek/a-magyar-mezpiac-valtozasa-az-el-mult-evек-soran/>)

2023-ban jelentős mértékű árzuhanás történt, mivel az elmúlt 3 évben Ázsia felől 80 %-kal megnövekedett a beáramló silányabb minőségű, ismeretlen eredetű méz mennyisége. A koronavírus járvány előtti években a méz átlagosan 1800-1900 forintos kilónkénti áron volt jelen a különböző termelői piacokon, azonban a járvány óta ezek a számok folyamatosan emelkednek. Míg 2021-ben átlagosan 2436 forintért tudtunk megvásárolni 1 kilogramm mézet, addig 2023-ban ez a szám már 2895 forint volt. (agrotrend.hu, 2024), 2024-ben a felvásárló cégek által adott ár a vegyes virágméz 700 forint/kilogramm szintről indult. Ez lement 650-re majd 620 környékére. Ehhez képest a bolti ár, a mai felvásárlási összeg négyszerese (A hazai kiskereskedelmi láncoknál 90 dekagrammos mézeket lehet vásárolni. Kilóra átszámítva 2800 – 3200 forint a vegyes virágméz ára).

„Az EU által koordinált ellenőrzésben 15 tagállam, valamint Svájc és Norvégia kérésére 20 exportáló országból származó 320 mézszállítmányból vettek véletlenszerűen mintát. Ezt küldték el a megfelelő laborba. Kiderült, hogy 147 (46%) minta nem

felelnek meg a 2001/110/EK mézirányelv előírásainak. A vizsgálat fő célja az volt, hogy feltárják a méz cukorsziruppal dúsítását, valamint a méztermékek címkézési problémáit. Az elemzés rávilágított, hogy a szabálysértések száma jelentősen magasabb volt, mint korábban. A hibás minőségű termékek többsége Kínából érkezett, de volt török eredetű termék is, amely problémás termék volt.” (<https://www.baon.hu/helyi-gazdasag/2023/09/melyponton-a-magyar-mez-felvasarlasi-ara>, 2024)

A hozzáadott érték hatása a méhészeti vállalkozások bevételeire, eredményeire:

Ezek az adatok rendkívül lesújtóak a magyar méhészeti vállalkozások viszonylatában. Keresni kell valamiféle megoldást, hogy ne kelljen feladni ezt az ősi szakmát a főállású méhészeknek. Egyre több olyan hirdetést lehet olvasni, hogy teljes komplett méhészeteket árulnak, akár még a tavalyi mézkészlettel együtt.

Saját tapasztalataim alapján arra következtetek, hogy a már meglévő méhcsaládokból a csökkenő méz felvásárlási árak ellenére is meg lehet élni. A cikkem témája is erre irányul, hogy a gyógynövényekkel dúsított mézkülönlegességeket olyan emelt áron lehet értékesíteni, ami pótolja a méz alacsonyabb felvásárlási árából adódó bevétel kiesést. Ezek specialitásából adódóan, valamint a megnövelt hatóanyagokkal lerövidíthető, meggyorsítható az adott egészségügyi probléma gyógyulási ideje.

Az alábbi árakat a <https://www.mezbarlang.hu/mezek/mezkulonlegesseg/gyogynovenyes-mezek> árlistájából idéztem:

1. Levendulás akácméz 440 g	4470 Ft
2. Csipkebogyós mézkülönlegesség 400 g	4380 Ft
3. Rózsás akácméz 440 g	5290 Ft
4. Manukaméz propoliszal és máriatövis kivonattal 250 g	17 880 Ft
5. Manukaméz Echinacea kivonattal 250 g	17 880 Ft

Ezek az árak is bizonyítják, hogy a feldolgozás és a hozzáadott érték mindig segít a többletbevételek kialakításában.

A méhészetben is lehet biotermékeket előállítani. Ehhez speciális feltételekre van szükség. Ma Magyarország viszonylatában csak nagyon kevés helyen valósítható meg a bioméhészeti termelés. Mint minden mezőgazdasági termelési területen a bio eredetű termékek ár – érték aránya mindig sokkal magasabb, mint a hagyományos termelésből származó mézféleségek, virágpor, méhpempő stb. értéke. A biominősítést a Biokontroll Hungária Kft. végzi, és ellenőrzi, hogy a méhészeti tevékenység megfelel-e a hatályos előírásoknak. A vevők felé ez jelenti a minőség biztosítását.

Egyre több (kb.: 20) méhesház vagy apiterápiás ház működik jelenleg hazánkban. Vannak nagyobb komplexumok pl.: Hajdúszoboszlón, Vizsolyban, Székesfehérváron, Csákváron, Szarvason, Szegeden. Itt nem csupán a kaptár édeskés, kissé fanyar gyö-

gyító levegője segít, hanem a méhek zsongása is, mint biorezonancia hat az emberi szervezetre. Ezekben a házakban lehet akár félórát, 1 órát, vagy egész délelőttöt és délutánt is eltölteni (<https://www.agrarszektor.hu/noveny/20231105/meheshazakban-kinalnak-gyogymodot-sulyos-betegsegekre-itthon-45905>).

Összefoglalás

Mint látható, a méheknek köszönhetően számos jótékony és gyógyító hatású terméket tudunk hasznosítani a betegségek megelőzésében és kezelésében. Ezen termékek és készítmények a legkülönbözőbb panaszok esetén nyújthatnak segítséget, használtak azonban még nem eléggé elterjedt sajnos hazánkban, pedig a lehetőséget adottak lennének használatukhoz.

Irodalomjegyzék

1. Gillich, I. (2023): Apiterápia, A méhtermékek gyógyhatása, Budapest, Kornétás Kiadó
2. Hevesi, M. (2021): Méhek ajándéka, Méhészeti termékek, Receptek, Tanácsok, Életmód, SzépNap Könyvek Kiadó
3. Makay, B. (1997): Gyógyítás fűvel – fával, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft.
4. Dr. Szalay, L. (1992): Méhdoktor, Hunga-Print Nyomda és Kiadó, Budapest
5. Rudnay, J. – Beliczay, L. (1987): Méz könyv, Corvina, Budapest
6. W. Pedrotti (2008): A szépítő, gyógyító méz, propolisz és társaik, Kossuth Kiadó, Budapest
7. F. Schmidt (2021): Bee Venom Therapy: The Apitherapy Way To Health, Books on Demand, McFarland, Wisconsin
8. Dr. Akác, J. (1983): A méhészet kézikönyve I., Állattenyésztési és Takarmányozási Kutatóközpont, Budapest
9. <http://doktormez.hu/apilarnil/> (letöltés dátuma: 2024. 09. 29.)
10. <https://agrotrend.hu/hirek/a-magyar-mezpiac-valtozasa-az-elmult-evek-soran/> (letöltés dátuma: 2024. 09. 29.)
11. <https://www.baon.hu/helyi-gazdasag/2023/09/melyponton-a-magyar-mez-felvasarlas-ara> (letöltés dátuma: 2024.09.29.)
12. <https://www.mezbarlang.hu/mezek/mezkuilonlegesseg/gyogynovenyes-mekek> (letöltés dátuma: 2024. 09. 29.)
13. <https://www.agrarszektor.hu/noveny/20231105/meheshazakban-kinalnak-gyogymodot-sulyos-betegsegekre-itthon-45905> (letöltés dátuma: 2024. 09. 29.)

A TEREPI NÖVÉNYISMERET OKTATÁS SZEREPE A GYÓGYNÖVÉNYISMERETI KÉPZÉSEKBN

THE ROLE OF FIELD PLANT KNOWLEDGE EDUCATION IN MEDICINAL PLANT KNOWLEDGE TRAINING

BERCZIK ÁGNES RÉKA

(egyéni vállalkozó, GalagonyaProgram)

2020. óta tartok (gyógy)növényismereti képzéseket online elméleti alapozással, majd élő teregyakorlatokkal, táborokkal.

Az elmúlt négy év trendjeit, megfigyeléseit szeretném itt közreadni, illetve megfogalmazni a képzések egy új fejlesztési irányát.

A XX. – XXI. századi ember a civilizáció haladási irányának következtében egyre inkább eltávolodott a természettől. Ennek eredménye, hogy az általános műveltség részét képező növényismeret is kiveszni látszik. Örömmel tapasztalom azonban, hogy egyre több emberben ébred fel a vágy, hogy ezt a tudást visszahozza, megtanulja, saját életében hasznosítsa. Mivel a növényismeret oktatás nem képezi az alapoktatás tárgyát, sőt még a szakmai képzéseken is sokszor háttérbe szorul, így az érdeklődők keresik azon ismeretterjesztő képzéseket, ahol szert tehetnek növényismeretre – gyógynövényismeretre – az ehető vadnövények ismeretére. Véleményem szerint ezek a területek szorosan összefüggenek, bár ez sokak számára nem még triviális. Pedig nem lehet úgy biztonságosan gyógynövényeket és ehető vadnövényeket gyűjteni, hogy az illető ne ismerné a hasonló fajokat, tehát az átfogó és általános növényismeret megkerülhetetlen. „A táplálékok legyen a gyógyszerek” ősi mondás pedig rávilágít, hogy az ehető vadnövények és a gyógynövények közötti határvonal sokszor elmosódik.

Ahogy egyre többen kezdenek érdeklődni a téma iránt, megfigyelhető, hogy az e tárgyban alakult közösségi média csoportok hatalmas, több tízezres taglétszámot érnek el. Az elmúlt években robbanásszerű volt az érdeklődés növekedése. Ez egyfelől öröndetes, másfelől hatalmas felelősséget ró az oktatásban résztvevő szakemberekre. Sajnos az interneten nagyon nagy az „információs zaj”, rengeteg téves, vagy elavult infó kering. Sokan úgy indulnak el növényeket gyűjteni gyógy-, vagy táplálkozási célra, hogy nemhogy a kellő növényismerettel nem rendelkeznek, de nem is tudják felmérni egy esetleges félrehatározás következményeit. Ez egy nagyon veszélyes állapot, amikor valaki „nem tudja, hogy nem tudja” a kellő infókat a biztonságos gyűjtéshez. Ezzel szemben véleményem szerint edukációval lehet legjobban védekezni,

bevezetni a köztudatba, hogy vannak hazánkban is rendkívül mérgező növények, és hangsúlyozni kell a tanulás fontosságát a gyűjtés előtt. Meglátásom szerint a gombák esetében ez a folyamat már előrébb tart, az általános köztudatban benne van, hogy a felkészültség nélküli gombagyűjtés és fogyasztás veszélyes és felelőtlen. Ezt kéne elérni a növények esetében is.

Sok olyan ember fordul hozzám, aki bizonytalan a növények helyes felismerésében, tanul, de még nem magabiztos. A veszélyeket már megismerte és megértette. Számukra jó lehetőség a vezetett gyógynövényismereti és gyűjtőtúrákon való gyűjtés, hiszen itt tudnak kontrollt kérni a begyűjtött növények felett. Ahogy ez a növénygyűjtési „mozgalom” egyre nagyobb tömegeket mozgat meg, egyre nehezebb lesz a gyűjtőket így egy-egy embernek kiszolgálni. Márpedig ez a trend látványos és töretlen már évek óta.

Véleményem szerint szükséges lenne egy olyan képzési rendszer létrehozása a növényismeret terén is, mint ami a gombaszakellenőröknél már működik. Komoly és szigorú képzésben, magas szintű vizsgával növényismerő szakembereket kellene képezni, akiknek lenne jogkörük hozzá, hogy a begyűjtött növényeket meghatározzák, annak étkezésben, illetve gyógynövényként való felhasználhatóságát elbírálják. Ha ezen szakemberekből ki tudna épülni egy országos hálózat, és így elérhetőek lennének mindenki számára, az nagyban hozzájárulna a begyűjtött ehető vadnövények és gyógynövények biztonságos felhasználásához. Valószínűleg többen is mernének elindulni növényeket gyűjteni, hiszen lenne mód meggyőződni a helyes fajazonosításról, és ez hosszútávon előnyösen befolyásolná az emberek fizikai és mentális egészségi állapotát is.

Külön fontosnak tartom megemlékezni arról, hogy az ember azokért a dolgokért tud valójában felelősséget vállalni, amikhez érzelmileg kötődik. A természeti környezetünk felé pedig úgy lehet érzelmi kötődést kialakítani, ha megismertetjük az emberekkel. Ehhez ki kell vinni őket a természetbe, és rányitni a szemüket arra a sok csodára, ami körülvesz minket. Véleményem szerint ez lehet a globális természet- és környezetvédelmi kihívásokra is a megoldás, hogy az egyes embereket kell edukálni, megszerettetni velük a saját közvetlen környezetüket, hogy természetesen ébredjen fel a vágy bennük, hogy gondoskodjanak róla, vigyázzanak rá. Hiszen „a Földet nem apáinktól örököltük, hanem unokáinktól kaptuk kölcsön.”

GYÓGYNÖVÉNYEK A „CSODAPATIKÁBAN”

MEDICINAL HERBS IN THE „MIRACLE PHARMACY”

Krizsány Anna

*(múzeumi kurátor, Szent István Király Múzeum -
Fekete Sas Patikamúzeum Székesfehérvár)*

Amikor 2004-ben Székesfehérvárra kerültem, a Fekete Sas Patika már majdnem 30 éve megszűnt működni. Múzeumi munkám során hamarosan kiderült az egykori jezsuita patikáról, hogy a helyszín kiválóan alkalmas ismeretterjesztésre. Hiányzott a múzeumpedagógiai munka, sőt az állandó kiállításon kívül – ami az egykori patika gyönyörű barokk berendezését mutatja be – ilyen témakörben időszaki kiállítások sem voltak. Az világos volt, hogy a kiállítás sokkal többet mondhatna a közönségnek, ha a gyógyszerészettörténet izgalmas világa is megjelenhetne valahogy.

Tervezgetni kezdtem, hogyan kezdjek hozzá, de a gyógyszerészettörténehez egyáltalán nem érttem. Azt viszont tudtam, hogy a „hely szelleme” segítségével lesz majd, hiszen a patika a város szívében, ódon barokk berendezésével, sokkal több jót ígér, mint ami első látásra feltűnik. Lassan kezdett körvonalazódni a Csodapatika víziója. Kiváló tanítómesterre leltem Dr. Grabarits István kalocsai gyógyszerész személyében, akinek igen sokat köszönhetek. Tőle kaptam útmutatást, szakirodalmat és sok hasznos tanácsot a munkához, illetve egy kis alapkészletet illóolajokból. Ahogy beleástam magamat a szakma történetébe, úgy láttam megkerülhetetlen a gyógynövények használatának kérdése, hiszen a legkorábbi gyógyító anyagok növényi eredetűek voltak. Kezdetől világos volt, hogy a gyógyfüvek világának bemutatása szerves része lesz az átadandó tudásanyagának. Szerettem volna minél több oldalról bemutatni, láthatóvá, tapinthatóvá, szagolhatóvá, sőt kóstolhatóvá tenni ezeket a varázslatos szereket. A múzeumi programkínálat eleinte gyerekfoglalkozásokkal indult, majd folyamatosan bővült kiállításokkal, előadásokkal, sőt szabadtéri gyógynövényes rendezvényekkel.

2005 őszén tartottam az első patikamúzeumi gyerekfoglalkozást „Fűben, fában orvosság” címmel. Máig ez a legnépszerűbb múzeumpedagógiai programunk. Szó esik benne patikánk történetéről, és a régi gyógyszerész szakma érdekességeiről. Ezt követi a növénytani ismertető, aminek során fontos, közismert gyógynövények kerülnek szóba. 9-10 növényről van szó általában. Egy ideig probléma volt, hogy élőben nem tudtam bemutatni ezeket, mert sajnos nem volt a belvárosban olyan napos udvarunk, ahol életben maradhattak volna. Ekkor jött egy kiállítás kapcsán a növénysimogató állvány ötlete.

A „**növényssimi**” tavasztól őszig a patika előtt az utcán vezeti be a programot, ahol még szimatolni és kóstolni is lehet pl. snidlinget, rukkolát, vagy steviát. 2015 óta minden évben beültetjük illatos, érdekes gyógynövényekkel. A növényssimi a város Fő utcájának kellemes színfoltja, a közönségnek pedig a kedvence lett.

Itt szoktam bemutatni a kamilla és a cickafark különleges kék illóolaját, a mentánál a mentolt, vagy a kakukkfű hatóanyagát, a timolt. Ezt a szimatolást különösen kedvelik a gyerekek. A növényssimi amúgy az utcai járóelőket is gyakran ösztönzi múzeumlátogatásra.

Jó lehetőség, hogy az officinánk egykori bútorzatának **fiókeliratait** is segítségül tudjuk hívni munkánk során. A latinul írt kartusok megfejtése a nagyobbak számára újabb lehetőség az érdekességek felfedezéséhez. Megtekintjük a gyógynövényeket, vagy azok képeit, de az igazi élmény mindig a különféle növényi drogokkal való ismerkedés. Megszimatoljuk ezeket, sőt megkóstoljuk a csipketeát vagy a pemetefű cukrot. Megismerjük a növények gyógyhatásait és egyéb érdekes felhasználási területeket. Verstanulás is akad a programban, **Falu Tamás Kamilla** című verse a kedvencünk. Téli időszakban, amikor élő növényt nem lehet bemutatni, préselt, **laminált gyógyfüveket** adunk a gyerekek kezébe. Ez a módszer mindig működik, nem beszélve arról, hogy dekorációnak is kitűnő. A hátsó teremben sorakozó gyógynövénycsokrokat is megnezzük, de ezt kézbe nem szoktuk venni, mert törékeny. A „Fűben-fában” órákhoz összekötős, rajzos feladatokkal, keresztretjtvennyel élénkített munkafüzet is tartozik.

Ezzel párhuzamosan időnként **kamara kiállításokat** is rendeztünk a Fekete Sasban. 2006-ban „**Egyszer volt gyógyfüvek**” címmel a Kertészeti Egyetem Gyógynövény Tanszékével közösen rendeztük az elsőt. A bemutatott anyagba a drogok ismertetésén kívül művészi növényábrázolások és a Magyar irodalmi herbárium című gyűjtemény versei is szép számmal kerültek.

Az „**Illatos patikaedények**” című kiállításunkhoz már tematikus foglalkozásokat is tartottunk és szagolható kollekción is összeállítottunk, hogy minél élményszerűbb legyen. Rózsavíz, illóolajok, mentol, kámfor, tömjén, mirha, macskagyökér, aloé vera por, stb. egészítette ki a meglévő készletünket, amihez egy lapozható dossziében mellékeltek az illatos anyagok leírását. Jelenleg 80 féle anyagot lehet megszimatolni, némelyiket akár meg is lehetett kóstolni.

Innen indult **patikai illatszertárunk** története, ami fokozatosan gazdagodott az évek során. Fontos volt, hogy ne csak finom, hanem kimondottan kellemetlen növényi illatok is kerüljenek a készletbe. Szilárd, folyékony, sőt illékony anyagokat is bemutatunk, mint pl. ferula asa foetida, macskagyökér, pacsuli, vagy az ipekakuána, a kellemes perubalzsamon, rózsaoilajon vagy kumarinon kívül. Nagy élmény a gyerekeknek még a wasabi, vagy a kakaóbab megízlése is.

A minél sokoldalúbb ismeretátadás és interaktivitás érdekében be szoktunk iktatni pl. mozsarazást, ami a régi patikus alapvető munkaműveletei közé tartozott. Mustármagot, ánizst, borsot törünk ilyenkor, ami csomagolva hazavihető. A gyógyteák és szörpök kóstolása a programok során is gyakorlat.

A Csodapatika megszületése

2010-ben megnyertünk egy Uniós pályázatot, aminek a keretében több fejlesztést tudtunk megvalósítani. A projekt a „**CSODAPATIKA - az alkimistáktól a természetgyógyászatig**” címet kapta. A projekt során anyagokat, eszközöket vettünk, és foglalkoztató termet is kialakítottunk. Több mint 300 múzeumpedagógiai programot tartottunk több korosztály számára. Egyik előadásunkon az archeobotanika titkaiba is beavatást nyertünk. Az is célunk volt, hogy a gyógynövények használatának történetébe is beavassuk a közönséget. Botanikatörténeti előadásokat és kiállításokat is rendeztünk.

Készítettünk egy **patikalabor makettet** is, amivel szemléltetni lehet az egykori gyógyszerész mesterség eszköztárát. Látható benne például a régi drogszárító padlás, ahol el lehet magyarázni a közönségnek, hogy mi a drog egyáltalán.

Rendezvényeink kínálatában is a változatosságra törekszünk. 2012 nyarán sikerült színpadra állíttatni Lázár Ervin két patikai témájú meséjét a fehérvári Szabad Színház társulatának előadásában. **A Csodapatika, valamint a Bab Berci és a csodanektár** című mesék elevenedtek meg az officinában a közönség nagy örömeire. Utóbbiban a zsúrlófű ezernyi elnevezése okozza a galibát. Több, mint 50 előadás volt eddig belőle. A Múzeumok Éjszakáján többször, valamint a Múzeumok Majálisán is bemutatottuk már ezt az előadást.

Évről-évre a **Múzeumok Éjszakáján**, az éppen virító gyógynövényekből kötött csokrokkal dekoráljuk patikánkat. Orbáncfű, levendula, hárs, kakukkfű, zsálya kerül ilyenkor a kiállítótérbe. Népszerűek ilyenkor a különféle tematikára szerkesztett rejtvényeink, amiknek a megfejtéséhez keresgélésre, szimatolgatásra, kóstolásra van szükség. Kézműves foglalkozások is szoktak lenni, kicsik, nagyok örömeire. Illatpárna, illóolajjal elvarázsolt fürdősó, mini drogyűjtemény készül és még ezernyi más patikás apróság. Tárlatvezetések és előadások is részei kínálatunknak. Legutóbb a „**Mérgek litániája**” tematikát jelenítettük meg szabadtéri előadással, valamint egy remekül elkészített élő növényes installációval, amibe különféle mérgező növények kerültek művészi elrendezésben.

Az egyéni múzeumlátogatóknak gyógynövényes versekkel, képeslappal kedveskedünk, illetve rendelkezésre áll az illatszertár és a mozsarazás lehetősége is. Utóbbit mind a gyerekek, mind a felnőttek módfellett kedvelik.

Kiállítások, egyéb programok

2015-ben „A növények országa” címmel régi füveskönyvekből rendeztünk kiállítást, aminek keretében a botanikatudomány kialakulásának történetét mutattuk be.

2016-ban ezt követte a „Fűszerlem” című kiállítás, ami a fűszerek izgalmas világába kalauzolt.

2018-ban, a Fehérvári barokk Év keretében a „Kertészkedő szerzetesek” c. kamara kiállítással az egykori jezsuita rendházhoz és a patikához tartozó gyógynövény- és díszkerteket mutattuk be.

Ugyancsak 2015-ben kezdtük el a **HERBARIUS - program** keretében gyógynövénygyűjtő túráinkat. Székesfehérvárhoz közeli helyszíneken 10 éve gyűjtjük a gyógyfüveket, terméseket, egy jól felkészült fitoterapeuta, Lencsés Rita vezetésével. A túrák márciustól október közepéig 2-3 hetente szerveződnek. A tavaszi nyírfacsapolástól az őszi gyökérésáig, a vegetáció állapotához igazodva, hétvégeken szoktuk tartani. Gyógynövényszakértőnk eddig két jól illusztrált szakkönyvet is megjelentetett Székesfehérvár környéke gyógynövényeinek bemutatásával („A gyógynövények nyomában” és a „Kertünk patikája” címmel).

A téli időszakban havi gyakorisággal, interaktív ismeretterjesztő programokat, workshopokat is tartunk a patikamúzeumban. Konkrét gyakorlati tanácsokat adunk a gyógynövények feldolgozásához, alkalmazásához. Országosan ismert előadók is megfordulnak nálunk, például a Herbáció c. folyóirat munkatársai, vagy gyógyító illóolajokkal foglalkozó szakemberek.

Ha lehetőség adódik, fesztiválokon, nagyrendezvényeken is részt veszünk. Általában sátorba kitelepülve tartjuk közönségcsalogató programjainkat. Interaktív rejtvényfejtés, kézműves programok, gyógynövényes bemutatók szerepelnek a kínálatunkban. Többször vettünk részt Fehérvárcsurgón, az Európai Dísznövény és Kertművészeti Napokon, és egyéb városi fesztiválokon. Mindig viszünk szóróanyagokat, növényssimit, mini illatszertárat és egyéb szemléltető anyagokat.

Patikaként ugyan már 50 éve nem működik a Fekete Sas, de munkánknak továbbra is fontos célja a gyógynövények használatának minél szélesebb körben való megismertetése kicsikkel és nagyokkal. Mivel ez széleskörűen szolgálja a közjót, ezért ennek újabb és újabb útjait keressük, hogy minél többekkel megoszthassuk ezeket a „kin-cseinket”.

Továbbra is szeretettel várjuk a kedves közönséget fehérvári Csodapatikánkba!

Elérhetők vagyunk: 8000 Székesfehérvár, Fő u. 5.

www.szikm.hu, krizsany.anna@szikm.hu

A GYÓGYNÖVÉNYTURIZMUSBAN VALÓ RÉSZVÉTEL VIZSGÁLATA MAGYARORSZÁGON

THE RESEARCH OF PARTICIPATION IN HERBAL TOURISM IN HUNGARY

PÁSZKNORBERT

*(egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Egészségtudományi Kar;
PhD hallgató, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar)*

Összefoglaló: A gyógynövényturizmus minden gyógynövényekkel kapcsolatos utazási motivációt magába foglal. Számos turisztikai ágazathoz köthető, hiszen nem feltétlenül önmagában jelenik meg. A gyógynövényturizmus hazai irodalma és kutatása egyelőre hiányos, annak ellenére, hogy számos gyógynövényturisztikai létesítmény és szolgáltató található Magyarországon területén. A szolgáltatók száma pedig folyamatosan nő, hiszen az emberek fokozott egészségtudatosságának köszönhetően, sokan fordulnak vissza a természethez, a természeteshez, mint például a gyógynövényekhez.

Szakirodalmi kutatásomban feltérképeztem a hazai és nemzetközi gyógynövényturisztikai szektort és annak sajátosságait, szolgáltatáselemeit, mely kutatás alapján országosan elsőként ábrába foglaltam a gyógynövényturisztikai szektorban megjelenő szolgáltatásokat, programelemeket, valamint felosztottam azokat aktív és passzív szolgáltatásokra.

Primer kutatásom során egy 33 kérdésből álló saját készítésű kérdőív segítségével igyekeztem az országos részvételi tendenciát megvizsgálni a gyógynövényturizmushoz kötődően. Kutatásomban feldolgoztam több, mint 300 kérdőívet, mely alapján, ha nem is reprezentatívan, de szépen láthatók az eredmények, általuk pedig lehet következtetni a hazai lakosok gyógynövényturizmussal kapcsolatos véleményére, javaslataira és részvételükre az ágazatban.

Kulcsszavak: gyógynövények, gyógynövényturizmus, turizmus, Magyarország

Abstract: Herbal tourism includes travel motivation for all herbs. It can be connect to many tourism sectors, because it does not necessarily appear on its own. Herbal tourism domestic literature and research are still incomplete, despite the fact that there are many herbal tourism facilities and service providers in Hungary. And the number of service providers is constantly increasing, as many people turn back to nature, natural, such as herbs, thanks to increased health awareness of people.

In my literature research, I mapped the domestic and international herbal tourism sector and its features and services. According to the research, nationwide I firstly illustrated the services, program elements of the herbal tourism sector, and divided them into active and passive services.

During my primary research, I tried to examine the national participation trend with a self-made questionnaire of 33 questions in connection with herbal tourism. In my research, I have processed more than 300 questionnaires, which show the results, and they can infer the opinion, suggestions and participation of the domestic participants on herbal tourism in the sector.

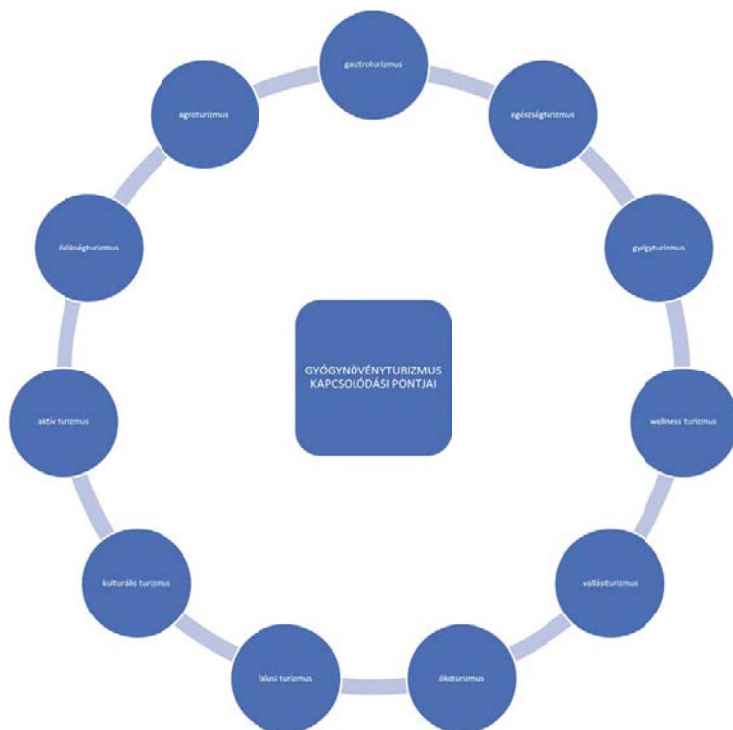
Keywords: herbs, herbal tourism, tourism, Hungary

A téma aktualitása, rövid szakirodalmi áttekintés

A gyógynövények egyre nagyobb szerepet kapnak az élet minden területén napjainkban, a hozzájuk kapcsolódó turisztikai ágazat, a gyógynövényturizmus pedig szintén népszerűbbé vált az utóbbi években (Pászka, 2020). Gyógynövényturizmusnak tekinthető a gyógynövények felhasználásával, termesztésével, gyűjtésével, feldolgozásával kapcsolatos programok és a hozzájuk kapcsolódó utazási motiváció (Pászka, 2021).

A gyógynövényekhez kapcsolódóan számos program és szolgáltatás jelenik meg hazánkban is, hiszen sok szolgáltató kínál gyógynövényturisztikai programokat és szolgáltatásokat, mondhatni az összes régióban (Lakatos, 2012). Ennek ellenére az értékesítők és szakértők szerint sincs elegendő mennyiségű programkínálat hazánkban (Pászka, 2023). A gyógynövényturizmus szakirodalmi bázisa és kutatása azonban a világviszonylathoz hasonlóan Magyarországon is gyerekcipőben jár és kevesen foglalkoznak vele, pedig nagy potenciál lenne az ágazatban.

Turisztikai ágazatok közül a gyógynövényturizmus sokféle turisztikai ágazathoz kötődik, hiszen többnyire nem önmagában, hanem más ágazatokhoz kapcsolva értékesítik, illetve veszik igénybe a szolgáltatás elemeket (Farsani – Zeinali – Moaiednia, 2016). Az 1. ábrán feltüntettem a gyógynövényturizmushoz kapcsolódva megjelenő fontosabb ágazatokat.

1. ábra A gyógynövényturizmus kapcsolódási pontjai
(saját szerkesztés, Farsani – Zeinali – Moaiednia, 2016 alapján)

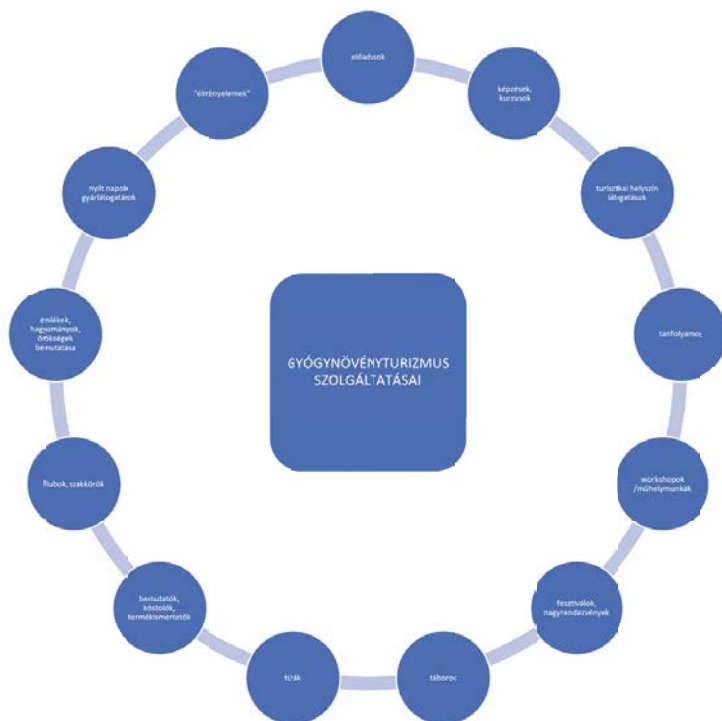
A gyógynövényturizmus „herbal tourism” néven egy nemzetközileg is megjelenő turisztikai ágazat (Abraham, 2012), hiszen külföldön is rengeteg helyen találkozhatunk szolgáltatókkal és szolgáltatáselemekkel. Példaként a Romániában található Lókod települést (Barabási, 2019) vagy éppen az indiai Tamil Nadu-t is lehetne említeni, amely településeken sikeresen ötvözték a gyógynövényeket és a helyi lakosság bevételszerző igényét és hoztak létre vállalkozásokat, fejlesztették a turizmust és hűzőágotat adtak a gyógynövények segítségével a térségnek (Torri, 2010).

A gyógynövény fogyasztási szokások is évről évre növekvő tendenciát mutatnak a kutatások szerint, főként az idősek körében. Ez a növekedés jónak mondható, hiszen előregedő társadalmunkban fontos szerepet kap az anti aging, a megfelelő idősödési folyamat, mely során igyekeznek megőrizni az egészséget, illetve helyreállítani azt, melyben a gyógynövények is jelentős szerepet játszhatnak (Panyor, 2011). Egy kutatás szerint a Föld lakosságának nagyjából 80%-a napjainkban gyógynövényeket használ elsődlegesen gyógyszerként (Variskhanov et al., 2022).

A gyógynövényturisztikai szektorban megjelenő szolgáltatások és programelemek, valamint azok bemutatása

A gyógynövényturizmus szakirodalmi bázisa nagyon szegényes hazánkban is, kevesen kutatják ezt a területet, ez az oka annak, hogy cikkem kevés szakirodalmat dolgoz fel. Ennek kiküszöbölésére több, mint 10 éve a gyógynövényturizmusban dolgozó és kutató gyógynövényszakértőként saját magam igyekszem rendszerbe foglalni a különböző szolgáltatásokat, ezzel is bővítve az ágazathoz kapcsolódó hazai és nemzetközi szakirodalmat. Az évek alatt több száz gyógynövényturisztikai programot tartottam Észak-Magyarországon és országosan is.

Hazánkban és külföldön is széles gyógynövényturisztikai program és szolgáltatás-kínálattal találkozhatunk, ha megvizsgáljuk a különböző régiók éves programjait. Azonban nem talákoztam eddigi kutatásaim során olyan összefoglaló ábrával, mely szemléltetné a gyógynövényturisztikai szektorban megjelenő összes fontosabb szolgáltatás és programelemet. Ennek a hiánynak a kiküszöbölésére állítottam össze egy ábrát, melyben megtalálhatók a fontosabb elemek (2. ábra).

2. ábra A gyógynövényturisztikai szektorban megjelenő szolgáltatások és programelemek (forrás: saját szerkesztés)

Ahogy az ábrán is látható, nagyon széleskörű a jelenleg igénybe vehető program és szolgáltatáselemek száma. Általában minden szolgáltató specializálódik 1-2 elem biztosítására az érdeklődők számára. Vannak népszerűbb, keresettebb, több szolgáltató által kedvelt és értékesített elemek, illetve találhatók akár országos viszonylatban is ritkábban megjelenők, hiszen például a gyógynövényismereti túrák népszerűnek mondhatók az érdeklődők körében, azonban nem sok szolgáltató tart ilyen programokat, ugyanis elég nagy szaktudás szükséges hozzá és szezonális is a program.

Sok esetben a különböző elemek mellett a szolgáltatók **termékértékesítést** is vállalnak, mely néha saját készítésű termékeket jelent, akár kézzel gyűjtött növényi alapanyagokból.

Gyógynövenyturizmushoz kötődően, de nem annak szerves részeként megjelenik még egyéb tevékenységként a szakértői tevékenységek végzése, szakmai anyagok kidolgozása is, azonban ez inkább vállalkozások, szervezetek számára történik, előzetes felkérés alapján, nem pedig magánszemélyek számára, akár azonnal. Ezt a tevékenységet is kevesen végzik, hiszen nagy és széleskörű tudás szükséges hozzá.

A következőkben szeretném kifejtetni és bemutatni a 2. ábrán megjelenő elemeket.

1. Előadások:

A gyógynövényismereti előadások során az érdeklődők betekintést nyerhetnek a gyógynövények különleges világába. Szó esik a programokon többek között a gyógynövények általános jellemzőiről, felhasználási módjairól, gyűjtéséről és gyógyhatásáról. Megismerkedhetnek az érdeklődők a gyógynövényekben gazdag környék néhány ismertebb és kevésbé ismertebb növényével és azok jellemzőivel. A program során minden, a témával kapcsolatos kérdés is megválaszolásra kerül.

A gyógynövényismereti előadások igény szerint, előre egyeztetve lehetnek tematikusak is, hiszen számos érdekes terület kapcsolódik a gyógynövényekhez. Például a méhészeti termékek, illóolajok gyógyító célú felhasználása, fűszernövények, vagy éppen a különböző szervrendszerek betegségeihez kötődő gyógynövények is.

Az előadások időtartalma körülbelül 1 óra szokott lenni.

2. Képzések, kurzusok:

A gyógynövényismereti képzéseken és kurzusokon főként egészségügyi szakdolgozók, természetgyógyászok, fitoterapeuták vesznek részt, valamint a leendő fitoterapeuták. Tovább képezhetik magukat, végzettséget, szakmát szerezhetnek, bővíthetik tudásukat. Néhány képzés és kurzus akár 1-2 éves is lehet, attól függően, hogy milyen iskolarendszerben végzi az ember.

Ilyenek például a középfokú fitoterapeuta képzések vagy a felsőfokú gyógynövény tanácsadó szakirányú továbbképzés.

3. Turisztikai helyszín látogatások:

Magyarországon számos gyógynövény turisztikai létesítmény található, ezeken a helyeken pedig általában többféle szolgáltatás és programelem közül is választhatnak az érdeklődők. Ilyen lehetőségek például a kertlátogatások, vagy éppen a létesítmények kiállítótereinek látogatása, akár szakértői tárlatvezetéssel egybekötve, például a Fehérliliom Népfőiskolán Kondoroson.

4. Tanfolyamok:

A különböző tanfolyamok főként az érdeklődő laikusok számára indulnak, akik nem szeretnék végzettséget szerezni az adott területről, azonban a tudás érdekli őket. Ide tartoznak például az 1 napos gyógynövényismereti tanfolyamok vagy a hónapokon keresztül tartók is, melyek többnyire heti vagy havi rendszerességgel, sokszor már online formában kerülnek megrendezésre.

5. Workshopok / műhelymunkák:

A gyógynövényismerettel kapcsolatos workshopok vagy más néven műhelymunkák a legtöbb helyen igény esetén, előzetes egyeztetés után indulnak. A résztvevők kipróbálhatják például a szappankészítést, olajos, alkoholos kivonat készítést, kenőcskészítést vagy éppen teakeverék készítést is tanulhatnak.

6. Fesztiválok / nagyrendezvények:

Ezek a rendezvénytípusok ritkábbak Magyarországon. Jelenleg országosan csupán néhány gyógynövény tematikájú fesztivált és nagyrendezvényt tartanak éves szinten, azonban számuk növekvő tendenciát mutat. Többségük egynapos, de elvétve találkozhatunk többnapos rendezvényekkel is (pl.: Bükk-szentkereszti gyógynövénynapok). A legtöbb fesztivál és nagyrendezvény évente kerül megrendezésre.

7. Táborok:

Egészséges életmódra nevelő, természetet, gyógynövényeket bemutató táborokat sok helyen szerveznek az országban. Gyermekek és felnőttek számára is elérhetők. Többnyire a természetben, messze a nagyobb városoktól tartják ezeket az általában 5 napos táborokat, melyek során az érdeklődők elvonulhatnak a mindennapok gondjaitól és megismerkedhetnek a gyógynövények világával és a természettel. Gyermekek számá-

ra sok esetben erdei iskolák táboraiban van lehetőség ismerkedni a gyógynövényekkel.

8. Túrák:

A természetben, saját környezetükben lehet a gyógynövényeket legjobban megismerni. Ennek érdekében szerveznek a szakértők gyógynövény ismereti túrákat, ahol előben is megcsodálhatják és gyűjthetik a növényeket a túra részvevői. A gyógynövénytúrák során szó esik többek között a gyógynövények általános jellemzőiről, felhasználási módjairól, gyűjtéséről és gyógyhatásáról. Megismerkedhetnek az érdeklődők a gyógynövényekben gazdag területek néhány ismertebb és kevésbé ismertebb növényével és azok jellemzőivel. És persze a program során minden, a témával kapcsolatos kérdés is megválaszolásra kerül.

A rövidebb túrák időtartalma általában 1,5-2 óra, a hosszabb túrák pedig egész naposak szoktak lenni.

9. Bemutatók, kóstolók, termékismertető:

Ezek a programelemek megjelenhetnek önállóan is, azonban sok esetben inkább más elemekhez kapcsolódva találkozhatunk velük. Hiszen önmagában egy termékismertető nem vonzza az embereket, azonban egy tematikus fesztiválon, vagy egy érdekes előadáson már jól kiegészítheti a többi programot.

A bemutatók során friss vagy szárított gyógynövényeket és más készítményeket mutatnak be az érdeklődőknek, illetve a tudnivalókat elmondják a különböző növényekről. Ezek az interpretációs eszközök pedig nagyban javíthatják a program színvonalát. A kóstolók és termékismertetőik során teákat és egyéb készítményeket kínálnak az érdeklődők számára. A legtöbb esetben a kóstoló ingyenes, azonban vásárolni is lehetséges ezen kívül.

10. Klubok, szakkörök:

Kifejezetten gyógynövényklub és gyógynövény szakkör kevés található az országban. Hiszen nehéz ezeket fent tartani, általában belépődíjat, tagdíjat pedig nem kérnek el a tagoktól.

Gyógynövény szakkörök kidolgozása folyamatban van jelenleg is az országban, melyek ingyenes részvételűek lesznek a tervek szerint és országosan elérhetőek lesznek intézményekben, létesítményekben. Ezeknek is fontos tényezője a megfelelő szak tudású oktató, segítő, hiszen jól kell megtanulniuk az információkat, betanulniuk a készítmények előállítását a résztvevőknek.

A klubokat gyakran havi rendszerességgel szokták tartani, a szakkörök pedig hetente ülnek össze, akár több tíz résszel.

11. Emlékek, hagyományok, örökségek bemutatása:

Hazánkban is sok egyházi létesítmény és történelmi emlék található, melyeknél megtekinthetünk középkori eredetű gyógynövény kerteket (pl.: Pannonhalmi apátság), azok maradványait vagy éppen régi feljegyzéseket, kódexeket őriznek a gyógynövényekről. Sok esetben pedig a hagyományok még mindig élnek és az évszázados tapasztalatok alapján állítanak elő készítményeket, akár a látogatók bevonásával is. Ide sorolható például a festőnövények ismerete is.

12. Nyílt napok, gyárlátogatások:

A nyílt napokon és gyárlátogatásokon betekintheünk a gyógynövénykertek, ültetvények, feldolgozó üzemek és egyéb létesítmények életébe, és megnézhetjük hogyan történik a gyűjtés, feldolgozás és egyéb műveletek. Külföldön több ilyen programmal találkozhatunk, például olajfa feldolgozó üzemek látogatása népszerű programelem, kóstolóval, vásárlási lehetőséggel egybekötve a mediterrán térségben.

13. „Élményelemek”:

Ebbe a kategóriába főként a nagyobb élményt adó programokat sorolnám, melyeken kipróbálhatnak bizonyos műveleteket a résztvevők (pl.: festőnövényekkel festés), megkóstolhatnak, megérintheznek, megszagolhatnak növényeket vagy akár bekapcsolódhatnak növények ültetésébe, gondozásába természetöterületeken vagy éppen levendulát gyűjtheznek „szedd magad” akciókon.

Fontos kiemelni, hogy ezeket a programokat szakértők tartsák, ne laikus, gyógynövényekhez kötődő végzettség nélküli foglalkozásvezetők! Hiszen a gyógynövények veszélyesek is lehetnek nem megfelelő használat mellett, lehet mellékhatásuk, ellenjavallatuk, kölcsönhatásba léphetnek gyógyszerekkel! Sok esetben találkozhatunk olyan hirdetésekkel országosan, amelyeken olyanok hirdetnek gyógynövényismereti programokat, akár még tanfolyamokat, kurzusokat is, akiknek nincs kapcsolódó végzettségük. Tehát jól válasszuk meg, hogy milyen programért és mennyire biztos tudásért fizetünk, akár nagyobb összegeket is. A programok tartásához pedig nem „csupán” szakmai tudásra, hanem jó előadói készségekre is szükség van.

A programok vegyes látogatottsággal bírnak. Általában 20-30 érdeklődő vesz részt például egy előadáson, bemutatón vagy túrán. Azonban a létszám többnyire kiszámíthatatlan, mint a turizmus többi ágazatában is. **A programok gyakorisága és hossza változó helyszínenként és programelemenként. A legnépszerűbb programelemek a tapasztalat alapján az előadások és bemutatók.**

A programokon részt vevőkre néhány évvel ezelőtt jellemző volt az idősebb korosztály többsége, hiszen nekik már vannak kialakult, akár krónikus betegségeik, melyeket gyógynövényekkel szeretnének kezelni. Napjainkban azonban már minden korosztály képviselteti magát a programokon. Sokszor érkeznek például gyermek és iskolás csoportok egy-egy programra vagy éppen fiatal felnőttek jönnek, akikre a fokozott egészségtudatosság jellemző. Fontos lenne már fiatal korban elkezdni a **gyógynövényedukációt** és megszerettetni a gyógynövényeket a gyermekekkel is. Számukra azonban más programelemekre, főként „élményelemekre” lenne szükség, hiszen egy száraz és tömény előadással őket nem lehet lekötni. Nem mindegy tehát az sem, hogy mondjuk egy osztálykiránduláson hova és milyen gyógynövényturisztikai programra viszik el a pedagógusok a diákokat.

A 2. ábrának a program és szolgáltatáselemeit felosztottam aktív és passzív elemekre, melyek a 3. ábrán láthatók.

3. ábra A gyógynövényturizmus felosztása aktív és passzív elemekre
(forrás: saját szerkesztés)

Ahogy az ábrán látható, az aktív elemekhez tartoznak az alábbiak: turisztikai helyszín látogatások; workshopok; túrák; klubok és szakkörök; nyílt napok és gyárlátogatások; „élményelemek”. Minden olyan elem, amelyek esetében a résztvevők valamilyen aktív tevékenységet végeznek, például készítményeket állítanak elő vagy éppen túráznak és közben gyógynövényeket gyűjtenek.

A passzív csoportba tartoznak az alábbiak: képzések és kurzusok; tanfolyamok; fesztiválok és nagyrendezvények; táborok; bemutatók és kóstolók és termékmismertető; emlékek és hagyományok és örökségek bemutatása; előadások. Minden olyan elem tehát, amely esetében aktívan nem vesznek részt a résztvevők, hanem passzívan hallgatnak, tanulnak, ismerkednek a gyógynövényekről.

Gyógynövényturizmusban való részvétel vizsgálata - kérdőív elemzése

A kutatás célja, módszertana

Primer kutatásomban a gyógynövényturizmusban való részvételi szokásokat vizsgáltam és azt, hogy mi a véleményük az embereknek a hazai gyógynövényturizmusról, mit javítanának hozzá kötődően, illetve milyen szokásaik vannak az ágazatban résztvevőknek.

A vizsgálat módja az online kérdőívezés volt. A kutatás kérdéseit egy internetes kérdőíven tettem közzé egy közösségi oldalon, különböző csoportokban. A kérdőív kitöltésére 2024. április 2.-a és 2024. augusztus 21.-e között volt lehetőség.

A kérdőív címe „Gyógynövényturizmusban való részvétel vizsgálata”, amely összesen 33 kérdést tartalmazott. Ebből 1 nyitott és 32 zárt kérdést. A kérdések az alábbi témaköröket tartalmazták: általános demográfiai kérdések, gyógynövény gyűjtési és felhasználási szokások, gyógynövényturizmusban való részvétellel kapcsolatos szokások, vélemények és javaslatok.

A felmérésben összesen 321 fő vett részt, nemek szerint 293 nő és 28 férfi.

Jelen cikkemben a kérdőív témakörei közül az általános demográfiai kérdéseket, a gyógynövények gyűjtési és felhasználási szokásait, valamint a gyógynövényturizmusban való részvételi szokásokat elemzem és vizsgálom.

Eredmények és azok elemzése

A felmérésben összesen 321 fő vett részt, nemek szerint 293 nő (91,3%) és 28 férfi (8,7%).

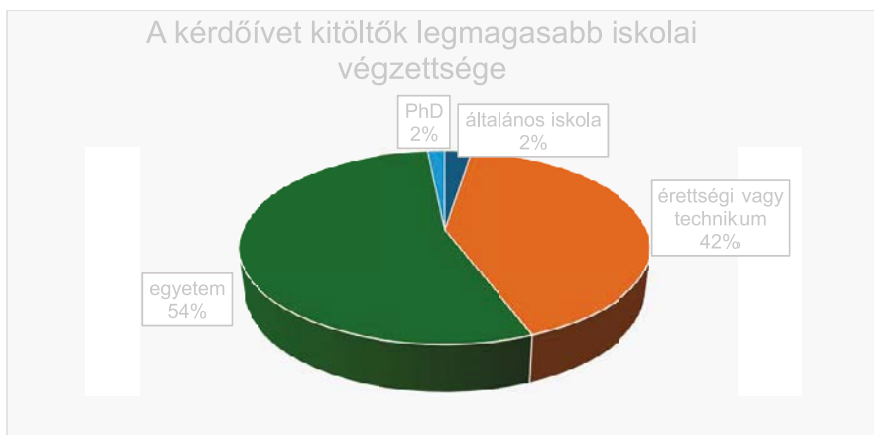
4. ábra A kérdőívet kitöltők nemek szerinti megoszlása (forrás: saját szerkesztés)

Életkor szerint 18-30 év között 54 fő (16,8%), 31-40 év között 53 fő (16,5%), 41-50 év között 102 fő (31,8%), 51-60 év között 76 fő (23,7%), 61-70 év között 27 fő (8,4%), 71 év felett pedig összesen 9 fő (2,8%) töltötte ki a kérdőívet.

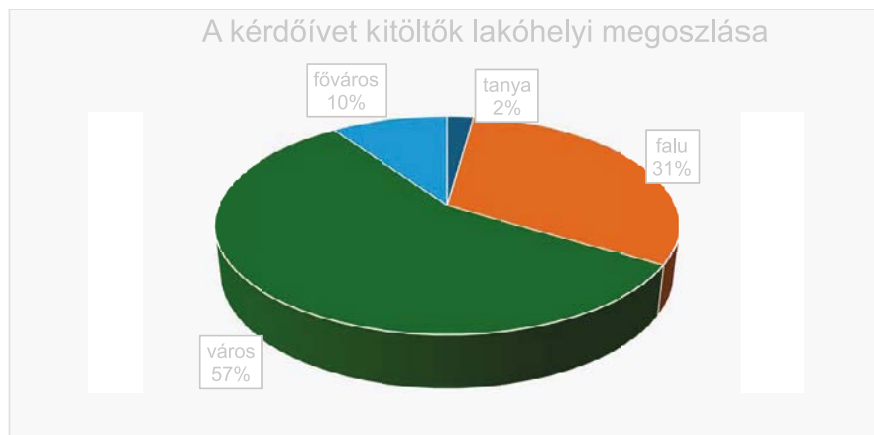
5. ábra A kérdőívet kitöltők életkor szerinti megoszlása (forrás: saját szerkesztés)

A kitöltők legmagasabb iskolai végzettsége az alábbiak szerint oszlott meg: 8 fő (2,5%) általános iskolát végzett, 134 fő (41,7%) érettségizett vagy technikumot végzett, 174 fő (54,2%) egyetemet végzett és 5 fő (1,6%) pedig PhD végzettséggel rendelkezik.

6. ábra A kérdőívet kitöltők legmagasabb iskolai végzettsége (forrás: saját szerkesztés)

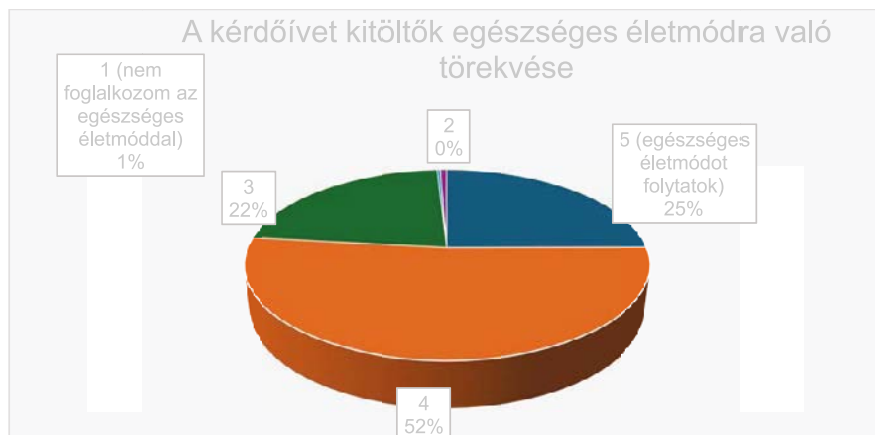
Település eloszlást tekintve 7 fő (2,2%) tanyán, 101 fő (31,5%) falun, 182 fő (56,7%) városban és 31 fő (9,7%) pedig a fővárosban él.

7. ábra A kérdőívet kitöltők lakóhelyi megoszlása (forrás: saját szerkesztés)

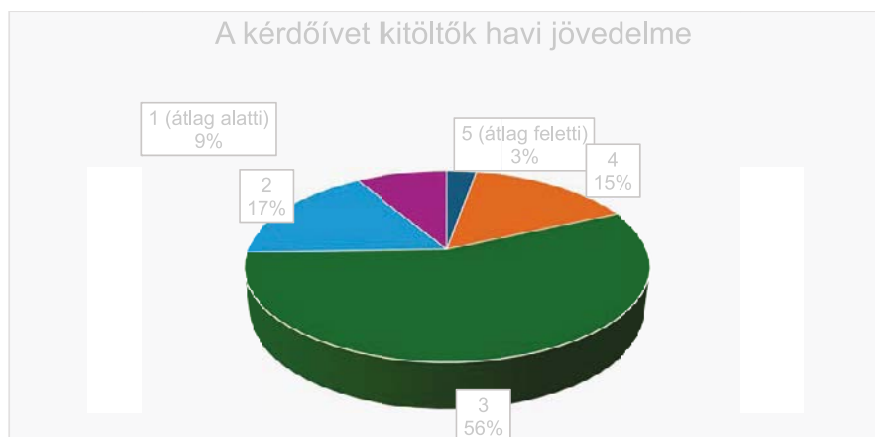
Szerettem volna megtudni, hogy mennyire törekednek a kitöltők az egészséges életmódra. 1-5-ig terjedő likert skálán adhatták meg a válaszukat az emberek, ahol az

5-ös az egészséges életmódot folytatok, az 1-es válasz pedig a nem foglalkozom az egészséges életmóddal választ jelentette. Az 5-ös választ 80 fő (24,9%), a 4-es választ 166 fő (51,7%), a 3-as választ 72 fő (22,4%), a 2-es választ 1 fő (0,3%), az 1-es választ 2 fő (0,6%) választotta.

8. ábra A kérdőívet kitöltők egészséges életmódra való törekvése
(forrás: saját szerkesztés)

Arra a likert skálás kérdésre, hogy hogyan jellemeznék a havi jövedelmüket 9 fő (2,8%) az 5-ös, 50 fő (15,6%) a 4-es, 180 fő (56,1%) a 3-as, 54 fő (16,8%) a 2-es és 28 fő (8,7%) az 1-es választ jelölte be. Az 1-es válasz jelentése átlag alatti, az 5-ösé pedig átlag feletti volt.

9. ábra A kérdőívet kitöltők havi jövedelme (forrás: saját szerkesztés)

A következő kérdésben szerettem volna megtudni, hogy a kitöltők használnak-e gyógynövényeket és gyógynövényes termékeket. Összesen 318 fő (99,1%) igen választ adott, 3 fő (0,9%) pedig nem választ adott.

10. ábra A kérdőívet kitöltők gyógynövényhasználata (forrás: saját szerkesztés)

Arra a kérdésre, hogy szoktak-e gyógynövényeket gyűjteni 235 fő (73,2%) igen, 86 fő (26,8%) pedig nem választ adott.

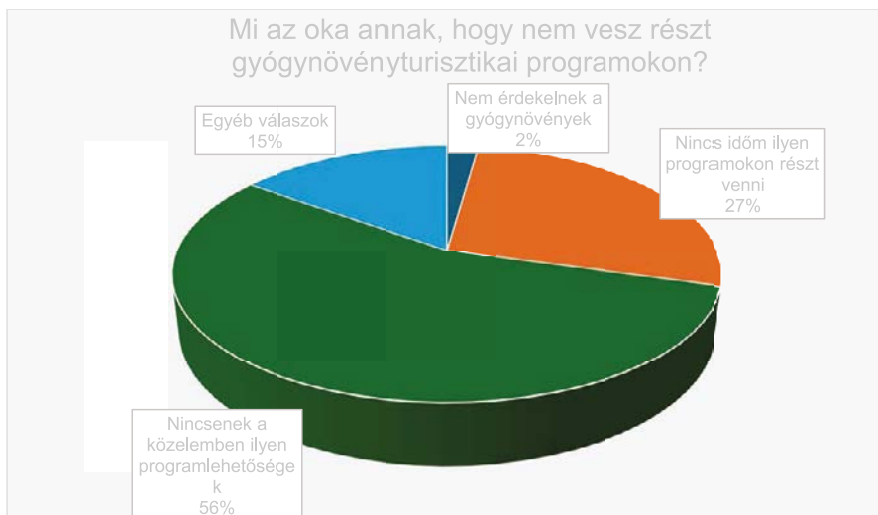
11. ábra A kérdőívet kitöltők gyógynövény gyűjtési szokásai (forrás: saját szerkesztés)

Fontos kérdés volt, hogy szoktak-e a kitöltők gyógynövényturisztikai programokon részt venni. Ennél a kérdésnél már jobban megoszlottak az eredmények, hiszen 156 fő (48,6%) igen, 165 fő (51,4%) pedig nem választ adott.

12. ábra Szokott Ön gyógynövényturisztikai programokon részt venni?
(forrás: saját szerkesztés)

Megkérdeztem, hogy miért nem szoktak részt venni gyógynövényturisztikai programokon a kitöltők. Ennél a kérdésnél 3 lehetőséget megadtam, illetve egyéb válaszokat is vártam a kitöltőktől. A „nem érdekelnek a gyógynövények” válaszlehetőséget 4 fő (2,2%) választotta. A „nincs időm ilyen programokon részt venni” választ 49 fő (27,2%) választotta. A „nincsenek a közelemben ilyen programlehetőségek” választ pedig 100 fő (55,6%) jelölte be. Egyéb válaszlehetőségek között is sok érdekes válasz érkezett. Ilyen volt például, hogy sokakhoz nem jut el az információ a programokról.

13. ábra Mi az oka annak, hogy nem vesz részt gyógynövényturisztikai programokon?
(forrás: saját szerkesztés)

A milyen gyakran szokott részt venni gyógynövényturisztikai programokon kérdésnél a következő válaszok érkeztek: 139 fő (43,3%) évente néhányszor, 12 fő (3,7%) havonta, 9 fő (2,8%) pedig hetente vesz részt gyógynövényturisztikai programokon. A későbbi kérdéseim során csupán a gyógynövényturisztikai programokon részt vevő kitöltők válaszait értékelem, hiszen aki nem vesz részt ilyen programokon, az minden további kérdés esetén bejelölhette ezt az opciót.

Következő kérdésemben szerettem volna megtudni, hogy milyen típusú gyógynövényturisztikai programokon vesznek részt a kitöltők. Több választ is megjelölhettek ennél a kérdésnél. 119 fő (37,1%) gyógynövényismereti túrákon, 101 fő (31,5%) gyógynövényismereti előadásokon, 100 fő (31,2%) gyógynövényismereti képzéseken és kurzusokon, 80 fő (24,9%) gyógynövényes workshopokon, 78 fő (24,3%) gyógynövényismereti bemutatókon vesz részt, 72 fő (22,4%) gyógynövényturisztikai helyszíneket látogat meg, 61 fő (19%) gyógynövényes tanfolyamokon, 50 fő (15,6%) gyógynövényes fesztiválokon és rendezvényeken, 30 fő (9,3%) gyógynövény tematikájú táborokon vesz részt.

Milyen típusú gyógynövényturisztikai programokon vesz részt Ön?

14. ábra Milyen típusú gyógynövényturisztikai programokon vesz részt Ön?
(forrás: saját szerkesztés)

Szerettem volna megtudni, hogy honnan értesülnek a gyógynövényturisztikai programokról a kitöltők. Több választ is megjelölhettek a kérdésnél. 151 fő (47%) facebookról, 112 fő (34,9%) weboldalakról, 83 fő (25,9%) ismerősöktől, barátoktól, 17 fő (5,3%) családtagoktól, 16 fő (5%) plakátokról, 9 fő (2,8%) pedig újságokból és a TV-ből értesül a gyógynövényturisztikai programokról.

A beérkezett válaszok alapján a legtöbben egyedül utaznak a különböző gyógynövényturisztikai programokra, 73 fő (22,7%). 63 fő (19,6%) családdal, 40 fő (12,5%) barátokkal vagy ismerősökkel utazik.

Az évszakokat vizsgálva 139 fő (43,3%) nem évszak, hanem programfüggően vesz részt a gyógynövényturisztikai programokon. 44 fő (13,7%) a nyarat preferálja, a téli időszakot egy válaszadó sem jelölte be.

Megkérdeztem, hogy milyen indíttatásból vesznek részt a gyógynövényturisztikai programokon az érdeklődők. Több választ is megjelölhettek a kérdésnél. 172 fő (53,6%) tanulás és ismeretszerzés, 93 fő (29%) kikapcsolódás és szabadidő eltöltés céljából vesz részt ezeken a programokon. 38 fő (11,8%) válaszolta azt, hogy gyógynövényekkel kapcsolatos a szakmája, ebben dolgozik, tehát ez adja a motivációt a részvételre. 21 fő (6,5%) pedig véletlenszerűen jut el néha ilyen programokra. Egyéb válaszokat is megadhattak ennél a kérdésnél a kitöltők, melyből érkezett is néhány. Ilyen volt például: „érdekelnek a gyógynövények”, „ezen a területen szeretnék dolgozni és továbbtanulni” válaszok.

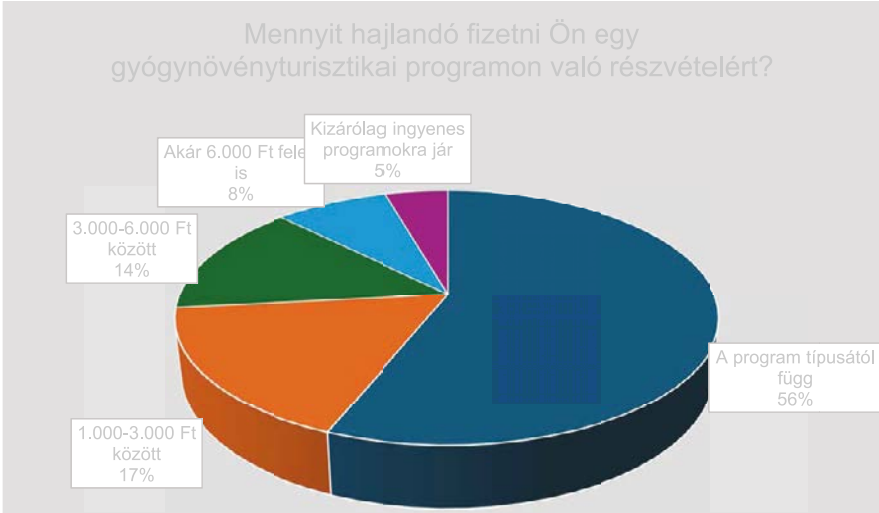
Milyen indíttatásból vesz részt Ön gyógynövényturisztikai programokon?

15. ábra Milyen indíttatásból vesz részt Ön gyógynövényturisztikai programokon?
(forrás: saját szerkesztés)

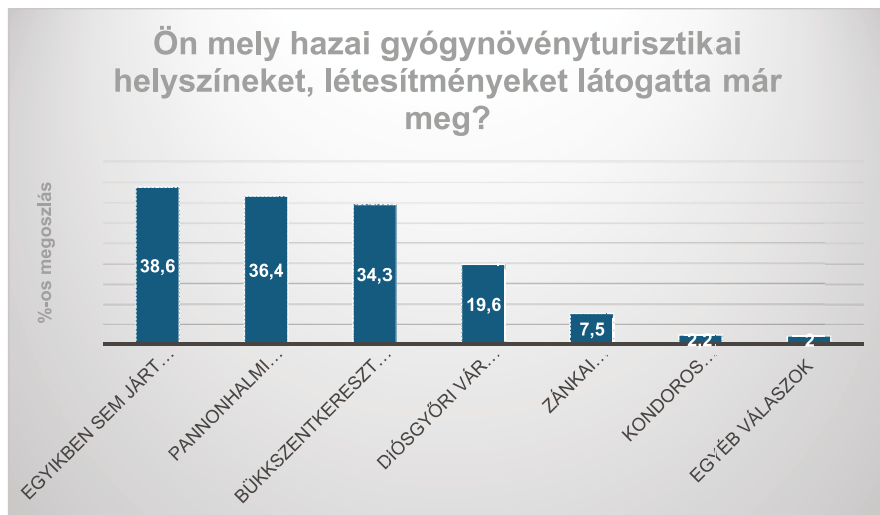
A mennyit hajlandó utazni egy gyógynövényturisztikai programon való részvételért kérdésemre is érdekes válaszok érkeztek. 118 fő (36,8%) 1-2 órát és inkább csupán közeleli településekre látogat el, hogy részt vehessen ezeken a programokon. 74 fő (23,1%) akár több órát is hajlandó utazni egy jó programért. 21 fő (6,5%) csupán néhány percet utazik és csak lakóhelyén jár gyógynövényturisztikai programokra.

A mennyit hajlandó fizetni egy gyógynövényturisztikai programon való részvételért kérdésem esetén 126 fő (39,3%) azt válaszolta, hogy a program típusától függ a fizetési hajlandósága. 39 fő (12,1%) 1.000-3.000 Ft közötti összeget, 32 fő (10%) 3.000-6.000 Ft közötti összeget, 18 fő (5,6%) akár 6.000 Ft feletti összeget is hajlandó fizetni egy programon való részvételért. 10 fő (3,1%) pedig kizárólagos ingyenes programokra jár.

16. ábra Mennyit hajlandó fizetni Ön egy gyógynövényturisztikai programon való részvételért? (forrás: saját szerkesztés)

Szerettem volna megtudni, hogy melyik hazai gyógynövényturisztikai helyszíneket, létesítményeket látogatták már meg a válaszadók. Több választ is megjelölhettek a kérdésnél. Felsoroltam néhány válaszlehetőséget, melyek az alábbiak voltak: Zánkai Gyógynövény-völgy, Bükk-szentkereszt Szabó Gyuri bácsi gyógynövénykertje, Fehérliliom Népfőiskola Kondoros, Diósgyőri vár gyógynövényes részlegei, Pannonhalmi Főapátság. Válaszlehetőség volt még az is, hogy egyikben sem jártak még. Illetve egyéb válaszokat is megadhattak a kitöltők. A legtöbben, 124 fő (38,6%) még egyik felsorolt helyszínen sem jártak. 117 fő (36,4%) Pannonhalmát, 110 fő (34,3%) Bükk-szentkeresztet, 63 fő (19,6%) a Diósgyőri várat, 24 fő (7,5%) Zánkát, 7 fő (2,2%) pedig Kondorost jelölte be válaszként. Egyéb válaszok közül többen írták be például: a gyenesdiási Festetics Herbáriumot, a tolcsvai Herba kastélyt, a vácrátóti arborétumot, az ópusztaszeri gyógynövénykertet, az Ürmös portát, a Rozmaring fűszerkertet, a tihanyi levendulást, a köröshegyi levendulást, Majkot és Bakonybél is.

17. ábra Ön mely hazai gyógynövényturisztikai helyszíneket, létesítményeket látogatta már meg? (forrás: saját szerkesztés)

Következtetés

Mint látható, a nők sokkal magasabb arányban töltötték ki a kérdőívet. Ez a tendencia számos kutatás esetén megfigyelhető. Korcsoportokat tekintve nem látható nagyobb kiugrás egyik csoport tekintetében sem a kérdőívet kitöltők között. Az, hogy több magasabb iskolai végzettségű ember töltötte ki a kérdőívet mutatja, hogy fokozott egészségtudatossággal bír ez a társadalmi réteg, ami miatt a gyógynövények iránt is jobban érdeklődnek sok esetben. Az egészséges életmódra a beérkezett válaszok alapján a kitöltők nagyobb száma törekszik, és igyekszik tenni egészségének megőrzése érdekében. Havi jövedelmük tekintetében a kitöltők nagy része átlagosnak ítélte meg saját keresetét, sokan azonban átlag alattinak, amiből sokkal nehezebb egészséges életmódot élni, gyógynövénytermékeket vásárolni vagy éppen utazni, gyógynövényturizmusban részt venni.

Mint látható a gyógynövény használat nagyon magas a kitöltők között, több, mint 99%. Ebből látható, hogy egészségük megőrzése, fenntartása érdekében alkalmazzák a gyógyhatású növényeket is a házi patikában, más egyebek mellett. A gyógynövényt gyűjtők aránya azonban már sokkal alacsonyabb, 73,2%. A gyógynövények gyűjtése egy speciális terület, amelyhez a legtöbb esetben nagyobb szaktudás szükséges. Ha valaki a gyógynövényboltban vásárol kész termékeket, gyógyteákat, még ott sem biz-

tos, hogy helyesen fogja alkalmazni őket szakértő segítség nélkül, azonban azokat a gyógynövényeket tudják felhasználni a házi patikában, amelyeket megvásároltak. Gyűjtés során sokkal nagyobb a kockázat, hiszen, amennyiben valaki nem ismeri megfelelően az adott gyógynövényeket, akkor könnyen összetévesztheti azokat akár még mérgező hasonmásokkal is. Nem véletlen tehát, hogy kevesebben mernek ebbe belevágni. Azonban vannak könnyebben megismerhető, beazonosítható gyógynövények is, sokak ezeket gyűjtik, vagy éppen a kertjükben saját maguk által ültetett vagy vett gyógy-, és fűszernövényeket. Mindenki számára ajánlott a felhasználás és gyűjtés során is gyógynövényszakértők segítségét igénybe venni és tájékozódni a gyűjtés és felhasználás fontos lépéseiről, a veszélyek, mellékhatások elkerülése érdekében.

A kitöltők több, mint fele (51,4%) nem szokott részt venni gyógynövényturisztikai programokon, ami nem meglepő, hiszen az otthoni gyógynövényhasználat vagy éppen a gyűjtés nem függ össze a programokon való részvétellel. A probléma sok esetben az, hogy idő, pénz vagy éppen lehetőség hiányában nem vesznek részt az emberek ezeken a programokon, sokszor nem is tudnak róluk, pedig egy részük ingyenes az érdeklődők számára. Azonban a 48,6%-os részvételi arány jónak mondható véleményem szerint, hiszen a gyógynövényturizmus nem túl elterjedt ágazat hazánkban és külföldön sem. És az, hogy ennyi ember érdeklődik iránta mutatja, hogy az egészségük, a gyógynövények használata fontos az emberek számára és alátámasztja a sok kutatásban visszaköszönő állítást, mely szerint napjainkban igyekeznek visszatérni az emberek a természethez, a gyógynövényekhez és reneszánszát éli a gyógynövények használata.

A „Miért nem vesz részt gyógynövényturisztikai programokon?” kérdést vizsgálva látható, hogy a legnagyobb probléma, hogy nincsenek az érdeklődők közelében gyógynövényturisztikai programok, ezért nem is tudják igénybe venni őket (55,6%), pedig igényük lenne rá, hiszen a „nem érdekelnek a gyógynövények” választ csupán 4 fő jelölte meg. Sajnos sok esetben csupán szezonálisan jelennek meg a gyógynövényturisztikai programok és nem országosan elterjedtek, csupán az ország néhány desztinációjában érhetőek el, bizonyos területeken. Néhány szakértő „vándorprogramokat” is tart, melyek során alkalmanként váltogatja a programok helyszínét, ezáltal több helyszínen is elérheti az érdeklődőket. A „nincs idejük ilyen programokon részt venni” is nagy probléma, azonban a mai rohanó világban erre sok esetben nem lehet megoldást találni. Megoldási javaslatként segítség lehetne hogyha a cégek időközönként munkaidőben, helyben meghívnának előadókat, szakértőket különböző egészséges életmóddal kapcsolatos témákban, ezáltal növelhetnék az egészséges életmód elterjedését és segíthetnék munkavállalóik életét.

Mint látható a gyógynövényturizmusban részt vevő kitöltők többsége csupán évente néhány alkalommal vesz részt ilyen programokon (43,3%). Gyakoribb részvétel a programokon kisebb számban fordul elő. Már az évi néhány alkalom részvétel is sokat

segíthet az emberek gyógynövényhasználatán és ismeretén, hiszen sok hasznos információ elhangzik egy-egy programon és a szakértők felhívják a figyelmet a veszélyekre.

Programtípusokat tekintve a gyógynövényismereti túrák a legnépszerűbbek a kitöltők között, 37,1% ezeken vesz részt, ami meglepő, ugyanis ezekből kevesebb van az országban és van, hogy több kilométert is kell túrázni egy-egy program alkalmával. Az eredmények alapján érdemes lenne több túrát hirdetni a különböző régiókban. A túrákat követték népszerűség szerint a gyógynövényismereti előadások 31,5%-kal, melyekből talán a legtöbb található az országban. Következésként a képzések és kurzusok jelentek meg. Legvégül a gyógynövény tematikájú fesztiválok és nagyrendezvények (15,6%), valamint a táborok (9,3%) jelentek meg. A fesztiválok és nagyrendezvényekből kevés található az országban, főként szezonálisan, talán ez lehet az oka véleményem szerint annak, hogy kevésbé népszerűek. A táborok esetében érdemes lenne külön vizsgálatot folytatni, ugyanis mennyiségileg sok található belőlük hazánkban, azonban lehet, hogy a probléma oka az időhiány (mint az korábbi kérdések esetében is előjött) és emiatt nem tudnak több napot rászánni a főként 4-5 napos programokra az érdeklődők.

A gyógynövényturisztikai programokról, mint a válaszokból látható, főként a facebookról és különböző weboldalokról értesülnek az érdeklődők. Tehát ezeken a platformokon éri meg leginkább hirdetniük a szakértőknek, mely nem meglepő, a digitális világ terjedésének köszönhetően.

A gyógynövényturisztikai programokra a beérkezett válaszok alapján a többség egyedül utazik (22,7%) vagy pedig családdal (19,6%).

A legtöbb válaszadó, 43,3% nem évszak függően utazik el a gyógynövényturisztikai programokra, hanem program függően. Érdemes tehát változatos, széleskörű programokat kínálni az érdeklődőknek, beltérieket akár télen is, a gyógynövények holt-szezonjában.

Indíttatást, motivációt vizsgálva 53,6%-a a válaszadóknak a tanulást és ismeretszerzést jelölte meg, ezért tehát olyan programelemeket érdemes beilleszteni, amelyekből tanulhatnak, új ismereteket szerezhetnek. Ez a kérdéskör szintén egy további kutatás alapjául szolgálhat, hiszen nem mindegy, hogy milyen tudáselemeket szeretnének megtanulni és milyen mélységében az érdeklődők. A szabadidő eltöltés és kikapcsolódást kevesebben jelölték be, azonban mint látható, sokan (29%) számára kikapcsolódást, szórakozást kell, hogy jelentsenek ezek a programok. Érdekes eredmény volt az is, hogy 11,8%-a a kitöltőknek gyógynövényekkel kapcsolatos szakmában dolgozik, ezért jár ilyen programokra. Tehát nem csupán a kezdőbb érdeklődők számára van szükség programelemekre, hanem a szakma számára is. Szintén érdekes kutatási

terület lehet a későbbiekben, hogy a szakmabeliek milyen programokon vesznek részt szívesen és kitől fogadnak el új információkat.

Utazási hajlandóságot tekintve 36,8% 1-2 órát hajlandó utazni a gyógynövényturisztikai programokra és inkább csupán közeli településekre látogatnak el. Szükség lenne tehát legalább minden nagyobb településen ilyen programokra, hiszen (mint az a korábbi kérdésekben is előjött), a távolság és az idő miatt nem tud mindenki eljutni a programokra.

A fizetési hajlandóságot vizsgálva láthatóvá vált, hogy a legtöbb válaszadó (39,3%) a program típusától függően hajlandó fizetni. Tehát számukra érdekes és hasznos program esetén fizetnek belépőt, ha szükséges. Ahogy emelkedik a programok ára, egyre kevesebben hajlandók fizetni értük. Azonban csupán kevesek számára (3,1%) elvárás az ingyenes program. Fontos szempont tehát a program minősége, típusa a résztvevők számára.

A hazai gyógynövényturisztikai létesítményeket, helyszíneket vizsgálva az, hogy a legtöbben (38,6%) még egyik felsorolt helyszínen sem jártak negatívnak mondható, hiszen ezek a hazai gyógynövényturizmus talán legnépszerűbb desztinációi. A felsorolt helyszínek közül a leglátogatottabb a Pannonhalmi Apátság volt, ahol már 36,4%-a járt a válaszadóknak. Szintén sokan látogatták már meg Bükk-szentkereszten Szabó Gyuri bácsi gyógynövénykertjét (34,3%). Nem véletlen, hiszen ezek az attrakciók országos ismertséggel rendelkeznek és jó marketinggel. Van azonban hazánkban rengeteg helyszín és létesítmény, melyet nem ismernek a gyógynövények iránt érdeklődők, ezeknek fejleszteniük kellene a marketingstratégiájukon, megjelenésükön az online platformokon, hogy több emberhez eljuthassanak és nagyobb látogató számot generáljanak.

Összefoglalás

A gyógynövényturizmus minden gyógynövényekkel kapcsolatos utazási motivációt magába foglal és sokféle turisztikai ágazathoz kötődik. A gyógynövényturizmus hazai irodalma és kutatása egyelőre hiányos, annak ellenére, hogy számos gyógynövényturisztikai létesítmény és szolgáltató található Magyarország területén.

Szakirodalmi kutatásomban feltérképeztem a hazai és nemzetközi gyógynövényturisztikai szektort és annak sajátosságait, szolgáltatáselemeit, mely alapján országosan elsőként ábrába foglaltam a gyógynövényturisztikai szektorban megjelenő szolgáltatásokat, programelemeket, valamint felosztottam és kategorizáltam azokat aktív és passzív szolgáltatásokra.

Primer kutatásom során egy 33 kérdésből álló saját készítésű kérdőív segítségével kutattam az országos részvételi tendenciát a gyógynövényturizmusban. Kutatásomban feldolgoztam 321 kérdőívet, mely alapján következtetni lehet a hazai lakosok gyógynövényturizmussal kapcsolatos véleményére, javaslataira és részvételükre az ágazatban. Jelen cikkemben kérdőívem eredményeinek egy részét mutatom be csupán a terjedelmi korlátok miatt.

Összefoglalva látható a szakirodalmi elemzés, valamint a kérdőívem alapján, hogy azok közül, akik gyógynövényeket alkalmaznak vagy gyűjtenek sokan járnak el gyógynövényturisztikai programokra is. Akik nem vesznek részt gyógynövényturisztikai programokon többnyire a programlehetőségek vagy éppen az idő hiánya miatt nem teszik ezt, nem azért, mert nem érdekelné őket. Évente néhány alkalommal, főként gyógynövényismereti túrákon, előadásokon és képzéseken, kurzusokon vesznek részt a kitöltők. Legtöbb esetben a facebookról és különböző weboldalakról tájékozódnak az elérhető programokról, melyekre egyedül vagy családdal utaznak. A gyógynövényturisztikai programokra utazásuk nem évszak, hanem programfüggő, motivációjuk pedig főként a tanulás és ismeretszerzés. Közeleli településekre utaznak legtöbbször a programokon való részvételért, fizetési hajlandóságuk pedig a program típusától függ leginkább. Legtöbbször a hazai ismertebb gyógynövényturisztikai helyszínek közül még egyikben sem jártak, azokban a Pannonhalmi Főapátságot és Bükkszentkeresztben Szabó Gyuri bácsi gyógynövénykertjét már viszonylag sokan látogatták meg.

A gyógynövényturisztikai programok iránti kereslet tehát jelen van a hazai lakosság körében, azonban sok fejlesztésre lenne szükség mennyiségileg és minőségileg is annak érdekében, hogy kihasználhassuk a hazai adottságokat és még közelebb hozzuk a gyógynövényekkel kapcsolatos tudást és a biztonságos gyógynövényhasználatot az emberekhez.

Irodalomjegyzék

- Pászki, N. (2020): Gyógynövények és az egészségturizmus kapcsolata; Egészségtudományi Közlemények: A Miskolci Egyetem Közleménye; 10(2) pp. 52-61.
- Pászki, N. (2021): Gyógynövények szerepe a turizmusban és az egészségügyben. *Multidiszciplináris tudományok*, 11:2, pp. 341-344.
DOI: <https://doi.org/10.35925/j.multi.2021.2.45>
- Lakatos, M.: Gyógynövényturizmus megjelenése a magyarországi turisztikai termékek piacán In: *Zöld gazdaság és versenyképesség?: XIII. Nemzetközi Tudományos Napok: Gyöngyös, 2012. március 29-30.* <https://docplayer.hu/106011532-Gyogynovenyturizmus-megjelenese-a-magyarorszag-turisztikai-termek-piacan-the-presence-of-herbal-tourism-in-among-tourist-products-in-hungary.html> (letöltés: 2019.05.20.)
- Pászki, N. (2023): Gyógynövényturizmus és az abban rejlő lehetőségek– Az Észak-Magyarországi kínálati oldal primer vizsgálata. In: *TÁRSADALOM – GAZDASÁG – TERMÉSZET: SZINERGIÁK A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSBEN.* Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, pp. 400-407. ISBN 9789633344507
https://www.doi.org/10.35511/978-963-334-450-7_s8_Paszki
- Farsani, N. T., Zeinali H. & Moaiednia, H. (2018). Food heritage and promoting herbal medicine-based niche tourism in Isfahan, Iran. *Journal of Heritage Tourism*, 13(1), 77–87. <https://doi.org/10.1080/1743873X.2016.1263307>
- Annie Abraham S. (2012): Herbal Tourism - A SWOT Analysis
<http://www.srjis.com/pages/pdfFiles/146684633528%20Annie%20A.%20S.pdf> (letöltve: 2020.05.21.)
- Barabási, T. (2019): Gyógynövény gyűjtés és -feldolgozás, mint hátrányos helyzetű fiatalok kapaszkodója. In Márkus E., & Máté-Szabó B. (szerk.), *Tanulás felnőttkorban, Az élethosszig tartó tanulás esetei a hazai és nemzetközi gyakorlatban.* Debrecen: Nullpont Kulturális Egyesület.
- Costanza Torri, M. (2010): Increasing Knowledge and Traditional Use of Medicinal Plants by Local Communities in Tamil Nadu: Promoting Self-Reliance at the Grassroots Level Through a Community-Based Entrepreneurship Initiative. *Complementary health practice review*. 2010;15(1):40-51. doi:10.1177/1533210110379938
Letöltés dátuma: 2024.02.20.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1533210110379938>
- Panyor, Á. (2011): Gyógynövény-fogyasztási szokások vizsgálata. *GAZDÁLKODÁS*, 55 (4). pp. 387-394. ISSN 0046-5518
- Variskhanov, A. et al. (2024): Thai herbal supply chain connectivity: analyzing its visibility via process capability. *Journal of Reproducible Research*, 2(2), 94–103.
Letöltés dátuma: 2024.03.20.
<https://journalrrsite.com/index.php/Myjrr/article/view/75>

AZ ELTÉRŐ TÁPANYAGELLÁTÁS HATÁSA A KERTI KÖRÖMVI RÁG (*Calendula Officinalis*) ÉLETTANI ÉS PRODUKCIÓBIOLÓGIAI JELLEMZŐIRE

THE EFFECT OF DIFFERENT NUTRIENT SUPPLY ON THE PHYSIOLOGICAL AND PRODUCTION BIOLOGICAL CHARACTERISTICS OF POT MARIGOLD (*Calendula Officinalis*)

dr. Pólin Irén¹ – Molnár Ferenc¹ – dr. Simon Gergely² – dr. Kohut Erzsébet¹

¹ – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Biológia Tanszék

² – Magyar Agrár és Élettudományi Egyetem, Gyümölcsstermesztési Tanszék

Összefoglaló: Jelen kutatómunkában azt vizsgáljuk, hogy a kerti körömvirág (*Calendula officinalis*) termesztésének- és tápanyagellátásának hatásai miként hatnak a növény termőképességére, hatóanyag-tartalmára; továbbá szeretnénk gyakorlati iránymutatást nyújtani a növény termesztésének tapasztalatairól is. A kárpátaljai (beregszászi) mintaterületen a „Radio” körömvirágfajtára fókuszáltunk. Alapvetően a tápanyagutánpótlás hatásvizsgálatát (kontrol, alacsony (N_{30}) és magas (N_{60}) tápanyagellátású csoportok), valamint a növekedési és fejlődési (drogtermés alakulása) illetve hatóanyag-termelési paramétereket kutattuk. Az eredményeket laboratóriumi vizsgálatokkal is alátámasztottuk, különös tekintettel a flavonoid (kvercetin) és β -karotin tartalomra. A megfelelő napfény, tápanyagutánpótlás ($N_{30}+N_{60}$) és tőtávolság (10 cm) jelentősen növelte a hozamot, de a hatóanyag-tartalom (kvercetin és β -karotin) nem mutatott egyértelmű összefüggést a tápanyagellátással. A kvercetin alacsony szintjét valószínűleg a hosszú tárolási idő okozta, míg a β -karotin tartalom változó volt. A kutatás rámutatott a tápanyagellátás és a megfelelő tárolás fontosságára a hatóanyagok megőrzése érdekében. Ezen túlmenően a körömvirág sokoldalú felhasználását is bemutatjuk a gyógyszer- és kozmetikai ipartól az otthoni kézműves termékkészítési praktikákig (melyek bőrápolásra, egészségmegőrzésre és gasztronómiai célokra is felhasználhatók), hangsúlyozva a növény gazdaságos és környezetbarát felhasználási lehetőségeit akár házi körülmények között is. A tanulmány eredményei hozzájárulnak a körömvirág termesztésének és felhasználásának fejlesztéséhez és népszerűsítéséhez.

Kulcsszavak: *Calendula officinalis*, flavonoid, kvercetin, β -karotin, kromatográfia

Summary: In this research, we examine how the cultivation and nutrient supply of pot marigold (*Calendula officinalis*) affect the plant's yield and active ingredient content, while also providing practical guidance based on cultivation experiences. The study was conducted in the Beregszász region of Transcarpathia, focusing on the „Radio” variety of pot marigold. We primarily investigated the effects of nutrient supplementation (control, low (N30), and high (N60) nutrient supply groups) on growth and development (drug yield) as well as active ingredient production parameters. The results were supported by analytical tests, with particular attention to flavonoid (quercetin) and β -carotene content. Adequate sunlight, nutrient supplementation (N30+N60), and a 10 cm plant spacing significantly increased yield, but there was no clear correlation between nutrient supply and the content of active ingredients (quercetin and β -carotene). The low quercetin level was likely due to prolonged storage time, while β -carotene content showed variability. The research highlighted the importance of nutrient supply and proper storage for preserving active compounds. Additionally, we showcased the versatile uses of pot marigold, from the pharmaceutical and cosmetic industries to homemade artisanal products (which can be used for skincare, health maintenance, and culinary purposes), emphasizing the plant's cost-effective and eco-friendly applications, even in household settings. The study's findings contribute to the development and promotion of pot marigold cultivation and utilization.

Keywords: *Calendula officinalis*, *Flavonoid*, *Quercetin*, β -*carotene*, *chromatography*

Bevezetés

A kerti körömvirág (*Calendula officinalis*) termesztése a növény gyógyászati és kozmetikai alkalmazásainak és dísznövényként történő termesztése miatt is egyre népszerűbbé vált, elsősorban Európában és az USA-ban, de Ukrajnában is elterjedt. A Földközi-tenger mellékén és Ázsia nyugati részében őshonos, mediterrán eredetű növény, melyet már a középkorban is ismertek és termesztettek (Németh, 2008).

Igénytelen egynyári virágzó növény, mely júniustól októberig virágzik. Magassága akár 60 cm is lehet, szára bársonyosan szőrös, levele tojásdad, puha és ugyancsak szőrös. Virága sárga fészkesvirágzatot alkot (Varró, 2007). A 3-5 cm átmérőjű fészkesvirágzatok egyesével állnak az elágazó szár tetején. A fészek szélén 2-3 sorban termős nyeles virágok vannak, míg a fészkesvirágzat közepén porzós vagy meddő, kétivarú, csöves virágok nyílnak, több sorban (Pechatchek, 1993). A szár egyenes, közepétől ágas. Az elágazó hajtások lényegesen hosszabbak a főnél, aminek következtében a növény tömör, sűrű levelű bokrot alkot. Gyökere elágazó karógyökér. Levelei szórt állásúak, világoszöldek, lándzsa alakúak, csúcsuk lekerekítettek, enyhén fogazottak, a száron egymáshoz közel helyezkednek el. Csak a szélén lévő virágok adnak csiraképes kaszattermést, melyek karomszerűen elgörbültek, bibircsesek, érdesek (Szépréthy, 2015). A körömvirág drog-

ját a teljes nyíláskor megszedett, majd megszáritott fészkes virágzat *Calendulae flos* vagy a fészekből kicsípelt értékeesebb nyelvess virágszirom adja. Emiatt a teltvirágú fajták termesztése célszerűbb, s azok közül is azoké, amelyek színe a vörösese hajló narancssárga, vagyis flavonoid és karotinoid típusú hatóanyagokban gazdagabb (Domokos, 1996).

Legfontosabb hatóanyagai a vízben oldódó flavonoidok, szaponinok, nyálkaanyagok és a zsírban oldódó sárga-, narancssárga karotinoidok, triterpének. Kis mennyiségben tartalmaz még illóolajat, de találhatunk benne jelentős mennyiségű E-vitamint is (Szépréthy, 2015). A drog illóolaját a „kalendulin” nevű, sárga színű gyantát, keserűanyagot, szalicilsavat, almasavat, festőanyagot, karotint, karotinoidokat (*béta-karotint, likopint, violaxantint és rubixantint*) szaponint, fitosterint és glükozidikus oleanol-savat, aszkorbinsavat is tartalmaz (Nagy, 1971; Harbarec és Harbarec, 2010). Újabb vizsgálatok szerint a körömvirág magvaiból hidegen sajtolt zsírosolaj alkotórésze a C18 zsírsav (calendula-sav), mely gyulladáscsökkentő hatású. A flavonoidok szerepe, hogy az emberi szervezetben gátolják az öregedést, méregtelenítő, értágító, élénkítő, antioxidáns, gyulladáscsökkentő, sejtvédő, vízhajtó, izzasztó hatásúak. Rák- és szívbetegségek megelőzésében is hatásosak (Szekeresné, 2021; Harbarec és Harbarec, 2010). A flavonoid tartalom 0,04 % - 0,10 % közötti, mely főleg izoramentin- és kvercetin glikozid (Bernáth, 1993). A kvercetin a körömvirág virágjaiban és leveleiben is megtalálható. Minél sötétebb árnyalatú a virág, annál erősebb a gyógyhatása (Lechner, 2016). Az A-vitamin és a karotin, illetve karotinoid a szervezet működéséhez elengedhetetlen, legnagyobb hatással a látásra és a bőrregenerációra van (Theiss és Theiss, 1989). A nyelvess virágok karotinoid tartalma átlagosan 3%: β -karotin, β -karotin, likopin, lutein, violaxantin, flavoxantin, rubixantin (~30mg%) (Zubicka és Zseljaszkiv, 2003). A szakirodalmak szerint 100 g körömvirág 0,224 g β -karotint tartalmaz, mely a feldolgozás módszerei által változhat. A mesterséges szárítás például a virágok karotinoid tartalmára hat, magasabb lesz, mintha természetes körülmények között szárítanánk. Ennek oka a hosszantartó vízhiány lehet (Pluhár, 2012). Tároláskor a nedvesség- és fényérzékeny karotinoidtartalom 4 hónapon belül, akár 6-szorosára is csökkenhet. A β -karotin az A-vitamin elővitaminja, mely antioxidánsként is fontos, mivel erősíti az immunrendszert, segít védekezni a baktériumok és vírusok ellen, gyulladásgátló és sejtvédő hatású. Csökkentik a degeneratív betegségek kockázatát (a rák, a szív- és érrendszeri megbetegedések, a szürkehályog és a makuladegeneráció) (Turcsi, 2016). Mások (Minarczenko, 2005) vérzéscsillapító, sebregeneráló, epehajtó, izzasztó, gyulladás-csökkentő, alvászajvító, köhögéscsillapító, fertőtlenítő, antibakteriális hatását is kiemelik. Gyorsítja az égési sérülés gyógyulását, mivel összehúzza a sebeket, csökkenti a gyulladást, serkenti az új bőrsejtek képződését, sőt, a kisebb hólyagok, vízhólyagok gyógyulását is elősegíti (Duke, 2006). A gyulladáscsökkentő hatása miatt szembetegségekre is alkalmazható (Noszaly és Noszaly, 2013).

A kerti körömvirág nagy népszerűsége, valamint a kárpátaljai elterjedtsége, illetve jó természetősége miatt került a növény a kutatás fókuszpontjába. Fontosnak tartottuk megvizsgálni kísérleti körülmények közötti természetőségi viszonyait, illetve azt, hogy hogyan hat a tápanyagutánpótlás a produktivitási mutatókra. Kulcsfontosságú volt továbbá hogy laborkörülmények között vizsgáljuk a növény hatóanyag-tartalmának alakulását. A házi készítésű gyógy-termékek előállításával pedig szerettük volna népszerűsíteni a növény sokrétű gyógyhatásait.

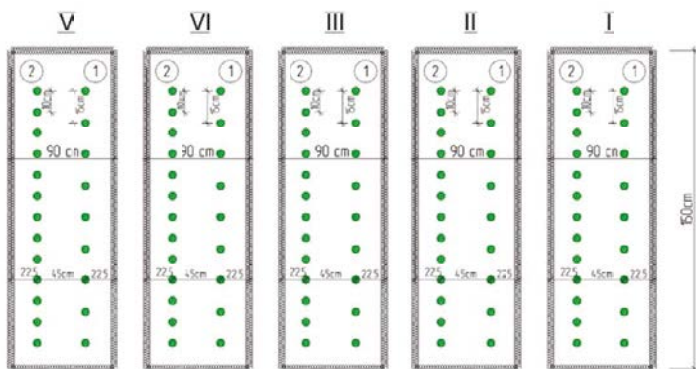
Anyag és módszerek

A kutatómunka kezdeti fázisában közel négy évig, mintegy nyolc különböző kerti körömvirágfajtaival kísérleteztünk annak érdekében, hogy kiderítsük, melyikükből nyerhető a legnagyobb flavonoidtartalom. Alapvetően a Kárpátalján is elterjedt fajtákra fókuszáltunk, melyek közül a „Radio” körömvirágfajta bizonyult a legproduktívabbnak mind hatóanyag mind hozam szempontjából is. A növényanyagokat egy ukrain vetőmagokra specializálódott webáruházból szereztük be. A kerti körömvirág termesztésének ütemezését a „Zöltség és kabakosok kutatási módszerei a természetben” Bondarenko G. L. és Jakovenko K. I. (2001) kutatásai alapján végeztük. A szelekciót követően a fajta laborvizsgálatai során további összetevők változásainak megfigyelését végeztük el, és kiegészíthettük eredményeinket a β -karotin tartalom vizsgálattal is. A tudományos vizsgálatokon túl a gyakorlati felhasználhatóságot is teszteltük, mivel saját készítésű házi gyógy-készítményeink előállításával számos hasznos gyógyterméket állítottunk elő.

Jelen kutatómunkánk 2023-24 között készült és csakis a beregszászi mintaterületünk „Radio” körömvirágfajtajára összpontosít.

Elsősorban azt vizsgáltuk, hogy a tápanyagutánpótlás miként hatott a növény fejlődésére, illetve annak hatóanyag-termelési paramétereire. A vizsgálat során három különböző kezelést alkalmaztunk: kontrol, alacsony (N_{30}) és magas (N_{60}) tápanyagellátású csoportokban. Figyelemmel kísértük a növények növekedési, fejlődési (*drogtermés alakulás*) és természetesen a hatóanyag-termelés paramétereit is. Az eredményeket laboratóriumi vizsgálatokkal is kiegészítettük. Különös tekintettel összpontosítottunk a flavonoid (*kvercetin*) és a β -karotin tartalomra.

A növényállományt 2023 tavaszán létesítettük, helybe vetéssel, különböző tőtávolságok kialakításával és megfigyelésével. Arra kerestük a választ, hogy hatással van-e a különböző tőtávolság a növény hozamára (1. ábra).

1. ábra: A körömvirág parcellák kialakításának sémája
Forrás: saját szerkesztés

A növények megfelelő fejlődéséhez tápanyagutánpótlási tervet dolgoztunk ki, a vizsgált talajminták eredményei függvényében. Kísérleteinkben elsősorban a nitrogénellátás hatását vizsgáltuk, Karbamid műtrágya alkalmazásával, kiegyensúlyozott nitrogénadagolással, trágyázástalan kontrol mellett. 1. kezelés: 30 kg/ha N; 2. kezelés: 60 kg/ha;. Minden parcellában hiánytalanul kikeltek a növények. A vetőmagból 80-90 cm magasságú, sűrűn elágazó élénk narancssárga virágzatú növények fejlődtek. A betakarításokra június 14. - november 7. között került sor. A „Radio” körömvirág magokból élénk narancssárga virágok fejlődtek (lásd: 2. ábra), melyek átmérője elérte a 72-79 mm-t.

2. ábra: Körömvirágparcellák állapota betakarítás előtt
Forrás: saját szerkesztés

Július végén, a hőmérséklet növekedésével, felgyorsult a hajtásnövekedés, az alsó levelek sárgulni kezdtek, az oldalelágazásokon pedig elaprózódnak a kerti körömvirág fészkesvirágzatai. A növény megújítás céljából a talaj fölött 10 cm magasságban visszavágásra került. A tápoldatos fejtrágyázás után a növényekről csupán nyolc hét múlva került sor ismét a virágzatok begyűjtésére. A forró nyári időszak után, amint hűvösödött az idő ismét virágozni kezdett, a begyűjtési mennyiség folyamatosan növekedett. A telt virággal és magas szíromhozammal rendelkező virágok begyűjtését egészen a fagyok beálltáig végeztük. Megvizsgáltuk a termesztett kerti körömvirág droghozamát, értékes hatóanyagának tartalmát, összehasonlító elemzéseket végeztünk a különböző tőtávolságú sorok droghozamára vonatkozóan, hogy az eltérő tápanyagellátásnak lett-e hatása a kerti körömvirág élettani és produkciobiológiai jellemzőire. Ennek érdekében statisztikai számításokat, laboratóriumi vizsgálatokat végeztünk.

Eredmények

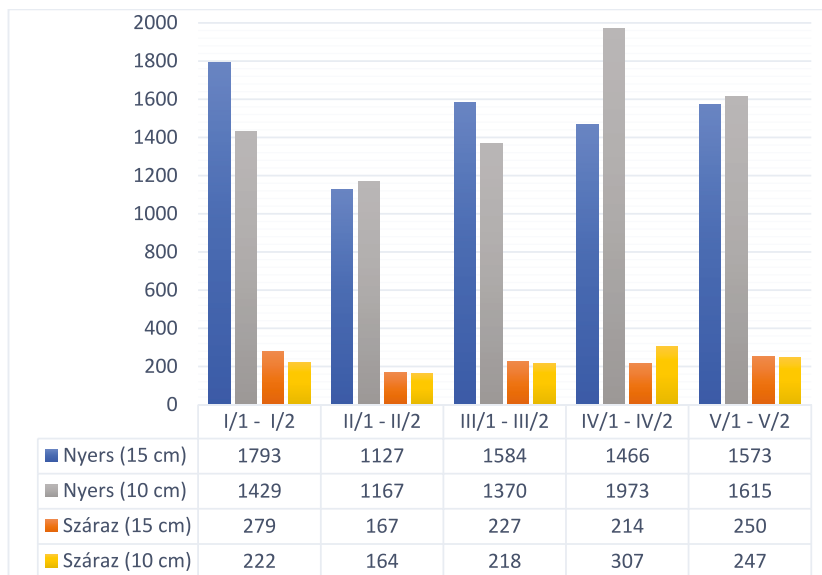
A kutatás eredményeit elsősorban a parcellákról gyűjtött kerti körömvirág növényhidrogok hatóanyagtartalmának vizsgálatára alapoztuk. A betakarítás folyamatát soronként 3-5 naponta száraz, napos időben végeztük. A friss virágzatok tömegét azonnal rögzítettük egy digitális mérleg segítségével (3. ábra). A nyeltes virágok csak azonnali és gyors szárítással őrzik meg élénk színüket, jó minőségüket (Bernáth et al., 2014).

3. ábra: A soronként gyűjtött körömvirág virágzatának mérése
Forrás: saját szerkesztés

Az öt parcelláról a tenyészidő alatt 26 alkalommal történt gyűjtés, mely során 15097 gramm, azaz 15,097 kg frissen szedett körömvirág drogot gyűjtöttünk. A termés mennyiségét tekintve a legmagasabb eredményt a IV. parcella esetében gyűjtöttük, a legkedvezőbb beállítás itt mutatható ki ($N_{30}+N_{60}$). Ezt követi a kontrol, majd az V. parcella (N_{30}). A mennyiségi mutatók a II. parcella ($N_{30}+N_{60}$) és a III. parcella (N_{30}) esetében mutatnak némi eltérést a többi parcellához képest. Itt jelentősen alacsonyabb drogmennyiséget sikerült gyűjteni, különösen a II. parcella esetében.

A betakarított virágzatokat a mérést követően egy rétegben szétterítve, hűvös és árnyékos helyen szárítottuk, növényi szárítóhálóban. A száradás után a drog súlyát újra lemértük, majd a szárazanyagot papírtasakokban tároltuk, melyekre minden esetben feltüntettük a parcellák és a sorok számát. A gyógynövény termőképességi mutatóinak vizsgálatára során a növények közötti tőtávolság megválasztására ügyeltünk. A kísérlet során eltérő (10, 15 cm) tőtávolsági termőképességi kölcsönhatásokat vizsgáltuk. Ennek eredményeit a nyers és a száraz droghozam alakulása tekintetében a 4. ábra szemlélteti. A legmagasabb hozamot a megfelelő napfénytartalom mellett az ($N_{30}+N_{60}$) tápanyagutánpótlással és a 10 cm-es tőtávolság és 30 cm-es sorszélesség megválasztásával tudtuk elérni. A tápanyagutánpótlás szempontjából mind a nyers, mind pedig a száraz drogtermés esetében ezzel a kijuttatott mennyiséggel értük el a legjobb eredményt.

4. ábra: Soronkénti droghozam a különböző tőtávolság szerint

Forrás: saját szerkesztés

A növényfajta kiválasztása, a termesztési körülmények, az adott terület éghajlata, a növényi termékek piaci igényei mellett, fontos a gyógynövények megfelelő hatóanyag-tartalma, mivel a magas hatóanyag-tartalommal rendelkező növények hatékonyabbak lehetnek a gyógyászatban, a magasabb hatóanyagkoncentráció pedig jobb terápiás hatást eredményezhet.

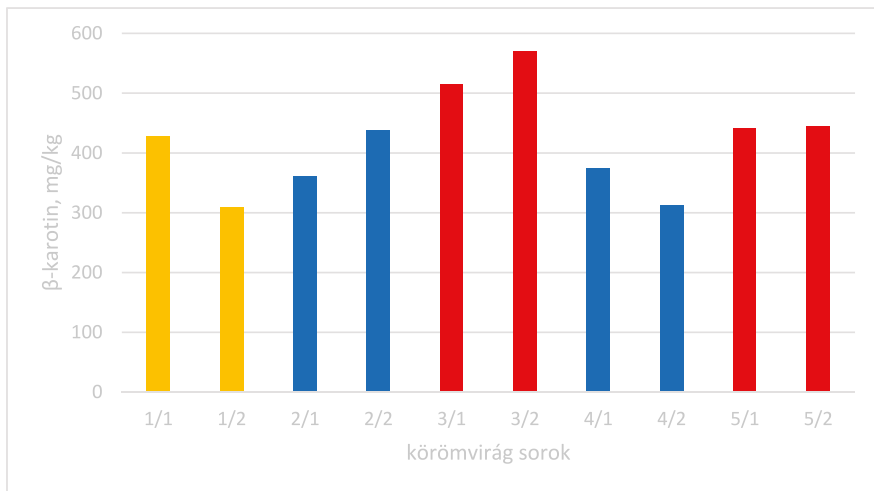
A gyógynövényeknél, mint más növények esetében is, a termesztési körülmények szorosan összekapcsolódnak a tápanyagutánpótlással, kutatómunkánkban ezt bizonyítottuk is. A növények tápanyagellátása viszont jelentős hatással lehet a hatóanyag-tartalomra, a megfelelő tápanyagok biztosítása szükséges a növények egészséges növekedéséhez és fejlődéséhez, ami közvetlen hatással van a hatóanyagok termelődésére és koncentrációjára. Ugyanakkor a túlzott tápanyagellátás vagy a nem megfelelő arányok negatívan befolyásolhatják a növények fejlődését, vagy semleges hatást váltanak ki. A kerti körömvirág β -karotin tartalma a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kertészettudományi Intézetének Gyümölcsstermesztési tanszékének laboratóriumában került megvizsgálásra, a KPKI (1990) által kidolgozott saját módszerükkel. A hatóanyagvizsgálat elvei a következők: a mintából a karotint metanol és aceton segítségével vonjuk ki, majd etil éterbe visszük át. A zavaró anyagokat vizes mossással eltávolítjuk és az éteres oldat abszorbanciáját 450 nm-en mérjük. A karotintartalmat szakirodalomból vett abszorpciós koefficiens segítségével számítjuk ki. A méréshez 1,00 g körömvirágmintát 15 cm³ metanollal kevertjük el és sötét helyen 5 percig állni hagyjuk, majd G4-es üvegszűrőre öntjük. A főzőpoharat egy kis metanollal öblítjük. A metanolt leszivatjuk, a szűrőn lévő rostokra pedig 20–25 cm³ acetont öntünk, miközben üvegbottal kevergetjük az elegyet. Néhány percig állni hagyjuk, majd leszivatjuk és a színioldást még 5–5 cm³ aceton adagokkal a rostok teljes elszíntelenedéséig folytatjuk. A metanol-acetonos szűrletet választótölcsérbe visszük, ahol 20–25 cm³ etil éterrel egyesítjük. A fázisok szétválasztásához meleg, tömény sóoldatot használunk. Az utolsó vizes fázis leengedését követően az éteres fázist egy kiskanál vízmentes nátriumszulfátot tartalmazó redős szűrőpapíron át 25 cm³-es mérőlombikba szűrjük át. A nátriumszulfátot kevés éterrel szintelenre mossuk, majd a lombikot éterrel jelig töltjük. Végül az éteres oldat abszorbanciáját 450 nm-en mérjük etil éterrel szemben. A β -karotin tartalom soronkénti változásának értékei (5. ábra) a β -karotin tartalom képlet segítségével kerültek meghatározásra:

$$\text{Karotin tartalom (mg/kg)} = \frac{A_{450} \times V \times 4}{m}$$

Ahol: V = az éteres oldat térfogata, cm³

A₄₅₀: a 450 nm-en mért abszorbancia

m: bemért minta, g

5. ábra: A körömvirág β-karotin tartalmának változása soronként

Forrás: Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kertészettudományi Intézet elemzési adatai alapján, saját szerkesztés

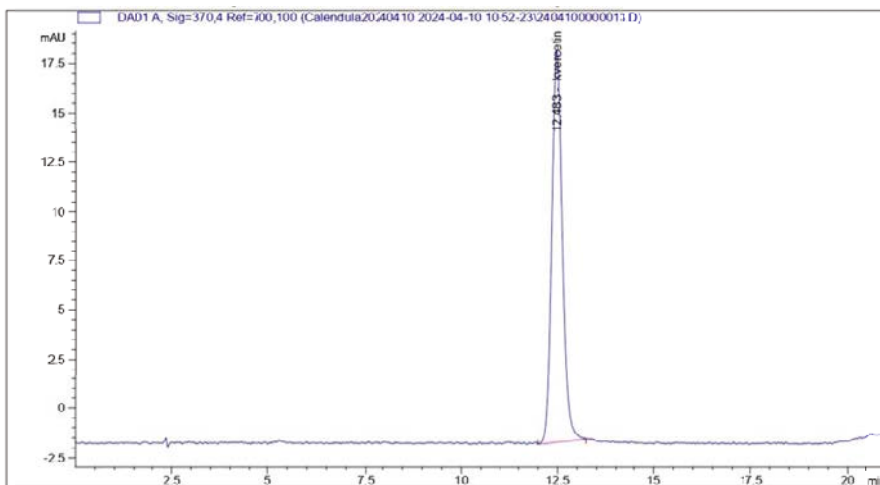
A körömvirág β-karotin tartalmának változása jelentős különbségeket mutat. A kapott eredményeket figyelembe véve a legmagasabb karotin tartalommal a III parcella 3/2 sorából leszedett növényi drog szolgáltatotta (570,5 mg/kg). A kontrol parcella 1/2 sorának értékeihez képest (308,3 mg/kg) a N30 tápanyaggal kezelt parcella körömvirág drogja 54 %-al több karotin tartalommal rendelkezik. Hasonló feltételek mellett azonban az 5. sorok közel azonos értéket mutattak (441,7 mg/kg) a kontrol parcella 1 sorával (427,0 mg/kg). Az N30+N60 tápanyagutánpótlást kapott parcelláról leszedett körömvirág drogokban a II (360,3-438,3 mg/kg) és IV. parcellák (374,7 – 311,7 mg/kg) esetében közel hasonló értékeket mértek, mint a kontrol parcella növényi drogjaiban. Az értékek alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy az eltérő tápanyagutánpótlásnak nincs hatása a körömvirág karotin tartalmára.

Az általunk termesztett „Radio” fajta körömvirág drogjának β-karotin tartalma 0,03083 – 0,05705 % közötti eredményt mutat. A körömvirágban felhalmozódó legfontosabb biológiailag aktív anyag, a flavonoidok közül a kvercetin tartalom hatóanyagvizsgálatára került sor, mely a Budakalászi Gyógynövénykutató Intézet laboratóriumában került kiértékelésre három minta alapján (lásd 1. táblázat). A kvercetin standardból 10 µg/ml-es metanolos oldat készült.

1. táblázat: Körömvirág minták hatóanyagvizsgálata a Gyógynövénykutató Intézetben
 Forrás: saját szerkesztés

Minta	Minta GYNKI azonosító száma	Megjegyzés (tápanyagutánpótlás)
I minta	L-101-24	Kontrol
II minta	L-102-24	(N ₃₀ +N ₆₀)
III minta	L-103-24	(N ₃₀)

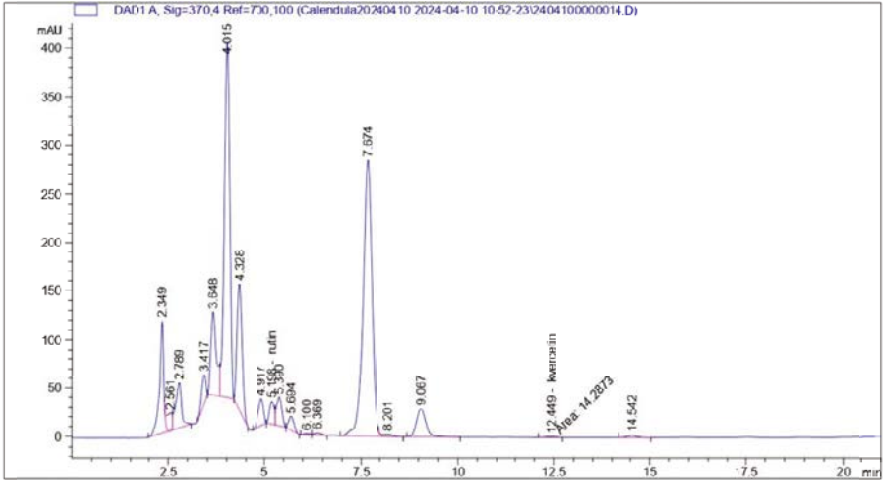
A hatóanyag vizsgálat a száraz körömvirágdrog mintaelőkészítését követően kromatográfiás módszerrel került kiértékelésre (6; 7; 8 ábrák).

6. ábra: Kvercetin kimutatása HPLC segítségével

Forrás: Budakalászi Gyógynövénykutató Intézet HPLC eredményei alapján

Az első kromatogram jól ábrázolja, hogy 370,4 nm-es hullámhossznál 12.483 percnél megjelenő csúcs a kvercetint mutatja. Ez standard eredmény, mely alapul szolgált. A vizsgálat elvégzésre került a fent felsorolt minták esetében is.

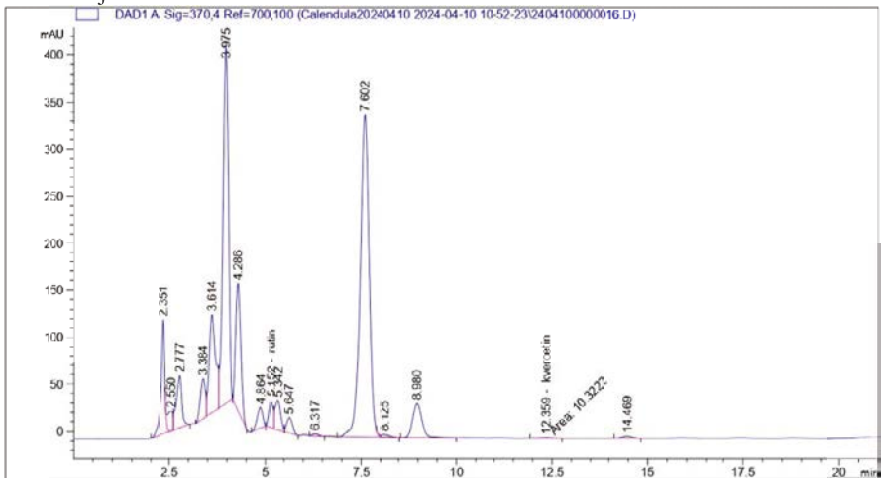

7. ábra: A kvercetin kimutatása a L-101-24 mintában

Forrás: Budakalászi Gyógynövénykutató Intézet HPLC eredményei alapján

Az I. kontrol minta esetében a kvercetin közel hasonló időpontban jelent meg, a hatóanyag retenciós ideje 12.449.

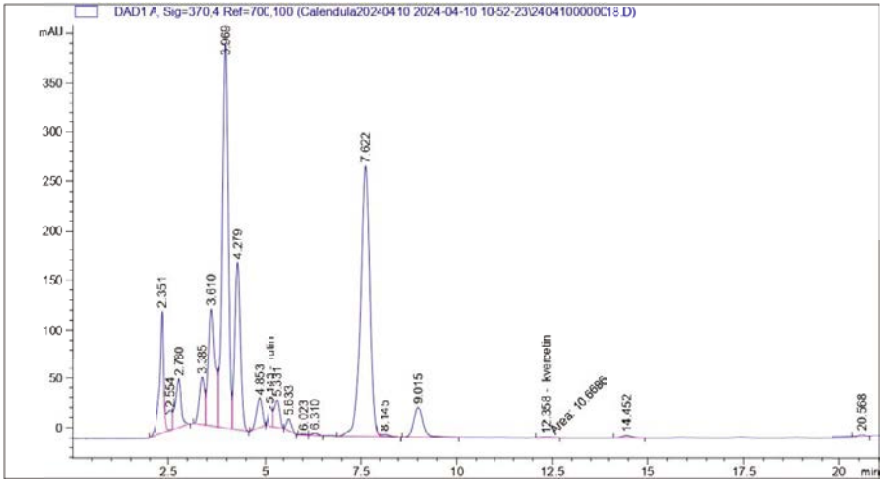
A II. minta vizsgálata során a kvercetin közel azonos időpontban jelent meg, a hatóanyag retenciós ideje 12.359.

8. ábra: A kvercetin kimutatása a L-102-24 mintában

Forrás: Budakalászi Gyógynövénykutató Intézet HPLC eredményei alapján

A III. mintában a kvercetin jelenléte minimális századmásodpercnyi csúszással jelenik meg, a hatóanyag retenciós ideje (RT) 12.358.

9. ábra: A kvercetin kimutatása a L-103-24 mintában

Forrás: Budakalászi Gyógynövénykutató Intézet HPLC eredményei alapján

A mintákban a standarthez képest nagyon alacsony kvercetin koncentráció mérhető, több minta-előkészítési és kromatográfiai vizsgálata után is, minden esetben hasonló az eredmény. A szárazdrogra vonatkoztatott kvercetin-koncentrációkat a 2. táblázat szemlélteti.

Zubay P. (2022) kutatómunkája során az összes flavonoid-tartalom esetében a körömvirág parcellák értékei elérték a gyógyszerkönyvi elvárást (0,4%), még árnyékolás mellett is. A flavonoid-tartalom 0,25 és 1% közötti (Isaak, 1994; Cserjési, 1988) 0,62 és 1,06 % közötti értékeket mért. Az általunk vizsgált körömvirágdrog minták értékei 0,0672 – 0,1049 % közötti eredményt mutattak.

2. táblázat: Kvercetin koncentrációk a körömvirág mintákban

Forrás: Budakalászi Gyógynövénykutató Intézet adatai alapján, saját szerkesztés

Minta	Minta GYNKI azonosító száma	Megjegyzés (tápanyagutánpótlás)
I.	L-101-24	4,3 ± 0,2
II.	L-102-24	3,2 ± 0,1
III.	L-103-24	3,3 ± 0,1

Az eredmények arra engednek következtetni, hogy a tápanyagutánpótlásnak a hatóanyagtartalom szempontjából nem volt jelentősége. Fernandes et al (2013) kutatására hivatkozva a különböző trágyázási kezelések nincsenek szignifikáns hatással a körömvirág flavonoid tartalmára (Leleszi, 2020). Az alacsony értékek mutatói arra engednek következtetni, hogy a begyűjtés, szárítás után a vizsgálat elvégzéséig eltelt hosszú idő miatt a hatóanyagok mennyiségei jelentősen csökkenhettek.

A kutatómunka elvégzése során a körömvirágot a gazdag gyógyászati felhasználhatóságai, valamint népszerűsítése és jelentőségének szélesebb körben történő megismertetése érdekében szerettük volna gyakorlatiasabb szempontból is megvizsgálni. Ekképpen számos olyan receptet tanulmányoztunk, melyek segítségével akár bárki saját kezűleg is elkészíthet kézműves körömvirágtermékeket. A szakirodalom szerint a körömvirág termékelőállításai során azt elsősorban krémekhez keverik, de nemcsak kenőcsökben található meg, hanem szappanokban, samponokban, fürdőolajokban és napozókrémekben is (MAYER et al. 2004). A 10. ábrán az általunk készített kézműves termékeinket szemléltetjük.

10. ábra: Körömvirágból készített sajátkezü kézműves termékeink

Forrás: saját felvétel

Megbeszélés

A szakirodalmi kutatásaink során összehasonlítottunk számos javaslatot, illetve praktikát a gyakorlati tapasztalatainkkal. Leleszi-Nagy (2016) munkájában például a körömvirág (*Calendula officinalis*) tápanyagigényeit a növény drogmennyiségi mutatói szempontjából vizsgálta, aszerint, hogy a tápanyagutánpótlás miként hatott a növénytermelési mutatóira. Eredményei a mi esetünkben is hasonlóan pozitívak, hiszen a termelékenységi mutatók a növekedési mutatók tekintetében szintén pozitívak. A növény termesztéstechnológiai javallataiban a magok helybe vetésével értenek

egyét. Ezzel mi is egyetértünk, hiszen a növény nehezen viseli az átültetést. További rendre említett tény, hogy a növény gondozása folyamatos odafigyelést igényel, ugyanakkor igénytelen és jól termeszthető. Megállapítottuk, hogy a kárpátaljai viszonyok szerint a folyamatos odafigyelést csupán a virágzás fenntartása érdekében kell megtenni, ahogyan azt Bernáth és Németh (2007) illetve Hornok (1978) a kutatómunkáikban szintén lejegyezték. Szerintük a tőtávolság megválasztása is sokat segít a növény fejlődési viszonyainak javításában, továbbá célszerűnek tartják a 2-3 alkalommal történő sorközi talajművelés alkalmazását is. Ezt mi is igazoljuk, és hatékonyan alkalmaztuk. Hornok (1978) szerint a virágok folyamatos szedése serkenti a virágzást és általa elkerülhetjük a felmagzást, valamint a virágok elaprózódását is. Mi is hasonlóképp cselekedtünk a folyamatos virágzás fenntartása érdekében. A csökkenő virághozamot az állomány visszametszésével serkentettük. Hornok megjegyzi továbbá, hogy július végén vagy augusztus elején a növények visszavágása ezen célból 15 cm magasságban javasolt. Esetünkben is megfigyeltük, hogy a visszavágást követően a növények három hét múlva ismét virágoztak. A virágok megjelenésének késését a szakirodalmi feljegyzések a száraz, csapadékmentes augusztusi időjárásban látták, míg a mi esetünkben ez a forró időjárási viszonyokra vezethető vissza, hiszen a hőmérséklet csökkenésével arányosan beindult a virágzás folyamata is. Egyetértünk továbbá Kerekes (1969) feljegyzéseivel is, aki a betakarítás folyamatairól tesz javaslatokat. Szerinte a száraz és napsütötte, valamint a teljes virágzás idejére időzített betakarítás a legmegfelelőbb a hatóanyagmegőrzés szempontjából. Ezzel Chevallier (2004) kutatómunkájában is szintén találkozhatunk, aki kiemeli, hogy a betakarítást követő azonnali feldolgozás és tárolás is sokat segíthet. A nyersanyagok szárításának és tárolásának módszerei is nagyban befolyásolhatják a hatóanyagmegőrzést, ezért mi is az azonnali feldolgozás mellett döntöttünk. A karotinoidok mennyisége esetünkben nem függött egyenes arányban a tápanyagutánpótlástól, inkább a szárítás folyamataitól. A szakirodalomban a szárítógépben történő szárítást is javasolják, mivel az eredményesebb lehet a virágok karotinoid tartalmának megőrzésében, a természetes körülmények közötti szárítással ellentétben, ahol a hosszantartó vízhiány lehet a hatóanyagcsökkenés kiváltó oka (Pluhár, 2012). Összegezve a szakirodalmi javaslatok tapasztalatait, úgy véljük, hogy azok hasznos és jól alkalmazható gyakorlati eredményeken alapulhatnak, összevetve a saját termesztési-, betakarítási-, valamint feldolgozási és hatóanyagmegőrzési szempontú tapasztalatainkat.

Következtetés

Korábbi kutatások már bizonyították, hogy a körömvirág (*Calendula officinalis*) karotinoid-tartalma jelentősen függ a termesztés ökológiai körülményeitől, a termesztési feltételektől, a nitrogén utánpótlás mennyiségétől és egyéb technológiai módszerektől. Kutatómunkánkban bizonyítottuk, hogy a körömvirág a kárpátaljai

adottságok szerint is jól termesztethető és akár üzemi termesztésre is megfelelhet. Megállapítottuk, hogyan befolyásolja a tápanyagutánpótlás a különböző produktivitási mutatókat. A kiegyensúlyozott nitrogénellátás jelentősen javította a körömvirág növekedését és virágzását, különösen a 60 kg/ha nitrogénadagolásnál. A növények újravirágzása a visszavágás és tápoldatos fejtrágyázás után megerősíti a nitrogénellátás hatékonyságát. A legmagasabb hozamot az $N_{30}+N_{60}$ tápanyagutánpótlás mellett, 10 cm-es tőtávolsággal érték el, kiemelve a megfelelő tápanyagellátás és tőtávolság jelentőségét a hozam maximalizálásában. Azonban a β -karotin és kvercetin tartalomban nem mutatkozott szignifikáns összefüggés a tápanyagellátással. További következtetésünk tehát az, hogy a hatóanyag-tartalom inkább a betakarítási és tárolási módszerek függvénye. A megfelelő időben történő begyűjtés (száraz napsütötte 11-13 óra közötti időben), valamint a fénytől védett, szellős és száraz helyen történő szárítás és lehetőleg papírtasakokban történő tárolás nagyban befolyásolja a hatóanyag minél nagyobb arányú megőrzését.

Irodalomjegyzék

1. BERNÁTH, J. (1993) szerk.: Vadon termő és termesztett gyógynövények. Budapest, Mezőgazda Kiadó; p. 171-174.
2. BERNÁTH, J. – CZIRBUS, Z. – ZÁMBORINÉ DR. NÉMETH, É. (2014): Gyógynövények gyűjtése és termesztése. Képzési segédlet betanított gyógynövénygyűjtő és termesztő szakmai képzéshez. Gyógynövény Szövetség és Terméktanács. <https://kozfoglalkoztataskormany.hu/download/>; (2024.01.13)
3. CSERJÉSI, Z. (1988) A *Calendula officinalis* L. virágzatdrogjának fitokémiai vizsgálata. Gyógyszerészdoktori értekezés, Semmelweis Orvostudományi Egyetem, Budapest; p. 23-25.
4. DOMOKOS, J. (1996): Kozmetikai-ipari növény: a körömvirág (*Calendula officinalis* L.). – Budapest, Új Kertgazdaság, 2; p. 113-114.
5. DUKE, J. A. (2006): Gyógynövénypatika. Teljes körű gyógynövénytár és útmutató közel 300 gyakori betegség és kellemetlen tünet kezelésére és enyhítésére. Budapest, Reader's Digest Kiadó Kft; p. 112-551.
6. Isaac, O. (1994): *Calendula officinalis* L.: Die Ringleblume Zeitschrift für Phytoterapie 16. Stuttgart; p. 356 – 370
7. LECHNER, J. (2016): Fűszeres, virágos biokert. Úton a fenntartható mezőgazdaság felé. Budapest, Greenpeace Magyarország Egyesület; p. 30.
8. LELESZI, É. (2020): Különböző gyógynövények trágyareakciójának vizsgálata eltérő évjáratokban. Doktori értekezés. Debrecen, Debreceni Egyetem; p. 9-124.
9. MAYER, J. G. – UEHLEKE, B. – SAUM, K. (2004): Kolostori gyógyászat. Budapest, Magyar Könyvklub Rt; p.75-76.

10. NAGY, G. (1971): Gyógynövények. Körömvirág. Bratislava, Vasárnap új szó. IV. évf., 45. sz.
11. NÉMETH, É. (2008): Gyógynövény ABC. Debrecen, Püldo Kiadó; p.74-76.
12. SZÉPRÉTHY, T. (2015): Díszít és szépít. Budapest, Mezőgazda Kiadó; p.9-30, 72-75.
13. SZEKERESNÉ DR. SZABÓ, SZ. (2021): Klinikai táplálkozástudomány – kiegészítő ismeretek. Gyógynövényismeret. Medicina Könyvkiadó Zrt.; p. 91-98.
14. THEISS, B. - HEISS, P. (1989): Erdők, mezők patikája. Eger, Mikrotrade; p. 268-280.
15. TURCSI, E. (2016): Természetes és felszintetikus karotinoidok folyadék-kromatográfiás minőségi analízise. Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem, p. 6-10. <https://aok.pte.hu> (2023.05.14).
16. VARRÓ, A. (2007): Gyógynövények, mint háziszerek. A fitoterápia népies ismertetése. Nyíregyháza, Black & White Kiadó; p. 91-92.
17. HARBAREC, M. O. – HABRAREC, H. M. (2010): Likarski roslini dlja vasoho zdorovja. Dovidnik. Navchalna kniha – Ternopil, Bohdan; p. 139-140.
18. ZUBAY, P. (2022): Gyógy- és aromanövények agrárérdészeti termesztésének tudományos megalapozása. Doktori értekezés, Budapest, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gyógy- és Aromanövények Tanszék; p. 5-116.
19. ZUBICKA, H. P. – ZSELJASZKIV R. P. (2003): Likujemo nahidkami. Navchalna kniha – Ternopil, Bohdan; p. 3-6.
20. MINARCSSENKO, B. M. (2005): Likarski sudinni roslini Ukraini (medicne ta resursne znachennja). Kyiv, Fitosociocentr; p. 150-151.
21. NOSZALY M. A. – NOSZALY I. M. (2013): Likarski roslini i sposobi jih zastosuvannja v narodi. Kyiv, Elektronna knizhka; p. 41- 44.

GYÓGYNÖVÉNYEK SZEREPE A K-BEAUTY TERMÉKEKBEN ÉS A DÉL-KOREAI WELLNESS TURIZMUSBAN

THE ROLE OF MEDICINAL PLANTS IN K-BEAUTY PRODUCTS AND SOUTH KOREAN WELLNESS TOURISM

SÁNDOR HAJNALKA

*(egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Egészségtudományi Kar;
PhD hallgató, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar)*

Összefoglaló: Az utóbbi évtizedben a dél-koreai szépségápolási ipar (K-Beauty) és wellness turizmus globálisan is nagy figyelmet kapott, részben az innovatív összetevők használata miatt. A gyógynövények, mint a hagyományos koreai gyógyászat (hanbang) alapjai, kulcsszerepet játszanak a K-Beauty termékek fejlesztésében és a wellness központok kínálatában. A növényi összetevők, mint például a ginseng, zöld tea, csüdfü (astragalus) és a centella asiatica nemcsak bőrfiatalító és regeneráló hatásokról ismertek, hanem hozzájárulnak a holisztikus szépségápolás és az általános jóllét előmozdításához. A dél-koreai wellness turizmus ennek megfelelően olyan élményekkel gazdagítja a látogatókat, amelyek a hagyományos gyógynövényeket integrálják a gyógyfürdők, és wellness szolgáltatások széles skáláján. A gyógynövények általánosan elfogadott egészségügyi előnyei vonzóvá teszik Dél-Koreát, mint wellness célpontot a nemzetközi turisták számára. A tanulmány célja, hogy áttekintse a gyógynövények szerepét a K-Beauty termékekben és feltárja, hogyan járulnak hozzá ezek a dél-koreai wellness turizmus növekedéséhez. A kutatás rámutat arra is, hogyan kapcsolódik a modern szépségipar a tradicionális koreai orvoslás alapelveihez, valamint bemutatja a növényi alapú kezelések és kozmetikumok hatásait a globális szépségápolási és turisztikai trendekre.

Kulcsszavak: K-Beauty, gyógynövények, hanbang, wellness turizmus, dél-koreai szépségápolás, természetes kozmetikumok, ginseng

Abstract: In the past decade, the South Korean beauty industry (K-Beauty) and wellness tourism have gained significant global attention, partly due to the innovative use of ingredients. Herbs, as the foundation of traditional Korean medicine (hanbang), play a crucial role in the development of K-Beauty products and the offerings of wellness centers. Plant-based ingredients, such as ginseng, green tea, astragalus and centella asiatica are known not only for their anti-aging and rejuvenating properties

but also for promoting holistic beauty and overall well-being. Consequently, South Korean wellness tourism enriches visitors with experiences that integrate traditional herbs across a wide range of spa and wellness services. The widely recognized health benefits of these herbs make South Korea an attractive wellness destination for international tourists. The aim of this study is to review the role of herbs in K-Beauty products and to explore how they contribute to the growth of South Korean wellness tourism. The research also highlights how the modern beauty industry connects with the principles of traditional Korean medicine and demonstrates the impact of plant-based treatments and cosmetics on global beauty and tourism trends.

Key words: K-Beauty, herbal medicine, hanbang, wellness tourism, South Korean beauty care, natural cosmetics, ginseng.

Bevezetés

A gyógynövények szerepe mindennapi életünkben egyre inkább felértékelődik, nem véletlenül, hiszen számos új eddig ismeretlen, vagy olyan betegséggel találkozhatunk, amit a mai orvostudomány legfeljebb kezelni tud, de gyógyítani nem. A gyógynövények nevükből adódóan a gyógyítás legtermészetesebb forrásai. Azonban, nem csupán gyógyításban alkalmazhatóak, és nem is csak a prevenció során. Lehetséges, hogy a legtöbb embernek a gyógynövények hallatán elsőként a gyógyteák jutnak eszébe, viszont számos egyéb felhasználási módjával is találkozhatunk. Dél-Korea az az ország, ahol évszázadok óta őrzik, ápolják és használják a gyógynövények erejét, még hozzá holisztikus megközelítésben. A koreai kultúra ugyanis az ép testben ép lélek alapelv szerint él, és fontosnak tartják, hogy legyen szó akár prevencióról, akár gyógyításról ne csak külsőleg kezeljék a problémát. Így gondolkodnak a szépségápolással kapcsolatban is. Jelen tanulmány a K-Beauty, vagyis a koreai szépségápolási termékek gyógynövény alapú struktúráját mutatja be. A K-Beauty termékek óriási népszerűségnek örvendenek, így releváns kutatási témának bizonyul, ha csak az export bevétel mértékét vesszük alapul.

Hanbang és K-Beauty

A Koreai-félszigeten élők a kínai konfucianizmus tanokat vették át, melynek alapelvei közt szerepel az ember és természet közti harmónia, továbbá az egyén és a társadalom viszonya. Innen ered a koreai társadalomban ma is mélyen gyökeredző kollektivistá életfelfogás. Szemben a nyugati individualizmussal, ahol az egyén a központ, a kollektivistá társadalmakban a közös érdek érvényesül elsőként (Többek közt utóbbi ideológiának is köszönhető, hogy a két Korea közti háború után Dél-Koreának sike-

rült talpra állnia.). A konfucianus tanítások öt fő alapelv köré rendeződnek, hierarchikus sorrendben, melyek közül az első az uralkodó és népe közti kapcsolatot írja le. A második a férj és feleség kapcsolatát, a harmadik az idősebb és a fiatalabb közti kapcsolatot, a negyedik a szülő és a gyermek közti köteléket és az ötödik a barátok közti kapcsolatot (Muraközi, 2020). Mindegyikben alapvető a megfelelő tiszteletadás, például fiatalabb az idősebbnek. Elise Hu *Flawless: Lessons in Looks and Culture from the K-Beauty Capital* című könyve szerint: „A nők számára a szépség egyenlő volt azzal, hogy kötelességtudóak az idősebbekkel szemben, szolgálják a férjüket, és időt töltenek a gyermekeikkel” (Hu, 2023). A koreai kultúrában a „hibátlan”, porcelán-szerű bőr mindig is a szépségideál része volt. Ez az eszmény már a Csoszon-dinasztia idején (14-20. század) is megjelent, és a mai K-beauty termékekben is érzékelhető a hidratált, üde, ragyogó arcbőr, a „chok chok” bőr hangsúlyozása (Hu, 2023). A konfucianus eszmék a nők testének „tisztaságát” hangsúlyozták, többek között a világos bőrszint is. A világos bőr a nemességhez, a jóléthez és a szépséghez kapcsolódott, míg a sötét bőr a fizikai munkát végző, rosszabb társadalmi osztálybeliekre volt jellemző. Ez a felfogás a mai napig befolyásolja a koreai szépségideált (Hu, 2023).

A K-beauty története a 20. század elejére nyúlik vissza. Az első tömeggyártott koreai kozmetikum, a Pakgabun púder 1916-ban jelent meg. Ez a termék a modern lányok körében népszerűvé vált, akik a hagyományos szépségideálokkal szakítva sminkelték magukat. A Pakgabun sikere azonban rövid életű volt, mivel ólmot tartalmazott, ami miatt a gyártókat beperelték (Hu, 2023). Az 1950-es években az amerikai és európai márkák domináltak a koreai piacon. A koreai háború után az amerikai kultúra hatása is érződött a szépségápolásban. Az 1960-as években azonban Pak Csung Hi tábornok kormánya korlátozta a külföldi termékek behozatalát, ami fellendítette a koreai kozmetikai ipart. Az 1970-es években a gyári munkásnők a sminket a lázadás eszközüvé tették. A kormány által előírt egyenruhák ellenére a gyári munkásnők színes sminkjükkel fejezték ki egyéniségüket és modernitásukat. Ez a trend a K-beauty termékekben is megjelent. Az 1980-as években a koreai diákok demokráciapárti mozgalmai és a Chun Doo-hwan diktatúra bukása újabb változásokat hozott. A gazdaság fejlődése és a nemzetközi imázs építése a K-beauty termékek külföldi piacra lépését is elősegítette. A koreai márkák a hagyományos összetevőket, például a zöld teát és a ginzenget hangsúlyozták termékeikben (Hu, 2023).

A K-beauty a 21. századra globális jelenséggé vált, és a Hallyu, (Shim, 2008) vagyis a koreai kultúra terjedésének ma már alapvető pillére egyben. A koreai szépségápolási rutink és termékek népszerűek lettek. A K-beauty a bőr egészségére és a megelőzésre helyezi a hangsúlyt, szemben a nyugati kultúrában elterjedt „tűzoltás” jellegű szépségápolással (Cho, 2015). A K-Beauty nem csak a termékekről szól, ez egyfajta gondolkodásmód, melynek központjában a tiszta, üde, hidratált, egészséges bőr áll. A koreaiak már fiatal kortól kezdve odafigyelnek a bőrükre, a hidratálásra, a fényvéde-

lemre és a rendszeres tisztításra. A koreai kozmetikai cégek gyorsan reagálnak a vásárlók igényeire, és folyamatosan új termékekkel és technológiákkal rukkolnak elő. A K-beauty a legújabb trendeket követi, és gyakran úttörő szerepet játszik a kozmetikai iparban (Cho, 2015). A K-beauty termékek gyakran ötvözik a hagyományos koreai összetevőket, például a ginzenget, a zöld teát és a csiganyálat a legújabb tudományos fejlesztésekkel.

Huang és társai (2017) cikkében rávilágít, hogy a gyógynövényipar mennyire fontos volt a koreaiak számára még a japán megszállás évtizedeiben is. A szerző, Huang Yong-yuan, amellet érvel, hogy a nyugati orvoslás térhódítása ellenére a koreai népesség továbbra is jelentős mértékben támaszkodott a hagyományos koreai orvoslásra. A japán gyarmati kormányzat szigorú korlátozásokat vezetett be a hagyományos koreai orvosok (Uisaengok) tevékenységére, de a gyógynövénykereskedőkre vonatkozó szabályozás enyhébb volt. Ez a gyógynövényipar virágzásához vezetett. Akkoriban a kereskedők három típusa volt megfigyelhető a hagyományos, aki kizárólag csak gyógynövényekkel kereskedett, a vegyes, aki a hagyományos gyógynövények mellett szabadalommal védett gyógyszereket is gyártott és értékesített, és végül azok az exkluzív kereskedők, akik kizárólag ginzenggel vagy ginzeng termékekkel kereskedtek. Mivel akkoriban a nyugati orvoslás és gyógyszerek drágák voltak a koreai lakosság körében magas maradt a gyógynövényfogyasztás (Huang és társai, 2017).

A hanbang nem más, mint a hagyományos koreai orvoslás. Szó szerinti jelentése: koreai módszer, ami eredetileg a kínai orvoslásból ered, de az évszázadok során saját jellemzőkkel fejlődött ki (Odile, 2024). A hanbang főbb alapelvei közt szerepel az emberi test és természet közti harmóniára való törekvés, valamint a test és belső harmónia megteremtése. A hanbang szerint az egészség megőrzése érdekében fontos az egészséges életmód, a megfelelő táplálkozás és stressz kezelése. Terápiás módszerek közt a legfontosabb a gyógynövények használata, teák, főzetek, tabletták vagy krémek formájában (Odile, 2024). Utóbbiak közül is a koreai ginzeng a legfontosabb összetevője a hanbangnak. 2020-ban Yang és társai publikáltak egy cikket a ginzengről, mint „health ageing”, vagyis az egészséges öregedés természetes gyógymódjáról. A tanulmány kiemelte a ginzeng legfontosabb tulajdonságait, melyeknek pozitív hatása van. Például a szerzők ismertették a ginzeng antioxidáns hatását, ami segít megvédeni a sejteket a szabad gyökök okozta károsodástól. Továbbá a ginzengnek kardioprotektív hatása van, ami azt jelenti, hogy segít megvédeni a szívet a károsodásoktól, valamint immunmoduláló és gyulladáscsökkentő tulajdonságai is vannak (Yang és társai, 2020). A hanbang alap összetevői között megtalálható még a lótusz levél, zöld tea, chaga gomba, perilla levél, zsurló és a fermentált szójabab (Touch, 2021). A hanbang alapanyagokat tartalmazó kozmetikai termékeket az különbözteti meg a kereskedelmi bőrápolási termékektől, hogy ezek a termékek a bőr nyugtatására, az öregedésgátlásra, a bőrszárasság kezelésére alkalmasak. A Hanbang kozmetikumok nem

nyújtanak „minden az egyben” megoldásokat. Gyakran kombinálnak világosító és tápanyagban gazdag összetevőket, de hosszú távú használatra készültek, nem nyújtanak gyors, átmeneti megoldásokat. Az autentikus Hanbang kozmetikumok természetes, Koreában termesztett, megbízható növényi alapanyagokat használnak. Sok összetevő ételminőségként is használatos (Touch, 2021). Az 1. számú táblázat összefoglaló a hanbang és a hagyományos kozmetikumok közötti különbségekkel kapcsolatban.

<i>Szempont</i>	Hanbang kozmetikumok	Szokásos kozmetikumok
<i>Elméleti háttér</i>	A hagyományos koreai orvosi bőrgyógyászat elvein alapul, modern tudományos elemekkel.	Modern bőrgyógyászati elmélet.
<i>A bőr vizsgálati módja</i>	A bőr és a többi szerv kapcsolatát figyelembe veszi. Kiemeli a test és lélek természetes kölcsönhatását.	A bőr és sejtek célzott elemzése.
<i>Szemlélet</i>	Figyelembe veszi a gyógynövények kölcsönhatását.	Hatóanyagok kombinációja.
<i>Feldolgozási módszerek</i>	Hagyományos koreai gyógynövény feldolgozási módszereken alapul.	Egyszerű kivonás, koncentráció, szintézis.
<i>Fő kutatási terület</i>	A hagyományos koreai orvosi élettan és patológia tudományos elemzése. Holisztikus alapellátás megvalósítása.	Közvetlen kezelés a külső okokra.
<i>Hozzáállás az összetevőkhöz</i>	Aktív összetevőkre összpontosít.	Egyetlen aktív összetevőre összpontosít.
<i>Hatékonyaság</i>	Javítja a bőr homeosztázisát és nedvességmegtartását.	Ideiglenesen javítja a bőr fiziológiai funkcióit.

1. Táblázat: *A hagyományos és a hanbang kozmetikumok közti különbség (Ođile, 2024 alapján saját szerkesztés)*

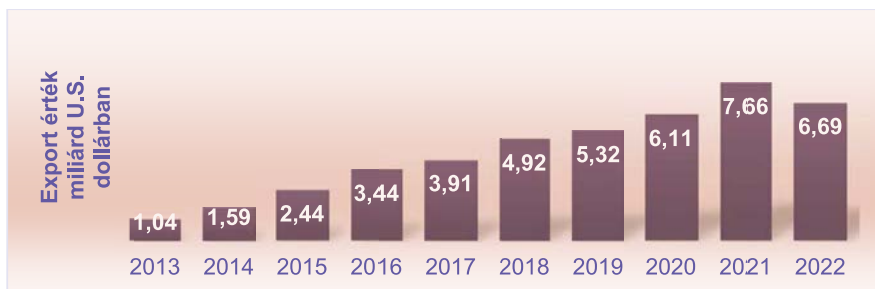
Anyag és módszer

A szakirodalmi áttekintés során fény derült arra, hogy mit jelent a hanbang kifejezés, valamint milyen fő összetevőket használnak a koreai hagyományos orvoslás során, és hogy ugyanazon gyógynövényes összetevőkre építik a kozmetikai, szépségápolási termékeik javát. A vizsgálat során érdekelt a K-Beauty termékek export bevétele Dél-Korea számára, valamint a forgalmazók stratégiája. Ezért szekunder kutatást végeztem, mely során a hivatalos koreai statisztikai oldalakon és médiumokban végeztem adatgyűjtést. Ezen kívül primer kvalitatív kutatást is végeztem, mely során két interjú készítettem. Mindkét interjú alany koreai nemzetiségű és koreai szépségápolási cégnél dolgozik. Az egyikük Ausztráliában él és két K-Beauty cége van, míg a másik egy nagy koreai K-Beauty márka területi marketing vezetője és

Magyarországon él. A mélyinterjúk strukturált kérdések mentén készültek, összesen három fő témakörben tettem fel tizenöt kérdést. Az első interjú alannal 2024. szeptember 28.-án történt meg az interjú angol nyelven, míg a másik interjú alannal 2024. október 6.-án magyar nyelven. A három fő témakör a K-Beauty-ről, mint iparágról szólt, A K-Beauty termékek minőségéről, valamint a marketing tevékenységéről és turizmusban betöltött szerepéről.

Eredmények

A K-Beauty felemelkedése nem csupán a kozmetikumokról szól, hanem egy olyan életmódbeli sajátosságot sugalló védjegy megteremtéséről, amely a személyes szépség fegyelmezett, rituális megközelítését sugallja, és amely világszerte hűséges követőkre talált a fogyasztók körében. Az olyan termékek, mint a csiganyálka, a méhméreg és az erjesztett összetevők népszerűvé váltak a koreai bőrápolásban, ötvözve a hagyományos gyakorlatokat a modern kozmetikai tudományokkal. A szépség holisztikus megközelítése jelentősen hozzájárult a K-Beauty vonzerejéhez és elterjedéséhez olyan piacokon, mint az USA és Kína, ami 2022-ben mintegy 6,69 milliárd USD exportértéket eredményezett (Statista, 2022). 2022-ben a K-Beauty termékek különösen népszerűek voltak az európai országokban, például az Egyesült Királyságban (42,3%), Németországban (36,7%) és Franciaországban (34,1%), ami jelentős globális piacot teremt, és ösztönzi a Dél-Koreába irányuló turizmust (Statista, 2022). A K-Beauty hatása túlmutat a pusztán termékadásokon, arra ösztönözve a nemzetközi fogyasztókat, hogy látogassanak el Koreába, hogy saját bőrükön tapasztalják meg a szépségápolási kezeléseket.

1. ábra: A Dél-Koreából exportált szépségápolási, smink- és bőrápolási készítmények exportértéke 2013 és 2022 között (milliárd USA-dollárban)

Forrás: Statista.com, 2023

Az Élelmiszer- és Gyógyszerbiztonsági Minisztérium 2024. május 20-án tette közzé a koreai kozmetikai termékek gyártásáról, importjáról és exportjáról szóló jelentését 2023-ról, amely szerint a tengerentúli szállítások 2022-hez képest 6,4%-kal 8,5 milliárd dollárra emelkedtek, ami a második legmagasabb érték az ágazat történetében (KOCIS, 2024).

A szépségturizmus az utazás egy különleges formájává vált, sok turista látogat Dél-Koreába bőrápolási kezelések, konzultációk és szépségápolási workshopok miatt. Ez a tendencia különösen jól látható a szépségápolási utazási csomagok és élmények elterjedésében, amelyek a városnézést szépségápolási szolgáltatásokkal kombinálják, tovább növelve a K-Beauty gazdasági hatását a turizmusra (Seoul Cosmetic Surgery, 2020). A közösségi média influencerei és a K-Beauty szószólói szintén fontos szerepet játszanak a turizmus ösztönzésében, mivel a fogyasztók egyre inkább igyekeznek lemásolni az online hirdetett szépségápolási rutinokat és szabványokat (Wang & Lee, 2021). A legfrissebb statisztikák alapján Dél-Korea továbbra is a világ egyik legnagyobb kozmetikai exportőre, 2023-ban a negyedik helyen állt, Franciaország, az Egyesült Államok és Németország után. Az exportpiacok száma azonban 2022-ben 163 országra nőtt, ezzel elmondható, hogy egy globális iparágról van szó (Trade.gov, 2023).

Az interjúk során a válaszokat táblázatban összesítettem, melyből kulcs gondolatokat prezentálok jelen tanulmányban. Az első nagyobb kérdéscsoport a K-Beauty ipárra vonatkozott. Mindkét interjú alany úgy gondolja, hogy a K-Beauty térnyerése ma már globális mértékű, amit elsősorban a Hallyunak (koreai kultúra globális terjedése) köszönhető, hiszen a legtöbb ember a koreai sorozatokból és K-pop videoklipekből ismerte meg a K-Beauty termékeket és azok hatását.

Interjú kérdések	1. Alany	2. Alany
	K-Beauty iparág	
<i>Hol látja a legnagyobb keresletet a K-Beauty termékek iránt? (pl. helyi vs. nemzetközi piacok)?</i>	Először Dél-kelet Ázsiában volt népszerű, ma már Európától Dél-Amerikáig. A hazai (koreai) verseny kiélezett.	Globális a kereslet
<i>K-Beauty termékek mitől lesznek népszerűek Magyarországon?</i>	K-pop és K-drámák népszerűsége miatt lett ismert	Koreai kultúra terjedése, sorozatok, TikTok
<i>K-Beauty ipar működése</i>	Kiemelte, hogy figyelembe kell venni a földrajzi, éghajlati különbségeket.	Magyarországon növekvő érdeklődés, offline és online

2. Táblázat: A K-Beauty ipárra vonatkozó kérdésekre adott válaszok (saját szerk.)

A második kérdéskörben a gyógynövények fontosságáról és a termékminőségről volt szó. Szintén egyetértés volt azzal kapcsolatban, hogy a termékek minősége és minőségbiztosítása kulcsfontosságú kérdés, amire a cégek nagy hangsúlyt fektetnek, hiszen a K-Beauty termékek imázsának fontos szerepe a minőség. Úgy nyilatkoztak, hogy ez a vásárlók számára is fontos szempont, de az, hogy a termék milyen összetevővel rendelkezik az országonként és személyenként is változik a fogyasztói magatartás tekintetében.

Interjú kérdések	1. Alany	2. Alany
	Termékminőség	
Természetes növényi összetevők fontossága	Vegán kozmetikumokat gyárt, növényi összetevőkből. Nyugaton nagyobb kereslet.	Rendkívül fontos, kutatások
Fontos a vásárlóknak?	Országonként változó, ahogy az is, hogy mely összetevőt részesítik előnyben.	Igen, de személyfüggő. Pl.: tubarózsa.
Honföldön honos a vásárlóknak	Egyedi, figyelemfelkeltő, de hosszú és bonyolult a tanúsítási folyamat, az összetevők értéke drága.	Táplálékkiegészítők iránt nagyobb a kereslet.
Minőség ellenőrzés	Weboldalon elérhető	HCC, Derma teszt, és egyéb nemzetközi minősítéssel rendelkeznek a termékek.
Korábban fontos a gyógynövények felhasználása?	Különböző összetevők léteznek, és nem korlátozódnak a gyógynövényekre, hanem a koreai kozmetikumok identitását mutatják a vásárlók számára ismerős összetevők vagy egyedi összetevők kutatásával és előállításával.	Koreában fontos, kerülik a sok kemikáliát, és inkább a természetes összetevőket keresik a vásárlók.

3. Táblázat: Termékminőségre és keresletre vonatkozó kérdésekre adott válaszok (Saját szerk.)

Végül a harmadik kérdéskör az általuk ismert cégek marketing tevékenységéről szólt, valamint, hogyan látják a turisztikai hatását a K-Beauty termékeknek. Ugyancsak mindkét alany úgy nyilatkozott, hogy a turizmusban, főleg a vásárlás területén nagy hatása van a K-Beauty termékeknek. Ezt a korábban közölt statisztikai adatok is alátámasztják. Mindkét alany fontosnak tartotta egyrészt a már meglévő, másrészt a jövőbeni globális terjeszkedés miatt az offline mellett az online elérést. Elmondásuk alapján eddig nem szembesültek nagyobb marketing kihívásokkal, és ezt a növényi alapú összetevők meglétének köszönhetik a termékösszetevőkben. Kiemelték, hogy a cél a globális terjeszkedés, és ehhez mindketten az online értékesítésben látják a potenciált.

Interjú kérdések	1. Alany	2. Alany
Marketing, Turizmus		
<i>K-Beauty turisztikai hatása</i>	Elfogadható ár és minőség, ami vonzóvá teszi a turisták számára.	Óriási hatása van, főleg a K-Beauty termékek vásárlása alapvető a turisták körében.
<i>Fogyasztói érdeklődés növekedése, értékesítésre gyakorolt hatása</i>	A természetes és vegán imázs iránti kereslet miatt növekvő tendencia és jövőbeni trend.	Online értékesítés megnyitása a globális érdeklődés miatt. EU szabályozás miatt lassabb a termék értékesítés.
<i>Marketing kihívások</i>	Nem volt különösebben, mivel könnyebb igazolni, mint az állati összetevőket.	Nincs nagyobb kihívás, mivel tanúsítványokkal rendelkező, díjnyertes termékek. Magas a versenyképessége, mivel egyes termékek 5 év kutatói tevékenység után kerülnek piacra.
<i>Marketing stratégia</i>	Online értékesítés, Instagram, TikTok, blogok. Offline a vásárokon való megjelenés.	MLM rendszer, szájreklám, online értékesítés
<i>Célországok</i>	55 országba exportálnak, Európa és Délkelet-Ázsia kezdetben, ma már Dél-Amerika, Közél-Kelet, Észak-Afrika.	27 országba exportálnak, cél a globális terjeszkedés

4. Táblázat: A marketingtevékenységre adott válaszok összefoglalása (saját szerk.)

Következtetések

A szakirodalmi áttekintés, szekunder kutatás és interjú alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a koreai szépségápolási termékek fő összetevői a magas minőségű gyógynövények. Bár a hanbang évszázados hagyományokra nyúlik vissza a termékek drágábbak, az előállításuk körülményesebb. Mindazonáltal magasabb minőségűek és rendkívül pozitív élettani hatásai vannak. Külön kiemelendő, hogy a K-Beauty iparágban nem a hibák elfedése a cél, hanem a holisztikus szemlélet, ami látszott a második interjú alany válaszaiból is, hiszen termékeik jelentős része táplálékkiegészítőket is tartalmaz. Egyértelművé vált az export bevétel alapján, hogy az iparág meglépte a globális terjeszkedést, viszont cégenként még akadhatnak nehézségek egyes országok szabályozásával kapcsolatban. A hazai fogyasztói magatartásra vonatkozóan javaslom, hogy primer kvantitatív és kvalitatív kutatásokat végezzünk.

Irodalomjegyzék

1. Boyé Lafayette De Mente. (2022). *The Korean Mind*. Tuttle Publishing.
2. Cho, C. (2021). A bőrápolás kiskönyve: Koreai szépségápolók az egészséges, ragyogó bőrért (pp. 15-27). Lettero Kiadó.
3. Elise Hu: *Flawless* (2023) Dutton, USA
4. Jha, M. R. (2018). The global beauty industry, colorism, racism and the national body. *Usfca*. https://www.academia.edu/81042321/The_global_beauty_industry_colorism_racism_and_the_national_body (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
5. KHIDI. (2022). Statistics on medical tourism in South Korea: A report from 2009 to 2022. Korea Health Industry Development Institute. <https://www.mohw.go.kr> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
6. Kim, K. (2020). Skin whitening and its cultural significance in South Korea. *Journal of Cultural Studies*, 24(3), 203-217.
7. Korea.net. (2024). Medical tourism in South Korea. Korean Ministry of Culture, Sports, and Tourism. <https://www.korea.net/AboutKorea/Tourism/Medical-Tourism> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
8. Korean Culture and Information Service (KOCIS). (n.d.). Cosmetics exports in 2023 post 2nd-highest mark of USD 8.5B : Korea.net : The official website of the Republic of Korea. Copyright(C) 1999-2016 KOCIS. All Rights Reserved. <https://www.korea.net/NewsFocus/Business/view?articleId=251730> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
9. Kwon, E. (2018). The impact of K-Beauty on global skincare: A cultural and economic analysis. *Journal of Asian Business*, 27(4), 34-48.
10. Lee, J. H., & Park, S. (2017). The rise of lookism in South Korea: Societal impacts of physical appearance. *Korean Journal of Social Psychology*, 19(1), 45-61.
11. Odile. (2024a, May 24). Hanbang And Traditional Korean Skincare - The Monodist By Odile Monod. The Monodist by Odile Monod. <https://themonodist.com/introduction-to-korean-hanbang-skincare/> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
12. Odile. (2024b, May 24). Hanbang And Traditional Korean Skincare - The Monodist By Odile Monod. The Monodist by Odile Monod. <https://themonodist.com/introduction-to-korean-hanbang-skincare/> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
13. Physiotherapy Case Studies - Witty, Pask & Buckingham. (n.d.). Witty, Pask & Amp; Buckingham. <https://www.wpbphysio.co.uk/case-studies/> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)

14. ResearchGate. (2021). The impact of K-beauty social media influencers, sponsorship, and product exposure on consumer acceptance of new products. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/350638343_The_impact_of_K-beauty_social_media_influencers_sponsorship_and_product_exposure_on_consumer_acceptance_of_new_products (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
15. South Korea - Cosmetics. (2023, December 5). International Trade Administration | Trade.gov. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/south-korea-cosmetics> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
16. Statista. (2022). Distribution of K-Beauty popularity in Europe by country. Statista. https://www.statista.com/statistic_id1274781_k-beauty-popularity-in-europe-2022-by-country.pdf (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
17. The History of Korean Beauty Part 2: Goryeo Dynasty. (n.d.). Asia Society. <https://asiasociety.org/korea/history-korean-beauty-part-2-goryeo-dynasty> (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
18. Touch, G. (2021, August 12). Everything you need to know about Hanbang. Glam Touch UK. https://glamtouch.co.uk/blogs/edits/everything-you-need-to-know-about-hanbang?srsId=AfmBOoXKNn0wQCgbNqli7-VXuhhW7NH9bIQT0oJ3Tzxm_CmzCmzAhvRV (letöltés dátuma: 2024.08.10.)
19. Wang, L., & Lee, J. H. (2021). The impact of K-Beauty social media influencers on consumer behavior. *Journal of Consumer Studies*, 32(2), 56-71.

A GYÓGYNÖVÉNYTERMESZTŐ SZEKTOR STAKEHOLDER ELEMZÉSE

STAKEHOLDER ANALYSIS OF THE MEDICINAL PLANT GROWING SECTOR

PÁSZK NORBERT¹ – SZŰCSNÉ DR. MARKOVICS KLÁRA²

(¹egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Egészségtudományi Kar;

PhD hallgató, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar)

(²egyetemi docens, Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar)

Összefoglaló: A gyógynövénytermesztő ágazattal Magyarországon is viszonylag nagy területeken, sokan foglalkoznak. Mezőgazdasági őstermelők, családi gazdaságok, egyéni vállalkozók és KKV-k is jelen vannak az ágazatban. A gyógynövénytermesztés segítségével biztosítható a megfelelő minőségű és mennyiségű gyógynövény alapanyag többek között a különböző gyógyszerekhez, gyógynövényes készítményekhez is. Ahhoz azonban, hogy egy ágazat jól működjön, nagyon sok ágazati szereplőre van szükség, akik hozzájárulnak a megfelelő működéshez.

Kutatásunk célja volt szisztematikusan feltérképezni és elemezni a gyógynövénytermesztés egyes folyamataihoz (termesztés, feldolgozás, értékesítés) tartozó stakeholdereket. Elkészítettük a szektor stakeholder térképét, melynek részeként megvizsgáltuk a szakirodalomban, hogy a gyógynövénytermesztő vállalkozások mely stakeholdereket tartják fontosnak, milyen kapcsolatokat alakítottak ki velük és hogyan ápolják ezeket a kapcsolatokat.

Az eredmények alapján látható, hogy egy komplex rendszerről van szó, melyben sok ágazati szereplő vesz részt és segítik egymás, valamint a termesztési, feldolgozási és értékesítési lánc működését.

Kulcsszavak: gyógynövények, gyógynövénytermesztés, stakeholder, Magyarország

Abstract: Many people deal with the medicinal plant growing sector in relatively large areas in Hungary as well. Primary agricultural producers, family farms, sole proprietors and SMEs are also present in the sector. With the help of medicinal plant cultivation, it is possible to ensure the appropriate quality and quantity of medicinal raw material for, among other things, various medicines and herbal preparations. However, in order for a sector to function well, a large number of sector actors are needed who contribute to its proper functioning. The aim of our research was to systematically map and analyze the stakeholders belonging to certain processes of me-

dicinal plant cultivation (cultivation, processing, sales). We prepared the stakeholder map of the sector, as part of which we examined which stakeholders the medicinal plant growing enterprises consider important, what kind of relationships they have established with them and how they nurture these relationships. Based on the results, it can be seen that it is a complex system in which many sector players participate and help each other and the operation of the cultivation, processing and sales chain.

Keywords: herbs, herb growing, stakeholder, Hungary

A téma aktualitása, rövid szakirodalmi áttekintés

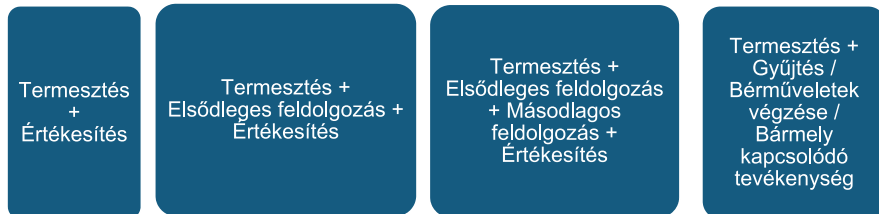
A gyógynövények használata, gyűjtése és termesztése napjainkban egyre inkább előtérbe kerül, hiszen a készítmények előállításához, a gyógyszerekhez, élelmiszerekhez és számos más termék kategóriához nélkülözhetetlen a megfelelő mennyiségű és minőségű növényi alapanyag (Panyor, 2011). A gyógynövények termesztése hazánkban nagy múltra tekint vissza, és viszonylag nagy területeken foglalkoznak vele a mai napig. Jelenleg a statisztikák szerint körülbelül 70% a gyűjtött és 30% a termesztett gyógynövények aránya hazánkban. Ahhoz azonban, hogy hosszútávon is fenntartható legyen a gyűjtés, sok országban már felismerték, hogy nem szabad túlságosan kiszipolyozni a természetet és sok helyen már inkább a termesztésre helyezik a nagyobb hangsúlyt (Pászok – Szücsné Markovics, 2023).

A gyógynövények termesztését főként családi gazdaságok, őstermelők, különböző szervezetek (pl.: szövetkezetek, alapítványok), valamint KKV-k végzik hazánkban. Sok esetben nem főállásban, hanem kiegészítő tevékenységként, plusz kereseti lehetőségként foglalkoznak ezzel az ágazattal. Jellemző, hogy sok gyógynövénytermesztő, illetve gyűjtő vidék hátrányos helyzetű térségekben, valamint kistelepüléseken található, ahol sok esetben nincs más megélhetési lehetősége a lakosoknak. Megélni alapvetően sikerülhet egy alacsonyabb életszínvonalon ezeknek az embereknek az ágazatból, azonban a nagyobb bevételre nem ők, hanem a felvásárlók, nagykereskedők tehetnek szert (Bernáth, 2013).

A gyógynövénytermesztés adottságai hazánkban megfelelőek, többnyire erősen humán erőforrás igényes tevékenységről van szó, melyet sok esetben generációk óta az adott család véggez egy területen. Vannak Magyarországon jellemző gyógynövénytermesztő térségek, ahol meghatározott növényeket termesztnek, ilyen például a Balaton-felvidék területe, ahol a mediterrán éghajlatot kedvelő gyógynövényeket termesztik vagy éppen a Tiszántúl térsége, ahol a kamilla termesztése és gyűjtése is jelentős (Pászok – Szücsné Markovics, 2023).

A gyógynövénytermesztő vállalkozások felosztását már egy korábbi cikkemben elvégeztem, a tevékenységi köreik alapján, melyet az 1. ábra ismertet.

Gyógynövénytermesztő vállalkozások, vállalatok tevékenységi körei

1. ábra A gyógynövénytermesztő vállalatok, vállalkozások tevékenységi körei
(forrás: Pásztk, 2024)

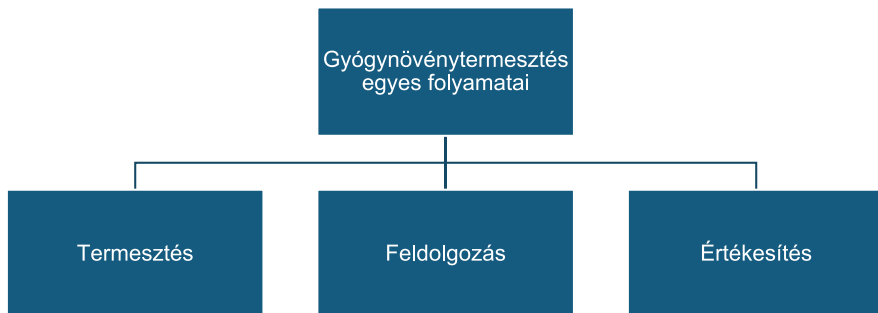
A különböző tevékenységi körök más-más érdekeltek, közreműködők bevonását igénylik és ha megnézzük elemezve az egyes tevékenységi köröket, akkor láthatjuk, hogy milyen sok szereplő is vesz részt a gyógynövénytermesztő ágazat működtetésében.

Itt kerülnek előtérbe a stakeholderek, vagyis az érdekeltek, az ágazati szereplők, akik részt vesznek a vállalkozások életében, segítve a különböző tevékenységek működtetését. A stakeholder elmélettel egyre többen foglalkoznak mind a KKV-k, mind pedig a nagyvállalatok esetében is, hiszen a megfelelő működtetéshez és működéshez elengedhetetlen az összes szereplő ismerete, a velük való megfelelő kapcsolat kiépítése és fenntartása, gondozása. A kapcsolatok kiépítése és működtetése ezekkel az érdekelt felekkel mindenki számára nélkülözhetetlen, hiszen enélkül nem lenne kivitelezhető a különböző tevékenységek elvégzése és a kész termékek előállítása, ami minden fél célja, a magasabb bevétel generálásával együtt (Freeman – Menghwar, 2024).

A stakeholderek sok esetben helyi, az adott településen vagy annak közvetlen környezetében működő vállalkozások és vállalkozók, ez pedig még inkább elősegíti a helyiek együttműködését és az ágazat lokális jellegét. Centralizáltak mondhatók a gyógynövénytermesztő vállalkozások és stakeholdereik ebből a szempontból, decentralizáltak azonban más szemszögből vizsgálva őket, hiszen az országban mindenhol előfordulnak és mozaikszerűen helyezkednek el (Variskhanov et al., 2022).

A gyógynövénytermesztő ágazat fő munkafolyamataihhoz (termesztés, feldolgozás, értékesítés) tartozó összes stakeholder feltérképezése nem könnyű feladat, hiszen

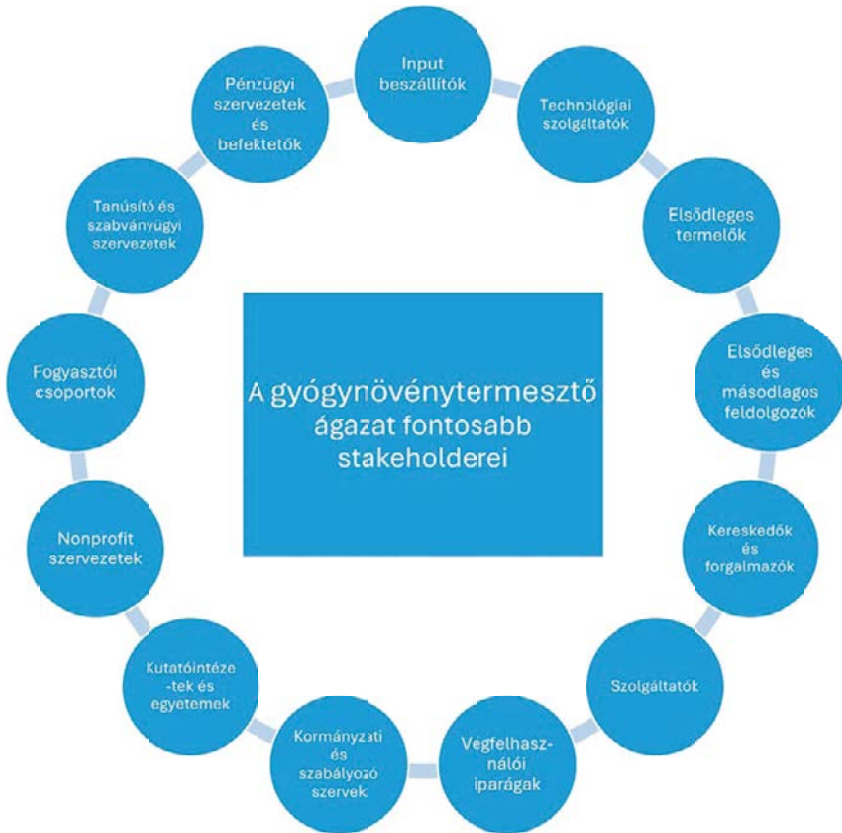
mindhárom tevékenységi körben számos szereplő lép be és működteti, segíti elő az egyes folyamatokat (2. ábra) (Xaba et. al., 2022).

*2. ábra A gyógynövénytermesztő ágazat fő munkafolyamatai
(forrás: saját szerkesztés, Pásztk – Szűcsné Markovics, 2023 alapján)*

Fontosabb stakeholderek a gyógynövénytermesztő ágazatban

Elkészítettük a gyógynövénytermesztő szektor stakeholder térképét (3. ábra), melynek részeként megvizsgáltuk a szakirodalmakban, hogy a gyógynövénytermesztő vállalkozások mely stakeholdereket tartják fontosnak, milyen kapcsolatokat alakítottak ki velük és hogyan ápolják ezeket a kapcsolatokat.

3. ábra A gyógynövénytermesztő ágazat fontosabb stakeholderei
(forrás: saját szerkesztés, Variskhanov et al., 2024 alapján)

Az **input beszállítók** vetőmagokat, palántákat és egyéb termesztéshez szükséges anyagokat biztosítanak a termesztek számára, melyek nélkülözhetetlenek a gyógynövénytermesztés folytatásához. Sok termeszte maga számára gyűjti be a következő vetéshez vagy szaporításhoz szükséges vetőmagot, növényi részeket, melyek már beváltak számukra. A **technológiai szolgáltatók** berendezéseket, eszközöket, gépeket biztosítanak a hatékonyabb gazdálkodás érdekében, melyek nagyban megkönnyítik a termesztést és az állomány létesítését, művelését, lecsökkentve ezzel az ágazat kézimunka igényét. Sok termeszte nem rendelkezik ilyen gépekkel, hiszen ezek drágák és nehezen beszerezhetők egyes esetekben. Az **elsődleges termelők** termesztik meg a gyógynövényeket és értékesítik tovább azokat a feldolgozók számára vagy egyes esetekben saját maguk dolgozzák fel őket. Az **elsődleges és másodlagos feldolgozók**

végzik a termesztett (és gyűjtött) gyógynövényből az egyes készítmények előállítását és a növények feldolgozását. Például szárítanak, csomagolnak vagy éppen illóolajat vonnak ki a növényekből. A **kereskedők és forgalmazók** közvetítői szerepet látnak el a termelők és a fogyasztók között. A **különböző szolgáltatók** sokféle tevékenységet folytathatnak, ilyen például a szállítás is. A **végfelhasználói iparágaknál** megjelenik többek között a gyógyszeripar, az orvostudomány vagy éppen az élelmiszeripar is, akik már kész termékeké fogják alakítani a növényi részeket. A **kormányzati és szabályozó szervek** pályázatokat írnak ki, támogatást adnak vagy éppen szabályozzák a piaci feltételeket. A **kutatóintézetek és egyetemek** tudományos kutatásokat végeznek, publikálnak a gyógynövényekhez kötődően, mely tevékenységek tovább növelhetik a biztonságos gyógynövényhasználatot és az értékesítést is. A **nonprofit szervezetek** sok esetben támogatják a termesztőket, hiszen csoportokba szerveződve sokkal több mindent érhetnek el az ágazatban, akár országosan is. A **fogyasztói csoportok** fogják megvásárolni és felhasználni a kész termékeket. A **tanúsító és szabványügyi szervezetek** ellenőrzik a minőségét a különböző termékeknek, valamint kiadják a tanúsítványokat és az engedélyeket. A pénzügyi szervezetek és a befektetők gyakran finanszírozzák a kezdeti lépéseket, a vállalkozások indítását vagy éppen forrást biztosítanak a fejlesztés, bővítés esetén (Variskhanov et al., 2024).

A felsorolt stakeholderek együttes munkájának és jelenlétének köszönhetően tud megfelelőképpen működni a szektor (Ngaruiya, 2015). Nagyon jó kapcsolatokat szükséges kiépítenie a gyógynövénytermesztő vállalkozásoknak az egyes stakeholderekkel, mely kapcsolatok sok esetben már generációk óta fennállnak az érintettek között (Suneetha – Chandrakanth, 2006).

A gyógynövénytermesztés és gyűjtés a hátrányos helyzetű térségek, kistelepülések esetében is nagy potenciállal rendelkező ágazat lehetne, sok helyen pedig már ma is így jelenik meg az ország egyes térségeiben (Fekete et al., 2015). A szegényebb társadalmi rétegek számára akár végzettség és szakképzettség nélkül is végezhető tevékenység, melyhez szakértő útmutatás azonban szükséges (Pászki, 2022). Nem véletlen, hogy gyakran a gyógynövénytermesztő vállalkozásokban akár főállásban, akár szezonálisan ilyen alkalmazottakkal lehet találkozni, sokszor külföldi munkavállalókkal is. Amennyiben összefognának a kistelepülések önkormányzatai, civil szervezetei és gyógynövénytermesztő vállalkozásai nagyobb termesztőterületeket is lehetne kialakítani, gépesítve, fejlesztve, mellyel nemcsak a hazai piacot lehetne ellátni, hanem még jobban megjelenhetnének a nemzetközi gyógynövény értékesítésben is (Barabási, 2019). Akár az észak-magyarországi edelényi kistérség is ilyen központ lehetne, hiszen az adottságok jelen vannak, csak ki kellene használni azokat.

Összefoglalás

A feldolgozott szakirodalmak alapján látható, hogy a gyógynövénytermesztő ágazat esetében egy komplex rendszerről van szó, melyben sok ágazati szereplő, azaz stakeholder vesz részt és segítik egymás, valamint a termesztési, feldolgozási és értékesítési lánc működését.

Az ágazat működtetéséhez elengedhetetlen a jó kapcsolatok kiépítése és fenntartása, mely sok esetben már több tíz éves az érdekeltek között, hiszen generációk óta fennáll.

Kutatásunkban elkészítettük a szektor stakeholder térképét a fontosabb érdekeltek feltüntetésével, az ágazat jobb átláthatósága érdekében.

Később jelen szakirodalmi kutatásunkat szeretnénk összevetni gyógynövénytermesztő vállalkozások vezetőivel készített mélyinterjúkkal is, annak érdekében, hogy több oldalról is megvizsgáljuk a szektort.

„A tanulmány a Tématerületi Kiválósági Program 2021 – Nemzeti kutatások alprogram keretében, a TKP2021-NKTA-22 azonosítási számú Creative Region III. projekt részeként, az NKFIH támogatásával valósult meg.”

Irodalomjegyzék

Barabási, T. (2019): Gyógynövény gyűjtés és -feldolgozás, mint hátrányos helyzetű fiatalok kapaszkodója. In Márkus E., & Máté-Szabó B. (szerk.), Tanulás felnőttkorban, Az élethosszig tartó tanulás esetei a hazai és nemzetközi gyakorlatban. Debrecen: Nullpont Kulturális Egyesület.

Panyor, Á. (2011): Gyógynövény-fogyasztási szokások vizsgálata. GAZDÁLKODÁS, 55 (4). pp. 387-394. ISSN 0046-5518

Variskhanov, A. et al. (2024): Thai herbal supply chain connectivity: analyzing its visibility via process capability. Journal of Reproducible Research, 2(2), 94–103. Letöltés dátuma: 2024.03.20. <https://journalrrsite.com/index.php/Myjrr/article/view/75>

R. E. Freeman – P. S. Menghwar (2024): Stakeholder Theory and Communities. In book: The Routledge Handbook on Meaningful Stakeholder Engagement. Letöltés dátuma: 2024. 10. 07. https://www.researchgate.net/publication/385193839_Stakeholder_Theory_and_Communities DOI: 10.4324/9781003388227-4

Variskhanov, A. et al. (2022): An Exploratory of Thai Herbs Supply Chain Connectivity: A Case Study. *International Journal of Multidisciplinary in Management and Tourism* Vol. 6 No.2 July - December 2022. Letöltés dátuma: 2024. 10. 07. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/ijmmt/article/view/261172/176626>

Fekete, É. et al. (2015): HELYI FOGLALKOZTATÁSFEJLESZTÉSI KUTATÁS ZÁRÓTANULMÁNY. Letöltés dátuma: 2024. 10. 07. https://t-modell.uni-miskolc.hu/files/8923/4_helyi+foglalkoztat%C3%A1s.pdf

M. S. Suneetha – M. G. Chandrakanth (2006): Establishing a multi-stakeholder value index in medicinal plants—an economic study on selected plants in Kerala and Tamilnadu States of India. *Ecological Economics*, Volume 60, Issue 1, 1 November 2006, Pages 36–48. Letöltés dátuma: 2024. 10. 07. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0921800906000863?via%3Dihub> <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2006.02.010>

G. W. Ngaruiya (2015): Reweaving stakeholder networks: Promoting climate mitigation and Maasai culture using medicinal plants in Kenya. *Ecosystem Services*, Volume 15, October 2015, Pages 103–112. Letöltés dátuma: 2024. 10. 07. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212041615300085?casa_to-ken=tC5Gdp2azTgAAAAA:AIa7H2R7BwTcEQfBbf2wdwQ1dUkbofa41tW-CAuXjAVGNh4Bb6OSZf9j3z1FY3NW1cfjv9US1g <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2015.05.010>

Xaba NN - Nkomo SL - Harrypersad K. (2022): Whose Knowledge? Examining the Relationship between the Traditional Medicine Sector and Environmental Conservation Using a Stakeholder Analysis: Perceptions on Warwick Herb Market Durban South Africa. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022; 19(19):11900. <https://doi.org/10.3390/ijerph191911900>

Pászk, N. (2022): Az észak-magyarországi gyógynövény termesztő szektor steep elemzése; In: Szűcsné, Markovics Klára; Horváth, Ágnes (szerk.) *GAZDÁLKODÁSI KIHÍVÁSOK 2022-BEN*, Miskolc, Magyarország: MTA MAB Gazdálkodástudományi Munkabizottság (2022) 202 p. pp. 147-155., 9 p.

Pászk, N. - Szűcsné Markovics, K. (2023): Gyógynövénytermesztés és annak hazai jellemzői. In: Musinszki, Zoltán; Szűcsné, Markovics Klára (szerk.) *GAZDÁLKODÁSI KIHÍVÁSOK 2023-BAN*. Miskolc, Magyarország: MTA MAB Gazdálkodástudományi Munkabizottság. 174 p. pp. 117-123., 7 p.

Bernáth, J. (2013): *Vadon termő és termesztett gyógynövények*. Mezőgazda Kiadó, Budapest

Pászk, N. (2024): The organizational structure of the medicinal herb growing sector and its analysis. EGÉSZSÉGTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK: A MISKOLCI EGYETEM KÖZLEMÉNYE